

Mitä valtio on tehnyt rahallemme? Murray N. Rothbard

**versio
16.9.2009**

**(käsikirjoituksen kirjoitusvirheistä ja muista epäselvyyksistä
voit vinkata osoitteeseen info@taloudenperusteet.com)**

Copyright © 1963, 1985, 1990 by Murray N. Rothbard
Copyright © 1980, 1991, 2005, 2008 Ludwig von Mises Institute
Copyright © 2008-2009 Petri Kajander (käännös)
Erikoiskiitos Mikko Tannille käännöksen editoinnista ja oikoluvusta.

Sisällysluettelo

Esipuhe.....	4
Johdanto neljänteen painokseen.....	11
I. Johdanto.....	14
II. Raha vapaassa yhteiskunnassa.....	16
1. Vaihdannan arvo.....	16
2. Vaihtokauppa.....	18
3. Epäsuora vaihdanta.....	19
4. Rahan edut.....	22
5. Rahan yksikkö.....	24
6. Rahan muoto.....	26
7. Yksityiset kolikot.....	27
8. ”Asianmukainen” rahan tarjonta.....	30
9. ”Hamstraamisen” ongelma.....	34
10. Hintatason vakauttaminen?.....	38
11. Yhtäaikaiset rahat.....	40
12. Rahavarastot.....	42
13. Yhteenveto.....	50
III. Valtion sekaantuminen rahaan.....	51
1. Valtion tulonlähteet.....	51
2. Inflaation taloudelliset vaikutukset.....	53
3. Rahapajan pakollinen monopoli.....	57
4. Metallipitoisuuden alentaminen.....	59
5. Greshamin laki ja kolikot.....	60
A. Kaksimetallikanta.....	60
B. Laillinen maksuväline.....	62
6. Yhteenveto: valtio ja kolikot.....	64
7. Pankeille sallitaan kieltäytyä maksamasta.....	65
8. Keskitetty pankkitoiminta: inflaation rajoitteiden poistaminen.....	67
9. Keskitetty pankkitoiminta: inflaation ohjaaminen.....	71
10. Siirtyminen pois kultakannasta.....	73
11. Fiat-raha ja kultaongelma.....	76
12. Fiat-raha ja Greshamin laki.....	78
13. Valtio ja raha.....	81
IV. Lännen rahallinen romahdus.....	82
1. Vaihe I: Klassinen kultakanta, 1815–1914.....	83
2. Vaihe II: Ensimmäinen maailmansota ja sen jälkeen.....	85
3. Vaihe III: Kultavaruuskanta (Britannia ja Yhdysvallat), 1926–1931.....	86
4. Vaihe IV: Kelluvat fiat-valuutat, 1931–1945.....	89
5. Vaihe V: Bretton Woods ja uusi kultavaruuskanta (Yhdysvalloissa), 1945–1968.....	91
6. Vaihe VI: Bretton Woodsin purkautuminen, 1968–1971.....	94
7. Vaihe VII: Bretton Woodsin loppu: kelluvat fiat-valuutat, elokuu – joulukuu 1971.....	96
8. Vaihe VIII: Smithsonian sopimus, joulukuu 1971 – helmikuu 1973.....	97
9. Vaihe IX: Kelluvat fiat-valuutat, maaliskuu 1973–?.....	98

Esipuhe

Rahan, pankkiluoton ja suhdannevaihtelujen teoria esittää suurimman teoreettisen haasteen taloustieteille uuden vuosituhannen ensimmäisellä vuosikymmenellä. Nyt kun “teoreettinen aukko” on täytetty analyysillä sosialismin mahdollisuudesta ja tutkimuksella interventiopolitiikan sisäisistä ristiriidoista (aiemmin reaaliosialismin kaatumisella ja laajalle levinneellä hyvinvointivaltion kriisillä havainnollistettuna), vähiten tunnetuimmaksi, ja siksi kriittisimmäksi, alueeksi on käynyt raha. Todellakin, tämä alue on vielä täynnä metodologisia virheitä, tieteellistä hämmennystä, karkeaa tietämättömyyttä yleisellä ja poliittisella tasolla, ja tämän kaiken seurauksena institutionaalista manipulaatiota ja järjestelmällistä pakottamista valtioiden ja keskuspankkien toimesta. Sillä yhteiskunnalliset suhteet, jotka käsittävät rahaa, ovat ehdottomasti kaikkein abstrakteimpia ja vaikeimpia ymmärtää ja siksi niiden tuottamat informaation ja yhteiskunnallisen tiedon virrat ovat kaikkein massiivisimpia, monimutkaisimpia ja hämäämpiä yksittäiselle havainnoitsijalle. Yhtäältä nämä olosuhteet ovat helpottaneet valtioiden ja keskuspankkien järjestelmällistä pakottamista rahatalouden alueella, ja toisaalta ne ovat tehneet tästä pakottamisesta ehdottomasti kaikkein vahingollisinta ja haitallisinta yhteiskunnallisen yhteistoiminnan spontaaneille prosesseille, joista markkinat koostuvat. Itse asiassa yhdistelmä älyllisestä vitkastelusta rahatalouden ja pankkitoiminnan teoriassa ja valtioiden ja keskuspankkien järjestelmällisestä finanssimarkkinoihin sekaantumista ei ole epäonnistunut saamaan aikaan vakavia ja usein traumaattisia vaikutuksia maailmantalouden kehityksessä, joka vielä pitkällä uudella vuosituhanella jatkaa vakavien finanssikriisien ja toistuvien nousu- ja laskusuhdanteiden läpikäymistä.

Lisäksi vaikuttaa siltä kuin juuri markkinatalouden puolustajat olisivat kykenemättömiä yhteisymmärrykseen rahan osa-alueella. Niinpä on olemassa useita mielipiteitä siitä, onko välttämätöntä ylläpitää keskuspankkia tai olisiko se parempi korvata vapaan pankkitoiminnan järjestelmällä, ja jälkimmäisessä tapauksessa, millaisia olennaisia sääntöjä yksityisiin pankkiireihin tulisi soveltaa (osittaisen kassavarantovelvoitteen vaiko sadan prosentin reservien vaatimusta käteistalletuksille). Keskuspankit ilmaantuivat seurauksena sarjalle pakottavia

valtiollisia interventioita, vaikkakin monissa tapauksissa näihin pyrkivät ja niitä edistivät finanssisektorin omat edustajat (erityisesti pankkiirit), jotka eivät epäröineet vaatia valtion tukea vakuuttamaan liiketoimiensa selviytymistä toistuvissa taloudellisten kriisien vaiheissa. Tarkoittaako tämä, että keskuspankki on ”väistämätön” markkinatalouden kehityksen sivutuote? Vai paremminkin että yksityisten pankkiirien tietyt liiketoimet, jotka tietyssä vaiheessa historiaa ovat tulleet lailliseksi korruptioksi, ovat saaneet aikaan rahataloudellisen toiminnan, joka on kestävämpi kuin luoda kattava tutkimusohjelma tarkoituksenaan selvittää kertakaikkisesti millainen rahallinen, rahataloudellinen ja pankkitoiminnallinen järjestelmä vapaassa yhteiskunnassa tulisi olla.

Tässä merkityksessä kädessä pitämäsi Rothbardin pieni kirja on paras ja etevin johdanto itävaltalaiseen rahateoriaan. Joukko erityisiä piirteitä tekee tästä kirjasta rajapyykkiteoksen ja lukijan on vaikea olla näitä piirteitä huomaamatta. Seuraavat ominaisuudet ovat kuitenkin erityisen huomionarvoisia, vaikka tämä ei olekaan kattava luettelo:

Ensinnäkin kirja on kirjoitettu suurella selkeydellä. Todellakin, jos mikään luonteenpiirre kuvaa Rothbardia, se on hänen kykynsä esittää taloudellisia teorioita kenen tahansa ymmärrettävissä olevalla tavalla, jopa sellaisen, joka ei ole aikaisemmin perehtynyt hänen menetelmiinsä ja konsepteihinsa. Rothbardille tieteellisen täsmällisyyden ei tule koskaan olla ristiriidassa selkeyden ja selonteon yksinkertaisuuden kanssa. Päinvastoin: ulkoisesta ilmiasusta huolimatta tylsät tai vaikeat selitykset pelkästään peittävät tieteellisen kelpoisuuden puuttumisen älyllisen sekaannuksen ohessa kirjoittajissa, jotka paradoksaalisesti tulevat usein väärän tieteellisen maineen sädekehän ympäröimäksi, mitä kaikkien niiden kunnioituksellinen pelko ruokkii, jotka eivät halua vaikuttaa tietämättömiltä, vaikkakaan eivät täysin ymmärrä lukemaansa. Rothbardin taloudellisen analyysin selkeys, tuoreus, oppineisuus ja jopa rohkeus eroavat selkeästi suuresta osasta akateemisen maailman tuottaman tieteellisen kirjallisuuden luonteesta.

Toiseksi Rothbardin alituinen päämäärä on etsiä tieteellistä totuutta riippumatta poliittisen korrektiuden tai soveliaisuuden odotuksista, jotka tietynä aikana vallitsevat. Taloustieteilijän ei tule koskaan pettää tätä periaatetta jo pelkästään siksi, että epäonnistuminen suoraan sanoa ilman mitään taka-ajatuksia sitä, mitä hän pitää missä tahansa asiassa totuutena, tarkoittaa ettei kukaan tee niin, ja siten hän hylkää nimenomaisen tarkoituksensa ja riistää yhteiskunnalta ja kollegoiltaan tietämyksen, joka pidemmällä aikavälillä on olennaista sivilisaation edistymiselle.

Kolmanneksi, kuten on jo annettu ymmärtää, Rothbard kirjoittaa aina itävaltalaisen taloustieteen koulukunnan teoreettisesta näkökulmasta. Tämä alkuperältään mannermainen eurooppalainen koulukunta on vastakkainen englantilaisen klassisen koulukunnan anglosaksiselle perinteelle. Itävaltainen koulukunta syntyi Carl Mengerin myötä vuonna 1871 ja saavutti korkeimman kehityksensä tason Ludwig von Misesin ja Friedrich A. Hayekin käsissä 1900-luvun toisella puoliskolla. Nykyään itävaltalainen lähestymistapa on pääasiallinen tieteellinen vaihtoehto neoklassiselle paradigmalle erilaisissa versioissaan (keynesiläisyys, walrasilaisuus, Chicagokoulukunta jne.), joita yhdistää tutkimuksen keskittyminen tasapainomalleihin ja yrittäjien ajamien dynaamisten markkinaprosessien ylenkatsominen. Tällaiset prosessit ovat itävaltalaisen tutkimuksen keskipisteessä. Rothbard oli innokas Misesin seuraaja, jonka prakseologisen näkemyksen taloustieteeseen ja subjektiiviseen metodologiaan, vastakohtana positivismille ja yhteiskunnan muokkaamiselle, hän omaksui lähes kirjaimellisesti¹. Nykyään itävaltalainen koulukunta on siirtynyt jännittävään kansainvälisen laajentumisen vaiheeseen, ja tämän ensimmäisen Rothbardin kirjan suomenkielisen laitoksen julkaiseminen on jälleen yksi merkki paljontaivatusta paradigman muutoksesta, joka on johtamassa pois epärealistisista oletuksista ja tasapainomallien pakkomielteisistä matemaattisista analyyseistä kohti paljon realistisempaa, dynaamisempaa ja monitieteellisempää markkinaprosessien analyysia, mikä on luonteenomaista itävaltalaiselle koulukunnalle. Tässä asiayhteydessä kritiikki, jota Rothbard kirjansa useassa kohdassa suuntaa Chicagokoulukunnan rahataloudellisille suosituksille ja analyyseille yleisesti ja erityisesti Milton Friedmanille, on erittäin aiheellista. Näin pääasiallisesti siksi, että itävaltalaisen ja chicagolaisen koulukunnan yhdistäminen yleisellä ja jopa

¹ Neoklassisen valtavirran ja itävaltalaisen paradigman eroista, ks. J. Huerta de Soto, *The Austrian School: Market Order and Entrepreneurial Creativity* (Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2008).

akateemisella tasolla vapaiden markkinoiden ja kapitalistisen vapaan yrittäjyyden talousjärjestelmän puolustajiksi (vaikkakin itävaltalaisen koulukunnan tapauksessa selkeämpinä ja johdonmukaisempina periaatteina verrattuna chicagolaisten teoreetikkojen suurempaan ideologiseen ”laimauteen” ja poliittisten kompromissien taipumukseen) on saanut monet ihmiset virheellisesti uskomaan näiden kahden koulukunnan käyvän yksiin menetelmissään, teoreettisissa kehittelyissään ja johtopäätöksissään. Kuitenkaan mikään ei voisi olla kauempana totuudesta. Itävaltalaisesta näkökulmasta Chicago-teoreetikot ovat vajonneet kapean, reduktionistisen ja maksimoivan lähestymistavan otteeseen, joka etsiessään ”toimivia” ratkaisuja päätyy perustelemaan yhteiskunnan muokkaamista tavalla, joka on kuolettavaa markkinoiden vapaalle toiminnalle. Toisin sanottuna Chicago-teoreetikkojen markkinoiden puolustus on teoreettisesti vajavaista. Meidän tulee puolustaa markkinoita, koska markkinat ovat prosessi, joka vaalii jatkuvasti luovuutta ja yrittäjällistä koordinaatiota eikä sen takia, että ne ovat tasapainossa (jota ei koskaan saavuteta) ja vielä vähemmän siksi, että ne ovat ”täydelliset” tai Pareto-tehokkaat, kuten Chicago-teoreetikot virheellisesti uskovat paljastaen täten lukemattomia puolia yksinkertaistelulle, itsekeskeiselle arvostelulle kaikkien vapaan talouden vihollisten puolelta.² Lisäksi kuten Rothbard kirjassa taitavasti paljastaa, Chicago-koulukunnan lääkkeet rahatalouden alueella (rahallinen nationalismi ja vapaasti kelluvat vaihtokurssit) ovat osoittautuneet erityisen valitettaviksi ja ovat laajassa mittakaavassa tuoneet korruptoivan vaikutuksen taloudellisiin tapahtumiin (kansainvälisen rahatalouden kaaoksen, kilpailullisen arvonalentamisen kauppa-aseena ja rahan tehtävän katoamisen kansainvälisellä tasolla).

Neljänneksi meidän tulee huomata Rothbardin taloudellisten ja rahallisten tapahtumien historiaan teoreettisen analyysin havainnollistajana ja sovelluksena kytkemä merkitys. Itse asiassa kirja on jaettu kahteen hyvin erilaiseen osaan. Ensimmäisessä osassa Rothbard tuo esiin rahan teoreettisen perustan ja valtion interventioiden kriittisen analyysin yleisesti rahatalouden alueella ja erityisesti etuoikeuden harjoittaa osittaisen kassavarantovelvoitteen pankkitoimintaa.³ Toisessa

---

² Hayek meni jopa niin pitkälle, että väitti Keynesin teosta *General Theory* ja Milton Friedmanin teosta *Essays in Positive Economics* yhtä vaarallisiksi. Ks. F. A. Hayek, *Hayek on Hayek: An Autobiographical Dialogue*, toim. Stephen Kresge ja Leif Wenar (London and New York: Routledge, 1994), s. 145.

osassa hän soveltaa ensimmäisessä opittuja oppeja selittääkseen loogisella, yhdistetyllä tavalla, kuinka valtio on askel kerrallaan tuhonnut rahataloudellisen järjestelmän, joka oli syntynyt markkinoilla spontaanisti pitkällistä kehityksen jaksoa seuraten. Rothbard tarkastelee yhdeksää perättäistä vaihetta, jotka kulkevat klassisen kultakannan huipusta vuonna 1815 Bretton Woods -järjestelmän tuhoon ja, vuodesta 1973 alkaen, ilmaantuvaan kelluviin valuuttakursseihin perustuvaan kansainväliseen rahataloudelliseen kaaokseen. Tämä aikaisempien rahatalouden alueen tapahtumien läpikäynnistä vedettävä johtopäätös on todella masentava, ja se enemmän kuin oikeuttaa Rothbardin tälle työlle antaman houkuttelevan nimen: *Mitä valtio on tehnyt rahallemme?* Johtopäätös on erityisen masentava sen tosiasian valossa, että nykyään, pitkällä uutta vuosisataa, jopa lähes maailmanlaajuisen reaaliosialismin ja, vähintäänkin teoreettisessa merkityksessä, taloudellisen interventionismin ja hyvinvointivaltion romahduksen jälkeen, rahatalouden alue (kuten alussa viittasimme) jatkaa kärsimistään keskuspankkien ja valtioiden pakottavista interventioista, monopolisoinneista ja suunnittelusta. Nämä luovat jatkuvasti maailmantaloutta järjestelmällisesti horjuttavia ja hajottavia nousu- ja laskusuhdanteita.

On todella lannistavaa oivaltaa, että viimeisestä kerrasta, kun Rothbard pystyi käymään kirjaansa läpi uusintapainosta varten, tähän päivään on saavutettu vähän tai ei ollenkaan edistystä. Tänä ajanjaksona, erityisesti lukijoille Euroopan alueella, kaikkein merkittävin edistysaskel on epäilemättä ollut kymmenen vuotta sitten tapahtunut euron lanseeraus yhteiseksi valuutaksi suuressa osassa Eurooppaa. Tässä asiayhteydessä meidän tulee korostaa, että Euroopan keskuspankin ja eurooppalaisen yhteisvaluutan kritiikin tulee nojata, Rothbardin ajattelussa pitäytyen, niiden etäisyyteen pankkitoiminnan ideaalista⁴ puhtaassa kultakannassa sadan prosentin reservivaatimuksella eikä, kuten monet ”vapaiden markkinoiden” teoretikot (etupäässä Chicago-koulukunnan virheellisten opetusten vaikuttamina) vakuuttavat, siihen tosiasiaan, että ne tekevät mahdottomaksi haitallisen rahallisen nationalismien selviytymisen kelluvilla valuuttakursseilla. Vaikka Euroopan keskuspankin saavutukset viimeisenä kymmenenä vuotena jättävätkin paljon toivomisen varaa, yksi mahdollisimman tiukka rahastandardi koko Euroopalle, on terveellinen liike kohti

⁴ Ks. Murray N. Rothbard, *The Case for a 100 Percent Gold Dollar*, 2 p. (Auburn, AL: Ludwig von Mises Institute, 2005). Tämä työ sisältää esipuheen, jossa Rothbard tarjoaa tulkintansa rahataloudellisista tapahtumista vuosien 1973 ja 1991 välillä (ajanjaksoa voitaisiin pitää vaiheena 10 hänen historiallisessa tulkinnassaan), tutkimus täydentää tätä nyt kommentoitua kirjaa täydellisesti.

puhtaan kultakannan ideaalia yhteisenä kansainvälisenä rahajärjestelmänä. Sen lisäksi se saattaa auttaa viimeistelemään Euroopan vapaakauppajärjestelmän institutionaalisen rakenteen estämällä rahataloudelliset väliintulot ja manipulaatiot jokaisen jäsenvaltion osalta sekä velvoittamalla jäsenet, erityisesti kaikkein jäykimmän järjestyneet, toteuttamaan välttämättömät joustavoittavat uudistukset kilpailukykyisenä pysymiseksi ympäristössä, jossa ei ole enää mahdollista turvautua kansalliseen inflatoriseen rahapolitiikkaan institutionaaliin jäykkyyksiin mukautumiseksi. Jotta eurolla olisi loistava, lupaava tulevaisuus, sen on perustuttava täydelle erolle ja riippumattomuudelle rahataloudellisesta piittaamattomuudesta ja leväperäisyydestä. Näistä on tullut poikkeuksetta teoreettiseen virheeseen perustuvan huonosti ymmärretyn pragmatismen varjolla anglosaksisen maailman rahapolitiikan tyypillisiä piirteitä Federal Reserven perustamisesta vuonna 1913 ja makrotalouden, ensin keynesiläisen ja myöhemmin Chicago-koulukunnan versioiden, voitokulun jälkeen toisesta maailmansodasta eteenpäin.

Lopuksi on asianmukaista päättää nämä johdannolliset huomiot lyhyellä Rothbardin elämäkerrallisella yhteenvedolla.⁵ Murray Newton Rothbard syntyi New Yorkissa vuonna 1926 puolanjuutalaiseen maahanmuuttajaperheeseen. Hän väitteli tohtoriksi New Yorkin Columbian yliopistosta Joseph Dorfmanin ohjauksessa ja naapurinsa, kuuluisan taloustieteilijän, Arthur Burns'n opastamana. Sattuma saattoi hänet erittäin nuorella iällä Ludwig von Misesin tuolloin New Yorkin Yliopistossa johtamaan seminaariin, ja Rothbardista tuli välittömästi yksi hänen kaikkein etevämmistä ja omistautuneimmista seuraajistaan. Myöhemmin Rothbardista tuli taloustieteiden professori New Yorkin Polytechnic -instituuttiin ja myöhemmin taloustieteiden tunnustettu S. J. Hall -professori Nevadan yliopistoon Las Vegasiin. Rothbard oli yksi johdonmukaisimmista ja sinnikkäimmistä vapauden puolustajista kaikilla tasoilla ja sen perustamisessa luonnonoikeuden filosofiaan. Hän kirjoitti yli kaksikymmentä kirjaa täynnä suurta selkeyttä, tuoreutta, oppineisuutta ja jopa hyvää huumoria; omaisuuksia, jotka tunkeutuvat kaikkein perinpohjaisimpiin ja tinkimättömiin teoreettisiin analyyseihin. Hänen ensisijaiset panoksensa taloustieteen teoriaan ovat tutkielmat *Man, Economy, and State* (1962) ja *Power and Market* (1973). Hänen pääkirjoitustensa joukossa taloustieteellisen ajattelun ja tapahtumien historiasta

⁵ Suom. huom. Laajempi katsaus Rothbardin tuotantoon, merkitykseen ja elämäkertaan löytyy Hans-Hermann Hoppen kirjoittamana osoitteesta: <http://taloudenperusteet.com/artikkeleja/rothbard.html> otsikolla *Murray N. Rothbard: talous, tiede ja vapaus*.

löytyvät merkittävät työt kuten *The Panic of 1819* (1962), *America's Great Depression* (1963), Amerikan siirtomaakauden historia neljänä niteenä nimellä *Conceived in Liberty* (1975–1979) ja ainutlaatuinen postuumina julkaistu kahden teoksen yhteisnide *An Austrian Perspective on the History of Economic Thought* (1995). Hänen pääasialliset panoksensa poliittiseen filosofiaan, joissa hän luo perustan anarkokapitalistiselle järjestelmälle, käsittävät teokset *For a New Liberty: The Libertarian Manifesto* (1973) ja *The Ethics of Liberty* (1982) satojen artikkelien ja esseiden lisäksi. Rothbardilla oli avainrooli Amerikan libertaarisen puolueen perustamisessa, ja hän oli myös Cato-instituutin, Ludwig von Mises -instituutin (jonka julkaisu on *Quarterly Journal of Austrian Economics*) ja Center for Libertarian Studies -järjestön (jonka julkaisu on *Journal of Libertarian Studies*) perustajajäseniä. Varustettuna valtavalla kapasiteetilla älyllisiin haasteisiin, suunnattomalla tinkimättömyydellä, monitieteellisellä tietämyksellä yhdessä loistavan huumorintajun kanssa Rothbardista on tullut yksi klassisista nimistä vapauden puolustamisessa 1900-luvun toisella puoliskolla. Rothbard kuoli sydänkohtaukseen silmälääkäriinsä vastaanotolla New Yorkissa tammikuun 7. päivänä vuonna 1995. Hänen kuolemansa myötä maailma menetti erään älyllisistä jättiläisistään, jonka työ, niin kuin Tocquevillen, Actonin, Misesin ja Hayekin, kestää, kantaa hedelmää ja jonka muistavat aina erityisellä ihailulla ja kunnioituksella kaikki ne, jotka rakastavat vapautta ja käsittävät sen ratkaisevan merkityksen.

Madridissa, elokuun 19. päivänä, 2009

Jesús Huerta de Soto
Talouspolitiikan professori
Rey Juan Carlosin yliopisto
Espanja

Johdanto neljänteen painokseen

Rahapolitiikka on – sotaa lukuun ottamatta – valtion vallan laajentumisen pääasiallinen työkalu. Se mahdollistaa valtion hallinnon kasvun, rahoittaa talouden alijäämät, palkitsee erityisintressejä ja järjestää vaalitulokset. Ilman sitä liittovaltiollinen Leviathan romahtaisi, ja voisimme palata perustajiemme tasavaltaan.

Rahajärjestelmämme ei ole pelkästään poliittisesti väärinkäytetty, vaan se myös aiheuttaa inflaation ja taloussuhdanteet. Mitä on tehtävissä?

Vastaukseksi tähän kysymykseen Mises Instituutti tyytyväisenä esittää tämän neljännen ja hiukan laajennetun painoksen Murray N. Rothbardin klassikosta *Mitä valtio on tehnyt rahallemme?*

Tämä ensimmäisen kerran vuonna 1964 julkaistu teos on professori Rothbardin yksi vaikutusvaltaisimmista teoksista pituudestaan huolimatta. En pysty laskemaan, kuinka monta kertaa akateemikot ja maallikot yhtä lailla ovat kertoneet minulle miten tämä teos lopullisesti muutti heidän käsityksensä rahapolitiikasta. Kukaan tämän kirjan lukenut ei kuuntele Fedin viranomaisten julistuksia kunnioituksella tai lue rahataloudellisia julkaisuja herkkäuskoisena. Mitä valtio on tehnyt rahallemme? on ehdottomasti paras johdanto rahaan. Sen kieliasu on selkeä, logiikka periksiantamatonta ja faktat vastaansanomattomia – kuten kaikissa professori Rothbardin kirjoituksissa.

Hänen teemansa tässä teoksessa ovat teoreettisia, poliittisia ja historiallisia. Teorian suhteen hän on yhtä mieltä Ludwig von Misesin kanssa siitä, että raha sai alkunsa vapaaehtoisesta vaihdannasta markkinoilla. Yhteiskunnalliset sopimukset tai valtiolliset julistukset eivät luoneet rahaa. Se on luonnollinen seuraus yksilöiden pyrkimyksestä luoda vaihtokauppaa monimutkaisempia taloudellisia suhteita.

Mutta toisin kuin kaikkien muiden hyödykkeiden, rahavarannon kasvu ei anna mitään sosiaalista hyötyä, koska rahan päätehtävä on helpottaa muiden tavaroiden ja palveluiden vaihdantaa. Itse asiassa rahavarannon lisäämisellä keskuspankin kuten

Fedin kautta on hirvittävät seuraamukset, ja professori Rothbard tarjoaa kaikkein selkeimmän saatavilla olevan selityksen inflaatiolle.

Poliittisesti hän perustelee vapaiden markkinoiden kykenevän vastaamaan ja niiden nimenomaisesti tulisi vastata rahan tuotannosta ja levityksestä. Ei ole mitään tarvetta tehdä siitä Yhdysvaltain valtionvarainministeriön saati sitten julkis-yksityisen pankkikartellin kuten Fedin monopolia.

Toimiva raha tarvitsee ainoastaan rahallisessa käytössä kaikkein sopivimpaan hyödykkeeseen juurrutetun kiinteän määritelmän ja oikeudellisen järjestelmän, joka valvoo sopimuksia sekä rankaisee varkauksista ja petoksista. Vapailta markkinoilla, lopputulos on ollut – ja olisi – kultakanta.

Tällaisessa vapaiden markkinoiden järjestelmässä raha olisi vaihtokelpoinen kotimaassa ja kansainvälisesti. Käteistalletuksille olisi 100-prosenttiset reservit, kun taas määräaikaistalletuksien reservisuhde riippuisi pankkiirien taloudellisesta harkinnasta ja kuluttajien tarkkaavaisuudesta.

Lopulta kuitenkin professori Rothbardin työn historiallinen ulottuvuus tekee siitä niin vakuuttavan. Alkaen 1800-luvun klassisesta kultakannasta hän päätyy todennäköiseen eurooppalaisen valuuttayksikön ilmestymiseen ja mahdolliseen maailman fiat-rahaan. Erityisen huomattavia ovat hänen antamansa selitykset Bretton Woods -järjestelmästä ja kultaikkunan sulkeutumisesta 1970-luvun alussa.

Professori Rothbard näyttää, että valtio on aina ja kaikkialla ollut vakaan rahan vihollinen. Pankkikartellien ja inflaation avulla valtio ja sen suosimat erityisintressit ryöstävät kansan ansiot, vesittävät markkinoiden rahan arvon ja aiheuttavat taantumia ja lamia.

Valtavirran taloustieteissä pääosa tästä kielletään tai sivuutetaan. Painotus on aina ”parhaassa” tavassa käyttää talouspolitiikkaa. Minkä pitäisi ohjata Fedia? Bruttokansantuotteen? Korkotasojen? Tuottokäyrän? Dollarin arvon ulkomaanvaluutassa? Hyödykeindeksin? Professori Rothbard kertoo meille, että kaikki nämä kysymykset pitävät sisällään oletuksen keskitetystä suunnittelusta ja ovat

rahallisen pahuuden lähde.

Tulkoon tämä kirja levitetyksi laajalle ja kauas niin, että kun seuraava rahakriisi saapuu, amerikkalaiset tulevat lopulta kieltäytymään hyväksymästä, mitä valtio on tekemässä rahallemme.

Llewellyn H. Rockwell
Ludwig von Mises Instituutti
Auburnin yliopisto
Marraskuu 1990

I. JOHDANTO

I. Johdanto

Harvat taloustieteen aihealueet ovat epäselvempiä ja sekavampia kuin raha. Kinastellaan ”tiukasta rahasta” ”löysää rahaa” vastaan, Federal Reserve Systemin ja valtiovarainministeriön tehtävistä, kultakannan eri variaatioista jne. Tulisiko valtion pumpata rahaa talouteen vai ottaa sitä pois? Minkä valtion yksikön? Tulisiko sen rohkaista luotonantoa vai hillitä sitä? Tulisiko sen palata kultakantaan? Jos tulisi, niin millä kurssilla? Nämä ja lukemattomat muut kysymykset toistuvat ilman, että loppua olisi näkyvissä.

Ehkäpä näkemyksien runsaus rahakysymyksessä juontuu ihmisen taipumuksesta olla ”realistinen”, toisin sanoen tutkia ainoastaan välittömiä poliittisia ja taloudellisia ongelmia. Jos uppoudumme yksinomaan arkipäiväisiin asioihin, lakkaamme havaitsemasta perustavanlaatuisia eroja tai kysymästä aivan peruskysymyksiä. Pian perusasiat on unohdettu, ja päämäärätön ajelehtiminen on korvannut vahvan periaatteisiin sitoutumisen. Usein meidän täytyy ottaa uusi näkökulma asioihin, astua sivuun arkipäiväisistä asioista ymmärtääksemme ne paremmin. Tämä pätee erityisesti talouteemme, jossa keskinäiset suhteet ovat niin monimutkaisia, että joudumme eristämään muutamat tärkeät tekijät, analysoimaan niitä ja sen jälkeen jäljittämään niiden toimintaa mutkikkaassa maailmassa. Tämä tarkoitus oli ”Crusoe-taloudella”, klassisen talousteorian suosikkityökalulla. Crusoen ja Perjantain analysointi autiolla saarella, niin nykymaailmaan sopimattomaksi kuin kriitikot sitä ovat herjanneetkin, itse asiassa suoritti erittäin hyödyllisen ihmisen toiminnan perusoletusten osoittamisen tehtävän.

Kaikista taloustieteellisistä ongelmista raha on mahdollisesti kaikkein sekavin, ja ehkäpä se missä tarvitsemme kaikkein kipeimmin uusia näkökulmia. Raha on sitä paitsi talouden alueista valtion vuosisatoja jatkuneisiin sekaantumistoimenpiteisiin peittynein ja kietoutunein. Monet yleensä vapaille markkinoille omistautuneet ihmiset – monet taloustieteilijät – pysähtyvät rahan kohdalla kuin seinään. He väittävät rahaa erilaiseksi; sen täytyy olla valtion tarjoama ja säätelemä. He eivät koskaan pidä valtion rahakontrollia sekaantumisena vapaisiin markkinoihin; rahan vapaat markkinat ovat heille käsittämättömät. Valtion tulee lyödä kolikot, laskea liikkeelle

I. JOHDANTO

paperi, määrittää ”laillinen maksuväline”, luoda keskuspankit, pumpata rahaa sisään ja ulos, ”vakauttaa hintataso” jne.

Historiallisesti raha oli yksi ensimmäisistä valtion kontrolloimista asioista, ja vapaiden markkinoiden 1700- ja 1800-luvuilla valtio vaikutti vain hyvin vähän raha-asioihin. Joten on korkea aika kääntää perustavanlaatuinen huomio taloutemme elinvoimaan – rahaan.

Kysykäämme ensin itseltämme seuraava kysymys: *Voidaanko* raha järjestää vapauden periaatteen mukaan? Voiko meillä olla rahan vapaat markkinat yhtä lailla kuin muillakin tavaroilla ja palveluilla? Millaisen muodon tällaiset markkinat ottaisivat? Ja mitkä ovat valtion erilaisten kontrollitoimenpiteiden vaikutukset? Jos suosimme vapaita markkinoita muilla alueilla, jos haluamme valtiolliset yksilön ja omaisuuden loukkaukset, meillä ei ole tärkeämpää tehtävää kuin tutkia tapoja ja keinoja rahan vapaisiin markkinoihin.

II. Raha vapaassa yhteiskunnassa

1. *Vaihdannan arvo*

Kuinka raha sai alkunsa? Selvästikään Robinson Crusoella ei ollut tarvetta rahalle. Hän ei olisi voinut syödä kultakolikoita. Eikä Crusoen ja Perjantain tarvinnut välittää rahasta vaikkapa vaihtaessaan kalaa puutavaraan. Mutta kun yhteisö kasvaa muutamaa perhettä laajemmaksi, perusteet rahan ilmaantumiselle ovat jo valmiina.

Rahan tehtävän selittämiseksi joudumme menemään vielä taaksepäin ja kysymään: miksi ihmiset ylipäättänsä suorittavat vaihdantaa? Vaihdanta on taloudellisen elämämme perusta. Ilman vaihdantaa ei olisi todellista taloutta ja käytännössä ei myöskään yhteiskuntaa. Vapaaehtoista vaihdantaa tapahtuu, koska molemmat osapuolet odottavat hyötyvänsä siitä. Vaihdanta on sopimus A:n ja B:n välillä toisen osapuolen tavaroiden tai palvelujen siirtämiseksi toiselle tämän tavaroita tai palveluita vastaan. Ilmiselvästi molemmat hyötyvät, koska kumpikin arvostaa vaihdossa saamaansa enemmän kuin sitä mistä luopuu. Kun Crusoe esimerkiksi vaihtaa kalaa puutavaraan, hän arvostaa ”ostamaansa” puutavaraa enemmän kuin ”myymäänsä” kalaa, kun taas Perjantai päinvastoin arvostaa kalaa enemmän kuin puutavaraa. Aristoteleesta Marxiin on virheellisesti luultu, että vaihdanta kuvastaa jonkinasteista samanarvoisuutta – että, jos tynnyrillinen kalaa vaihdetaan kymmeneen tukkiin, on näiden välillä olemassa jonkinasteinen perimmäinen *samanarvoisuus*. Itse asiassa vaihdanta tapahtui ainoastaan, koska kumpikin osapuoli arvosti molempia tuotteita eri järjestyksessä.

Miksi vaihdanta on ihmiskunnalle niin yleistä? Pohjimmiltaan luonnon *moninaisuuden* vuoksi: ihmisten erilaisuuden ja luonnonvarojen sijaintierojen vuoksi. Jokaisella ihmisellä on joukko erilaisia yksilöllisiä kykyjä ja taipumuksia, ja jokaisella maapalalla on ainutlaatuiset ominaisuutensa, ominaiset rikkautensa. Tästä ulkoisesta luonnollisesta moninaisuudesta syntyy vaihdanta; viljaa Kansasista rautaan Minnesotasta; yhden terveystalvelut toisen viulunsoittoon. Erikoistuminen antaa jokaisen kehittää parhaita kykyjensä ja sallii jokaisen maantieteellisen alueen kehittää omia erityisiä voimavarojaan. Jos kukaan ei voisi harjoittaa vaihtokauppaa, jos

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

jokainen olisi pakotettu täydelliseen omavaraisuuteen, olisi ilmeistä, että suurin osa meistä kuolisi nälkään ja loput pysyisivät hädin tuskin hengissä. Vaihdata ei ole pelkästään taloutemme vaan myös itse sivilisaation elinehto.

2. Vaihtokauppa

Hyödyllisten tavaroiden ja palveluiden *suora vaihdanta* vaivoin riittäisi pitämään talouden primitiivisen tason yläpuolella. Suora vaihdanta – tai vaihtokauppa – on hädin tuskin parempaa kuin täysi omavaraisuus. Miksi näin on? Ensinnäkin, on selvää, että vain vähäinen tuotanto olisi mahdollista. Jos Jones palkkaa työntekijöitä rakentamaan talon, millä hän maksaa heille? Talon osilla vai rakennusmateriaaleilla, joita he eivät pystyisi käyttämään? Kaksi perusongelmaa ovat ”jakamattomuus” ja ”tarpeiden samanaikaisuuden puuttuminen”. Jos Smithillä on kyntöaura, jonka hän haluaisi vaihtaa useisiin eri tuotteisiin – sanotaanko muniin, leipään, ja vaatteisiin – kuinka hän voi sen tehdä? Kuinka hän voi hajottaa auran osiin ja antaa palan maanviljelijälle ja loput räätäilille? Jopa silloin, kun tavarat ovat jaettavissa, kahden vaihtokauppiaan on usein mahdotonta löytää toisensa samaan aikaan. Jos A:lla on myytävänä munia ja B:llä pari kenkiä, kuinka he kohtaavat, jos A kaipaa pukua? Ja kuvittele taloustieteiden opettajan ahdinkoa, jonka täytyy löytää munantuottaja, joka haluaa ostaa muutaman tunnin talousluennot kananmunien vastineeksi! Selvästikin kaikenlainen sivistynyt talous on suorassa vaihdannassa mahdotonta.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

3. *Epäsuora vaihdanta*

Mutta ihmiskunta löysi yrityksen ja erehdyksen kautta tien, joka mahdollistaa suuresti laajenevan talouden: *epäsuoran* vaihdannan. Epäsuorassa vaihdannassa et myy tuotettasi suoraan tarvitsemaasi tuotteeseen vaan toiseen hyödykkeeseen, jonka vuorostaan myyt tarvitsemaasi tuotteeseen. Ensisilmäyksellä tämä vaikuttaa kömpelöltä ja mutkikkaalta operaatiota. Mutta itse asiassa se on verraton väline, joka mahdollistaa yhteiskunnan kehityksen.

Tarkastellaan tapausta A, maanviljelijää, joka haluaa ostaa B:n tekemät kengät. Koska B ei halua hänen kananmuniaan, hän ottaa selville, mitä B *todella* haluaa – sanotaan vaikka voita. Sen jälkeen A vaihtaa kananmunansa C:n voihin, ja myy voita B:lle kenkiä vastaan Hän ostaa ensin voita, muttei siksi että hän sitä suoraan haluaisi, vaan koska se mahdollistaa hänelle kenkien hankinnan. Samoin Smith, kyntöauran omistaja, myy auransa hyödykkeeseen, jonka hän pystyy helpommin jakamaan ja myymään – esimerkiksi voihin – ja tämän jälkeen hän vaihtaa osan voista muniin, leipään, vaatteisiin jne. Molemmissa tapauksissa voita ylivoimaisuus – syy sen erityiseen kysyntään pelkän kulutuksen lisäksi – on sen suurempi *markkinoitavuus*. Jos joku tuote on helpommin markkinoitavissa kuin jokin toinen – jos kaikki luottavat sen myyvän vaivattomammin – siitä tulee kysytympi, koska sitä tullaan käyttämään *vaihdon välineenä*. Siitä tulee väline, jonka avulla yksi ammattilainen voi vaihtaa tuotteensa toisten ammattilaisten tuotteisiin.

Niin kuin luonnossa on suuri kirjo kykyjä ja resursseja, on tuotteiden markkinoitavuudessakin vaihtelevuutta. Jotkut tuotteet ovat kysytympiä kuin toiset, jotkut ovat jaettavissa pienempiin yksiköihin ilman arvon häviämistä, jotkut kestävämpiä ajan kanssa ja jotkut kuljetettavissa pitkien matkojen päähän. Kaikki nämä hyödyt lisäävät markkinoitavuutta. On selvää, että jokaisessa yhteiskunnassa kaikkein markkinoitavimmat tuotteet tulevat vähitellen valikoitumaan vaihdon välineiksi. Kun ne valikoituvat yhä enenevässä määrin vaihdon välineiksi, kasvaa niiden kysyntä juuri tästä käytöstä johtuen, ja niistä tulee yhä *markkinoitavampia*. Lopputulos on itseään vahvistava spiraali: paremmasta markkinoitavuudesta seuraa

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

laajempi käyttö vaihdon välineenä, josta seuraa parempi markkinoitavuus ja niin edelleen. Lopulta yhtä tai kahta hyödykettä käytetään yleisinä *välineinä* – lähes kaikissa vaihdoissa – ja näitä kutsutaan rahaksi.

Historiallisesti, useita erilaisia tuotteita on käytetty välineinä: tupakkaa koloniaalisessa Virginiassa, sokeria Länsi-Intiassa, suolaa Abessiniassa, karjaa muinaisessa Kreikassa, nauvoja Skotlannissa, kuparia Egyptissä sekä viljaa, helmiä, teetä, kotilon kuoria ja ongenkoukkuja. Läpi vuosisatojen kaksi hyödykettä, *kulta* ja *hopea*, ovat kehittyneet rahaksi vapaassa kilpailussa markkinoilla ja korvanneet muut hyödykkeet. Molemmat ovat ainutlaatuisilla tavoilla markkinoitavissa, suuresti kysytyjä koruina ja täyttävät erinomaisesti muut vaaditut ominaisuudet. Viime aikoina hopea, ollessaan suhteellisesti kultaa runsaammin saatavilla, on todettu käyttökelpoisemmaksi pienemmissä vaihdoissa, kun taas kulta soveltuu paremmin laajempiin maksutapahtumiin. Joka tapauksessa olennaista on, että syystä tai toisesta vapaat markkinat ovat havainneet kullan ja hopean kaikkein tehokkaimmiksi rahoiksi.

Tämä prosessi – vaihdon välineen kumulatiivinen kehittyminen vapailla markkinoilla – on ainoa tapa, jolla raha voidaan vakiinnuttaa. Raha ei voi saada alkuansa millään muulla tavalla, ei yhtäkkiä kaikkien yhteisestä päätöksestä luoda rahaa hyödyttömästä materiaalista eikä myöskään valtion toimesta kutsumalla paperinpalasia rahaksi. Sillä rahan kysyntään sisältyy tieto lähimenneisyyden rahahinnoista; välittömästi käytettyihin kulutus- tai tuotantotarvikkeisiin verrattuna rahalla täytyy olla aikaisemmat hinnat, joihin perustaa kysyntä. Mutta tämä voi tapahtua vain aloittamalla jollain vaihtokaupassa käytetyllä käyttökelpoisella hyödykkeellä ja tämän jälkeen lisäämällä vaihdon välineen kysyntää aikaisempaan suoran käytön kysyntään (esim. koruihin kullasta puhuttaessa¹). Näin ollen valtio on voimaton luomaan rahaa talouteen; sitä pystytään kehittämään ainoastaan vapaiden markkinoiden keinoin.

Keskustelumme on nyt tuomassa esiin tärkeän totuuden rahasta: raha on hyödyke. Tämän asian oppiminen on yksi maailman tärkeimmistä tehtävistä. Kovin usein ihmiset ovat puhuneet rahasta jonain paljon suurempana tai vähäisempänä kuin tämä. Raha ei ole abstrakti laskentayksikkö, erotettavissa konkreettisesta tavarasta; se ei ole

¹ Rahan alkuperästä, ks. Carl Menger, *Principles of Economics* (Glencoe, Illinois: Free Press, 1950), s. 257-71; Ludwig von Mises, *Theory of Money and Credit*, 3. p. (New Haven Yale University Press, 1951), s. 97-123.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

hyödytön vain vaihdannassa käyttökelpoinen poletti; se ei ole ”vaade yhteiskunnalle”; se ei ole kiinteän hintatason takuu. Se on yksinkertaisesti hyödyke. Se eroaa muista hyödykkeistä kysynnässään pääasiallisesti vaihdon välineenä. Tästä riippumatta se on hyödyke – ja kuten kaikilla hyödykkeillä, sillä on varanto, ihmiset kysyvät sitä ostamista ja säilyttämistä varten jne. Kuten kaikkien hyödykkeiden, rahan ”hinta” – muina tuotteina – määräytyy sen kokonaistarjonnan tai varannon ja sitä ostavien ja hallussaan pitävien ihmisten kokonaiskysynnän välisessä vuorovaikutuksessa. (Ihmiset ”ostavat” rahaa myymällä tuotteitaan ja palveluitaan sitä vastaan, aivan kuten he ”myyvät” rahaa ostaessaan tavaroita ja palveluita.)

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

4. Rahan edut

Rahan ilmaantuminen oli suuri siunaus ihmiskunnalle. Ilman rahaa – ilman yleistä vaihdon välinettä – ei voi olla todellista erikoistumista, ei talouden edistymistä pelkän primitiivisen tason yläpuolelle. Rahan mukana katoavat jakamattomuuden ja ”tarpeiden samanaikaisuuden” ongelmat, jotka haittasivat vaihtokauppayhteiskuntaa. Nyt Jones voi palkata työntekijöitä ja maksaa heille – rahalla. Smith voi myydä kyntöauransa vaihdossa yksiköihin – rahaa. Rahahyödyke on jaettavissa pieniin yksiköihin, ja kaikki hyväksyvät sen yleisesti. Niinpä kaikki tuotteet ja palvelut myydään rahaa vastaan, ja tämän jälkeen rahaa käytetään ihmisten haluamien tuotteiden ja palveluiden ostamiseen. Rahan ansiosta voidaan muodostaa monivaiheinen ”tuotantorakenne”, jossa maa, työsuoritteet ja pääomahyödykkeet toimivat yhteistyössä edistäen tuotantoa jokaisessa vaiheessaan ja vastaanottaen maksut rahassa.

Rahan luominen sisältää toisen merkittävän hyödyn. Kun kaikki vaihdanta tapahtuu rahassa, kaikki vaihtokurssit ilmaistaan rahassa, ihmiset voivat nyt verrata kunkin tuotteen markkina-arvoa kaikkiin muihin tuotteisiin. Jos television voi vaihtaa kolmeen unssiin kultaa ja auton 60 unssiin kultaa, jokainen voi nähdä, että auto on 20 television ”arvoinen” markkinoilla. Nämä vaihtosuhteet ovat *hintoja*, ja rahahyödyke toimii yhteisenä nimittäjänä kaikille hinnoille. Ainoastaan rahahintojen vakiinnuttaminen markkinoilla mahdollistaa sivistyneen talouden kehittymisen, sillä ainoastaan hinnat sallivat liikkeenharjoittajien taloudellisen *laskennan*. Liikemiehet voivat nyt arvioida, kuinka hyvin he tyydyttävät kuluttajien kysynnän vertaamalla tuotteidensa myyntihintoja hintoihin, jotka he joutuvat maksamaan tuotannontekijöistä (heidän ”kulunsa”). Kun kaikki hinnat on ilmaistu rahassa, yrittäjät voivat määrittää, tekevätkö he tappioita vai voittoja. Vastaavat laskelmat ohjaavat liikemiehiä, työntekijöitä ja maanomistajia heidän etsiessään rahallisia ansioita markkinoilta. Ainoastaan tämänkaltaiset laskelmat voivat ohjata resursseja kaikkein tuottavimpiin käyttötarkoituksiinsa – niihin käyttötarkoituksiin, jotka tulevat parhaiten tyydyttämään kuluttajien kysynnän.

Monet oppikirjat antavat rahalle useita tehtäviä: vaihdon väline, laskentayksikkö tai

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

”arvon mitta”, ”arvon säilyttäjä” jne. Mutta pitäisi olla selvää, että kaikki nämä tehtävät ovat pelkästään seurausta yhdestä suuremmasta tehtävästä: vaihdon välineestä. Koska kulta on yleinen väline, se on myös kaikkein markkinoitavin, sitä voidaan säilyttää toimimaan välineenä niin tulevaisuudessa kuin nykyhetkessäkin, ja sen avulla voidaan ilmaista kaikki hinnat.² Koska kulta on hyödykeväline kaikkeen vaihdantaan, se voi palvella laskentayksikkönä nykyisille ja tulevaisuudessa odotettaville hinnoille. On tärkeää oivaltaa, että raha ei voi olla abstrakti laskentayksikkö tai vaade, paitsi siinä määrin kuin se toimii vaihdon välineenä.

---

² Raha ei ”mittaa” hintoja tai arvoja; se on yhteinen nimittäjä niiden ilmaisulle. Lyhyesti, hinnat ilmaistaan rahassa; niitä ei mitata sillä.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

5. Rahan yksikkö

Nähtyämme, kuinka raha sai alkunsa ja mitä se tekee, voimme kysyä: kuinka rahahyödykettä käytetään? Tarkemmin sanottuna, mikä on rahan varanto tai tarjonta yhteiskunnassa ja kuinka sitä vaihdetaan?

Ensinnäkin, suurin osa kaupankäynnistä konkreettisilla, fyysisillä tuotteilla perustuu painoon. Paino on konkreettisesta hyödykkeestä erottuva osa, joten kauppaa käydään painoyksiköillä kuten tonneilla, paunoilla, unseilla, graaneilla, grammoilla jne.³ Kulta ei ole poikkeus. Kulta, kuten muitakin hyödykkeitä, vaihdetaan painoyksiköinä.⁴

On ilmiselvää, että kaupankäyntiin valitun yhteisen yksikön suuruudella ei ole merkitystä taloustieteilijälle. Joku maa metrijärjestelmässä suosii mittauksessa grammoja; Englanti tai Amerikka suosii tunnistuksessa graaneja tai unseja. Kaikki painoyksiköt ovat muunnettavissa keskenään; yksi punta vastaa kuuttatoista unssia; yksi unssi vastaa 437,5 graania tai 28,35 grammaa jne. Mikäli kulta valitaan rahaksi, laskennassa käytetyn *kultayksikön* koko on epäolennainen. Jones voi myydä takin Amerikassa yhdellä unssilla kulta tai 28,35 grammalla Ranskassa; kummatkin hinnat ovat identtiset.

Kaikki tämä saattaa vaikuttaa itsestäänselvyyksien pyörittelyltä paitsi, että suuri määrä kärsimystä maailmassa olisi voitu välttää, jos ihmiset olisivat täysin ymmärtäneet nämä yksinkertaiset totuudet. Esimerkiksi lähes kaikki pitävät rahaa abstraktina yksikkönä tähän tai tuohon, kutakin ainutlaatuisesti tiettyyn maahan liittyvänä. Jopa silloin, kun maat olivat ”kultakannassa”, ihmiset ajattelivat samalla tavalla. Amerikan rahaa olivat ”dollarit”, Ranskan rahaa ”frangit”, Saksan rahaa ”markat” jne. Nämä kaikki olivat eittämättä kultaan sidottuja, mutta niitä pidettiin riippumattomina ja itsenäisinä ja tästä syystä valtioiden oli helppo ”irtautua kultakannasta”. *Silti kaikki nämä nimet olivat vain kultan tai hopean painoyksiköiden*

³ Jopa nimellisesti tilavuuden perusteella vaihdettavat tavarat (paali, vakka, jne.) epäsuorasti olettavat standardipainon tilavuusyksikköä kohden.

⁴ Yksi kultan kardinaalihiyveistä rahana on sen *homogeenisuus* – toisin kuin monissa muissa hyödykkeissä siinä ei ole laatueroja. Unssi puhdasta kulta vastaa mitä tahansa muuta unssia puhdasta kulta toiselta puolelta maapalloa.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

nimiä.

Brittiläinen punta tarkoitti alkujaan paunan painoa hopeaa. Entä dollari? Dollari sai alkunsa yleisesti käytetystä nimestä unssin painolle hopeaa böömiläisen kreivi Schlickin 1500-luvulla lyömissä kolikoissa. Kreivi Schlick asui Joachimmin Laaksossa tai Joachimsthalissa. Kreivin kolikot saavuttivat suuren maineen tasalaatuisuutensa ja puhdasmetallisuutensa vuoksi, ja niitä kutsuttiin laajalti ”Joachimmin taalereiksi” tai lopulta ”taalereiksi”. Nimi ”dollari” muodostui viimein ”taalerista”.

Näin ollen vapailla markkinoilla erilaiset nimet, joita yksiköillä voi olla, ovat yksinkertaisesti vain *painoyksiköiden määritelmiä*. Kun olimme ”kultakannassa” ennen vuotta 1933, ihmiset tapasivat sanoa, että ”kullan hinta” oli ”kiinnitetty kahteenkymmeneen dollariin kultaunssia kohden”. Mutta tämä oli vaarallisen harhaanjohtava tapa tarkastella rahaamme. Todellisuudessa ”dollari” oli *määritelty nimeksi* (noin) 1/20 unssille kultaa. Tämän vuoksi oli harhaanjohtavaa puhua ”vaihtokursseista” yhden maan valuutasta toiseen. ”Punta” ei todellisuudessa ”vaihtunut” viiteen ”dollariin”.⁵ Dollari oli määritelty 1/20 kultaunssiksi ja punnalla, joka oli tuolloin määritelty nimeksi 1/4 kultaunssille, vaihtoi yksinkertaisesti 5/20 kultaunssia. Tällaiset vaihdannat ja nimien suuri kirjo olivat selvästikin sekavia ja harhaanjohtavia. Kuinka ne saivat alkunsa esitetään myöhemmin luvussa valtion sekaantumisesta rahaan. Täysin vapailla markkinoilla kultaa vaihdettaisiin suoraan ”grammoina”, graaneina tai unsseina, ja sekavat nimet kuten dollari, frangi jne. olisivat tarpeettomia. Tämän vuoksi käsittelemme tässä osiossa rahan vaihdantaa suoraan unsseina tai grammoina.

Vapaat markkinat valitsevat epäilemättä yhteiseksi yksikökseen rahahyödykkeen kaikkein käytännöllisimmässä koossa. Jos platina olisi rahana, sitä todennäköisesti vaihdettaisiin unssin murto-osina; jos käytettäisiin rautaa, sitä laskettaisiin paunoina tai tonneina. Selvästikään koolla ei ole merkitystä taloustieteilijälle.

---

⁵ Itse asiassa punta vaihtui 4,87 dollariin, mutta käytämme 5 dollaria laskennan helpottamiseksi.

6. Rahan muoto

Jos rahayksikön koolla tai nimellä ei ole juurikaan taloudellista merkitystä, ei ole myöskään rahametallin muodolla. Koska metallihyödyke on raha, seuraa tästä, että *koko* metallivaranto, niin kauan kuin se on ihmiskunnan käytettävissä, muodostaa maailman rahavarannon. Sillä ei ole mitään todellista merkitystä, missä muodossa metalli kulloinkin on. Jos rauta toimii rahana, *kaikki* rauta on rahaa, olipa se harkkoina, kimpaleina tai osana erikoislaitteistoa.⁶ Kultaa on vaihdettu rahana raakakimpaleiden, kultapölysäkkien ja jopa korujen muodoissa. Ei pitäisi olla yllättävää, että kullalla tai muilla rahoilla voidaan käydä kauppaa useissa eri muodoissa, koska paino on niiden olennainen ominaisuus.

On totta, että tietyt muodot ovat yleensä kätevämpiä kuin toiset. Viime vuosisatoina kultaa ja hopeaa on pilkottu *kolikoiksi* pienempiin päivittäisiin maksutapahtumiin ja harkoiksi suurempiin maksutapahtumiin. Osa kullasta muunnetaan koruiksi ja muiksi koriste-esineiksi. Kaikki muunnokset yhdestä muodosta toiseen maksavat aikaa, vaivaa ja muita resursseja. Tämänkaltainen työ on liiketoimintaa siinä missä mikä tahansa muukin, ja näiden palveluiden hinnat muodostuvat tavanomaiseen tapaan. Useimmat ihmiset ovat yhtä mieltä siitä, että kultasepällä on oikeus tehdä koriste-esineitä raakakullasta, mutta he usein kieltävät, että sama pitäisi kolikoiden valmistamiseen. Silti vapailla markkinoilla kolikoiden lyönti on pohjimmiltaan liiketoimintaa siinä missä mikä tahansa muukin.

Monet uskoivat kultakannan aikana, että kolikot olivat jotenkin ”todellisempaa” rahaa kuin lyömätön kulta (harkkoina tai muissa muodoissa). Piti paikkansa, että kolikot nauttivat korkeammasta arvosta kuin harkot, mutta tätä ei saanut aikaan mikään kolikoiden mystinen ominaisuus; se juontui siitä, että kolikoiden lyöminen harkoista maksoi enemmän kuin niiden uudelleensulattaminen takaisin harkoiksi. Tämän eron vuoksi kolikot olivat arvokkaampia markkinoilla.

---

⁶ Rautahakkuja on käytetty laajalti rahana sekä Aasiassa että Afrikassa.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

7. Yksityiset kolikot

Ajatus yksityisistä kolikoista vaikuttaa nykyään niin oudolta, että sitä kannattaa tutkia tarkemmin. Olemme tottuneet pitämään kolikoiden lyöntiä ”itsemääräämisoikeuden perusedellytyksenä”. Emme ole kuitenkaan naimisissa ”kuninkaallisen etuoikeuden” kanssa, ja amerikkalainen käsitys itsemääräämisoikeudesta perustuukin kansaan, ei valtioon.

Kuinka yksityinen kolikoiden lyönti toimisi? Samalla tavoin kuin mikä tahansa muukin liiketoiminta. Jokainen rahapaja tuottaisi sen kokoisia tai muotoisia kolikoita, jotka eniten miellyttäisivät sen asiakkaita. Hinta muodostuisi markkinoiden vapaassa kilpailussa.

Tavanomaisen vastaväitteen mukaan olisi liian vaivalloista punnita tai arvioida kullanalasia jokaisen maksutapahtuman yhteydessä. Mutta mikä estää yksityisiä rahapajoja leimaamasta kolikoitaan ja takaamasta niiden painoa ja koostumusta? Yksityiset rahapajat pystyvät takaamaan kolikot vähintäänkin yhtä hyvin kuin valtiollinen rahapaja. Jalostamattomia metallinpaloja ei hyväksyttäisi kolikoiksi. Ihmiset käyttäisivät niiden rahapajojen kolikoita, joiden maine takaisi tuotteen hyvän laadun. Olemme nähneet, että juuri tällä tavoin ”dollarista” tuli merkittävä – kilpailukykyisenä hopeakolikkona.

Yksityisten rahapajojen vastustajat väittävät, että markkinat täyttyisivät väärennöksistä. Silti nämä samat vastustajat luottaisivat valtiolliseen rahapajaan. Mutta jos valtioon on yhtään luottamista, silloin varmasti yksityiskolikoitakin käytettäessä valtiolle voisi uskoa vähintäänkin petosten ennaltaehkäisyn tai niistä rankaisemisen. Tavallisesti oletetaan, että petoksista, varkauksista tai muista rikoksista rankaiseminen tai niiden ennaltaehkäiseminen on valtion olemassaolon tosiasiallinen oikeutus. Mutta jos valtio ei saa pidätettyä rikollisia yksityiskolikoiden varassa oltaessa, mitä toivoa on luotettavista kolikoista, kun yksityisten toimittajien rehellisyys katsotaan vähäisemmäksi kuin valtiollisen kolikkomonopolin? Jos valtiosta ei ole ottamaan kiinni satunnaisia roistoja vapailla kolikkomarkkinoilla, miksi valtioon voisi luottaa, kun se hallitsee rahaa täysin ja voi alentaa kolikoiden

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

arvoa, väärentää kolikoita tai muuten toimia täysillä laillisilla valtuutuksilla markkinoiden ainoana roistona? On todellakin hassua väittää, että valtion tulee sosialisoida kaikki omaisuus estääkseen ketään varastamasta omaisuutta. Siltikin perustelu yksityisten kolikkojen lakkauttamiselle on tämä sama.

Lisäksi, kaikki nykyaikainen liiketoiminta rakentuu taatuille standardeille. Apteekki myy kahdeksan unssin pullon lääkettä; lihanpakkaaja myy paunan pihviä. Ostaja odottaa näiden lupauksien pitävän paikkansa ja ne pitävät. Ja kun mietitään tuhansia ja tuhansia erikoistuneita, keskeisiä teollisuustuotteita, joiden täytyy täyttää erittäin tiukat standardit ja määrittelyt – puolen tuuman pultin ostajan tulee saada puolen tuuman pultti eikä pelkkää 3/8-tuumaista.

Silti liike-elämä ei ole hajonnut. Harvat ehdottavat, että valtion tulisi kansallistaa työstökoneiteollisuus tehtävässään suojella standardeja petoksilta. Nykyaikainen markkinatalous käsittää lukemattoman määrän mutkikkaita vaihdantoja useimpien ollessa riippuvaisia laadullisesti ja määrällisesti täsmällisistä standardeista. Silti petokset ovat minimissään, ja tästä vähästäkin, vähintäänkin teoriassa, voidaan nostaa syyte. Niin olisi myös yksityiskolikoiden kanssa. Voimme olla varmoja, että rahapajan asiakkaat, ja sen kilpailijat, olisivat tarkkaavaisesti varuillaan mahdollisista petoksista kolikoiden painossa tai laadussa.⁷

Valtion kolikkomonopolin kannattajat ovat väittäneet, että raha eroaa kaikista muista hyödykkeistä, koska ”Greshamin laki” todistaa, että ”huono raha ajaa hyvän rahan pois” käytöstä. Niinpä vapaiden markkinoiden ei voida luottaa tarjoavan hyvälaatuista rahaa yhteiskunnalle. Mutta tämä muotoilu nojaa Greshamin kuuluisan lain virheelliseen tulkintaan. Laki sanoo todellisuudessa, että ”valtion keinotekoisesti yliarvostama raha ajaa pois kierrosta keinotekoisesti aliarvostetun rahan”. Oletetaan esimerkiksi, että liikkeellä on yhden unssin kultakolikoita. Muutaman vuoden kulutuksen jälkeen jotkut kolikot painavat enää sanotaanko 0,9 unssia. Vapailla markkinoilla kuluneet kolikot kiertäisivät tietysti enää yhdeksänkymmenen prosentin arvolla täysipainoisista kolikoista, ja kuluneiden kolikoiden nimellisarvo olisi kiistettävä.⁸ Jos jotain, niin juuri ”huonot” kolikot tultaisiin ajamaan ulos

⁷ Ks. Herbert Spencer, *Social Statics* (New York: D. Appleton & Co.) 1890, s. 438.

⁸ Yksityiset rahapajat saattavat vastata kulumisen ongelmaan joko asettamalla aikarajoituksen kolikoihin lyötyihin painotakauksiin tai sopimalla lyövänsä ne uudelleen joko alkuperäiseen tai alempaan painoon. Saatamme huomata,

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

markkinoilta. Mutta oletetaan valtion säättävän, että kaikkien on pidettävä kuluneita kolikoita samanarvoisina kuin uusia tuoreita kolikoita ja hyväksyttävä ne yhtä lailla velkojen maksussa. Mitä valtio on todellisuudessa tehnyt? Se on asettanut pakkokeinoin *hintakontrollin* kahdentyyppisten kolikoiden väliselle ”vaihtokurssille”. Vaatimalla tasavertaista vaihtosuhdetta, vaikka kuluneita kolikoita tulisi vaihtaa kymmenen prosentin alennuksella, valtio keinotekoisesti *yliarvostaa* kuluneita kolikoita ja *aliarvostaa* uusia kolikoita. Tämän seurauksena kaikki tulevat kierrättämään kuluneita kolikoita ja kätkemään tai viemään ulkomaille uudet kolikot. Silloin ”huono raha ajaa ulos hyvän rahan” *muttei* vapailla markkinoilla vaan valtion suoran väliintulon seurauksena.

Huolimatta valtioiden loputtoman häirinnän aikaansaamista erittäin kyseenalaisista olosuhteista yksityiset kolikot ovat kukoistaneet moneen otteeseen historian saatossa. Toteuttaen kirjoittamatonta lakia, jonka mukaan kaikki innovaatiot tulevat yksityisiltä ihmisiltä eivätkä valtiolta, yksityiset henkilöt ja kultasepät löivät ensimmäiset kolikot. Itse asiassa, kun valtio alkoi ensimmäistä kertaa monopolisoida kolikoita, kuninkaalliset kolikot sisälsivät yksityisten pankkiirien takaukset, joihin kansalaiset ilmeisesti luottivat paljon enemmän kuin valtion. Yksityiset kultakolikot kiersivät Kaliforniassa niinkin myöhään kuin 1848.⁹

---

että vapailla markkinoilla ei tule olemaan pakollista kolikoiden standardisointia, joka on vallalla valtion monopolien ohjatessa rahajärjestelmää.

⁹ Historiallisista esimerkeistä yksityisistä kolikoista, ks. B.W. Barnard, "The use of Private Tokens for Money in the United States", *Quarterly Journal of Economics* (1916-17), s. 617-26; Charles A. Conant, *The Principles of Money and Banking* (New York: Harper Bros., 1905) I, 127-32; Lysander Spooner, *A Letter to Grover Cleveland* (Boston: B.R. Tucker, 1886) s. 79; and J. Laurence Laughlin, *A New Exposition of Money, Credit and Prices* (Chicago: University of Chicago Press, 1931) I, 47-51. Kolikoista, katso myös Mises, *Theory of Money and Credit*, s. 65-67; ja Edwin Cannan, *Money*, 8. p. (London: Staples Press, 1935), s. 33 ff.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

8. ”Asianmukainen” rahan tarjonta

Nyt voimme kysyä: mikä on rahan tarjonta yhteiskunnassa ja kuinka tätä tarjontaa käytetään? Erityisesti voimme esittää ikuisen kysymyksen, kuinka paljon rahaa ”tarvitsemme”? Täytyykö rahan tarjontaa säännöstellä jonkinlaisella ”kriteerillä” vai voidaanko se jättää vain vapaille markkinoille?

Ensinnäkin, *rahan kokonaisvaranto tai -tarjonta yhteiskunnassa minä tahansa hetkenä on olemassa olevan rahamateriaalin kokonaispaino*. Oletetaan hetkeksi, että vain *yksi* hyödyke on vakiintunut vapailla markkinoilla rahaksi. Oletetaan lisäksi, että *kulta* on tämä hyödyke (vaikkakin olisimme voineet valita hopean tai jopa raudan; meidän sijaamme on *markkinoiden* asia ratkaista, mikä on paras hyödyke käytettäväksi rahana). Koska raha on kultaa, rahan kokonaistarjonta on kaiken yhteiskunnassa olemassa olevan kullan kokonaispaino. Kullan *muodolla* ei ole merkitystä – paitsi jos kustannukset muodon muuttamisesta tietyillä tavoilla ovat suuremmat kuin toisilla (esimerkiksi kolikoiden lyöminen maksaa enemmän kuin niiden sulattaminen). Tällaisessa tapauksessa markkinat valitsevat jonkin muodoista laskennalliseksi rahaksi ja muilla muodoilla on ylempi tai alempi hinta riippuen niiden suhteellisista kustannuksista markkinoilla.

Muutoksia kokonaiskultavarannossa säätelevät samat syyt kuin muutoksia muissakin tuotteissa. Kasvu juontuu kaivosten suuremmasta tuotannosta, vähentyminen käytössä kulumisesta, teollisuudesta jne. Koska markkinat valitsevat kestävän hyödykkeen rahaksi, ja koska rahaa ei kuluteta vastaavaa tahtia kuin muita hyödykkeitä – vaan käytetään vaihdon välineenä – vuosittaisen uuden tuotannon osuus kokonaisvarannosta tapaa olla melko vähäinen. Niinpä muutokset kokonaiskultavarannossa tapahtuvat yleensä hyvin hitaasti.

Minkä ”pitäisi” olla rahan tarjonta? Kaikenlaisia kriteereitä ollaan esitetty: rahan tulisi muuttua väestön määrän, ”kaupan volyymin” tai ”tuotettujen tavaroiden määrän” mukaisesti ”hintatason” pitämiseksi vakaana ja niin edelleen. Vain harvat ovat ehdottaneet päätöksen jättämistä markkinoille. Mutta raha eroaa muista hyödykkeistä eräässä olennaisessa yksityiskohdassa. Ja tämän eron oivaltaminen antaa avaimet

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

rahallisten asioiden ymmärtämiseen. Kun minkä tahansa muun tuotteen tarjonta kasvaa, tämä lisäys antaa yhteiskunnallisen hyödyn; siitä on yleisen riemun aiheeksi. Enemmän kulutushyödykkeitä tarkoittaa korkeampaa elintasoja kansalaisille; enemmän tuotantohyödykkeitä tarkoittaa kestävä ja korkeampaa elintasoja tulevaisuudessa. Uuden hedelmällisen maan tai luonnonvarojen löytäminen lupaa korkeampaa elintasoja, nykyistä ja tulevaa. Mutta entäpä raha? Hyödyttääkö lisäys rahan tarjontaan kansalaisia yleisesti?

Kulutushyödykkeitä käyttävät kuluttajat; tuotantohyödykkeitä ja luonnonvaroja käytetään kulutushyödykkeiden tuotantoprosesseissa. Mutta rahaa ei kuluteta; sen tarkoitus on toimia vaihdon välineenä – mahdollistaa tavaroiden ja palveluiden ripeämpi siirtyminen henkilöltä toiselle. Nämä vaihdot tehdään kaikki rahahinnoilla. Joten, jos televisio vaihtuu kolmeen kultaunssiin, sanomme television ”hinnan” olevan kolme unssia. Minä hetkenä tahansa kaikki tuotteet taloudessa ovat vaihdettavissa tietyillä kulta-suhteilla tai -hinnoilla. Kuten olemme todenneet, raha, tai kulta, on kaikkien hintojen yhteinen nimittäjä. Mutta entä itse raha? Onko sillä ”hinta”? Koska hinta on yksinkertaisesti vain vaihtokurssi, sillä selvästi on. Mutta, tässä tapauksessa, ”rahan hinta” on *lista* loputtomasta määrästä vaihtosuhteita kaikkiin markkinoilla oleviin tavaroihin.

Oletetaan television maksavan kolme unssia kultaa, auton 60 unssia, leivän 1/100 unssin ja tunnin Jonesin lakipalveluita unssin. ”Rahan hinta” on silloin lista vaihtoehtoisia vaihdantoja. Unssi kultaa on näin ”arvoltaan” joko 1/3 televisiosta, 1/60 autosta, 100 leipää tai tunti Jonesin lakipalveluita. Ja sitä rataa eteenpäin. Rahan hinta on siten rahayksikön ”ostovoima” – tässä tapauksessa kultaunssin. Se kertoo, mitä tuolla unssilla voi ostaa vaihdossa, aivan kuten television rahahinta kertoo, kuinka paljon rahaa televisiosta voi saada vaihdossa.

Mikä määrittää rahan hinnan? Samat voimat, jotka määrittävät kaikki hinnat markkinoilla – muinainen mutta ikuisesti tosi laki: ”kysyntä ja tarjonta”. Tiedämme kaikki, että jos kananmunien tarjonta kasvaa, hinnat pyrkivät laskemaan; jos ostajien kysyntä kananmunille kasvaa, hinnat pyrkivät nousemaan. Sama pätee rahaan. Rahan tarjonnan lisäys pyrkii laskemaan sen ”hintaa”; rahan kysynnän lisäys pyrkii nostamaan sitä. Mutta mikä on rahan kysyntä? Kananmunien tapauksessa tiedämme

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

mitä ”kysyntä” tarkoittaa; se on rahamäärä, jonka kuluttajat ovat valmiit kuluttamaan kananmuniin, lisättynä muniin, jotka tuottajat varastoivat eivätkä myy. Vastaavasti rahan tapauksessa ”kysyntä” tarkoittaa rahaa vastaan tarjottuja erilaisia tuotteita lisättynä rahoihin, jotka pidetään käteisenä ja joita ei kuluteta tietyinä ajanjaksona. Molemmissa tapauksissa ”tarjonta” voi viitata tuotteen kokonaisvarantoon markkinoilla.

Mitä tapahtuu sitten, jos kullon tarjonta kasvaa rahan kysynnän pysyessä muuttumattomana? ”Rahan hinta” laskee, toisin sanoen rahayksikön ostovoima laskee kautta linjan. Unssi kultaa on nyt arvoltaan vähemmän kuin 100 leipää, 1/3 televisiosta ja niin edelleen. Kääntäen, jos kullon tarjonta laskee, kultaunssin ostovoima kasvaa.

Mikä on rahan tarjonnan muutoksen vaikutus? Varhaisen taloustieteilijän David Humen esimerkkiä seuraten voimme kysyä itseltämme mitä tapahtuisi, jos yön aikana hyvä keiju kävisi taskuilla, lompakoilla ja pankkiholveissa kaksinkertaistamassa rahamme tarjonnan. Tässä esimerkissämme hän maagisesti kaksinkertaisti kultatarjontamme. Olisimmeko tuplasti rikkaampia? Emme tietenkään. Mikä tekee meidät rikkaaksi, on tavaroiden yltäkylläisyys ja mikä rajoittaa tätä yltäkylläisyyttä, on resurssien niukkuus: maan, työvoiman ja pääoman. Kolikoiden moninkertaistaminen ei loihdi näitä resursseja tyhjästä. Saatamme *tuntea* itsemme hetkellisesti kaksin verroin rikkaimmiksi, mutta selvästikin kaikki se mitä teemme *laimennuttaa* rahan tarjontaa. Kansan rynnätessä kuluttamaan juuri löytämänsä varallisuutta hinnat tulevat karkeasti ottaen kaksinkertaistumaan – tai ainakin nousemaan siihen saakka, kunnes kysyntä on tyydytetty ja raha ei enää kilpaile itseään vastaan olemassa olevista tavaroista.

Niinpä huomaamme, että lisäys rahan tarjonnassa, kuten lisäys minkä tahansa tuotteen tarjonnassa, laskee sen hintaa. Mutta tämä muutos – *toisin kuin muiden tuotteiden – ei anna sosiaalista hyötyä*. Kansa ei tule rikkaammaksi. Siinä missä uudet kulutus- tai tuotantohyödykkeet lisäävät elintasoja uusi raha ainoastaan nostaa hintoja – toisin sanoen laimentaa omaa ostovoimaansa. Syy tähän arvoitukseen on, että *rahasta on hyötyä ainoastaan ostovoimassaan*. Muilla tuotteilla on useita ”todellisia” käyttötarkoituksia niin, että niiden lisääntynyt tarjonta tyydyttää useampia kuluttajien

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

tarpeista. Rahasta on hyötyä ainoastaan mahdollisissa vaihdannoissa; sen hyöty on vaihtoarvossa tai ”ostovoimassa”. Lakimme – rahan lisääntyminen ei anna sosiaalista hyötyä – juontuu sen ainutlaatuisesta käytöstä vaihdon välineenä.

Rahan tarjonnan lisäys siten ainoastaan laimentaa jokaisen kultaunssin vaikutusta; toisaalta rahan tarjonnan lasku kasvattaa jokaisen kultaunssin voimaa tehdä työtään. Palaamme alkutotuutemme: *rahan tarjonnan määrällä ei ole merkitystä*. Mikä tahansa tarjonta kelpaa yhtä hyvin kuin jokin toinen. Vapaat markkinat yksinkertaisesti mukautuvat muuttamalla ostovoimaa, tai kultayksikön vaikuttavuutta. Ei ole mitään tarvetta kajota markkinoihin niiden määrittämän rahan tarjonnan muuttamiseksi.

Tässä kohdin rahatalouden suunnittelija saattaa esittää vastalauseensa: ”Hyvä on, myönnettäköön, että on turhaa lisätä rahan tarjontaa, mutta eikö kullan louhiminen ole resurssien tuhlausta? Eikö valtion tulisi pitää rahan tarjonta vakiona ja kieltää uusi louhinta?” Tämä argumentti saattaa vaikuttaa järkeenkäyvältä niistä, joilla ei ole periaatteellisia ongelmia valtion väliintuloille, vaikkakaan se ei vakuuta määrätietoista vapauden puolestapuhujaa. Mutta vastaväite jättää huomiotta tärkeän seikan: kulta ei ole ainoastaan rahaa vaan väistämättä myös hyödyke. Kullan tarjonnan kasvu ei ehkä anna *rahataloudellista* etua, mutta se antaa *ei-rahataloudellisen* hyödyn – toisin sanoen se lisää kullan tarjontaa kulutukseen (koriste-esineiksi, hammashoitoon ja vastaavaan) ja tuotantoon (teolliseen toimintaan). Tämän vuoksi kullan louhinta ei ole ollenkaan yhteiskunnallisesti turhaa.

Niinpä sanomme lopuksi, että rahan kuten kaikkien muidenkin tuotteiden tarjonnan säätely on parasta jättää vapaille markkinoille. Sivuttaen yleiset moraaliset ja taloudelliset edut vapaudesta pakkovaltaan verrattuna, mikään saneltu rahamäärä ei tee työtä paremmin ja vapaat markkinat asettavat kullan tuotannon kaikkiin muihin tuottaviin hyödykkeisiin verrattuna tasapainoon sen suhteellisen kyvyn kanssa tyydyttää kuluttajien tarpeet.¹⁰

---

¹⁰ Kullan louhinta ei ole tietenkään sen tuottavampaa kuin mikään muukaan liiketoiminta; pitkällä aikavälillä sen tuottoaste vastaa minkä tahansa muun teollisuudenalan nettotuottoastetta.

9. ”Hamstraamisen” ongelma

Vapaan rahatalouden kriitikko ei ole kuitenkaan helposti hiljennettävissä. Vanhastaan tunnetaan erityisesti ”hamstrauksen” uhkakuva. Luodaan mielikuva vanhasta itsekkäästä saiturista, joka ehkä irrationaalisesti tai pahoin motiivein säilöö kultaa käyttämättömänä kellariinsa tai aarrekammioonsa – siten pysäyttää kaupan ja rahan kierron ja saa aikaan laskusuhdanteen ja muita ongelmia. Onko hamstraaminen todella vaarallista?

Ensinnäkin, mitä on yksinkertaisesti tapahtunut, on lisääntynyt rahan kysyntä kitupiikin osalta. Tämän seurauksena tavaroiden hinnat laskevat ja kultauunssin ostovoima kasvaa. Tappiota ei ole koitunut yhteiskunnalle, joka ainoastaan jatkaa toimintaansa vähäisemmällä aktiivisella tarjonnalla entistä ”voimakkaampia” kultauunsseja.

Siten jopa kaikkein pahimmassa näkökulmassa asiaan mikään ei ole mennyt väärin, ja vapaa rahatalous ei luo vaikeuksia. Mutta ongelma ei ole näin yksinkertainen. Sillä ei ole mitenkään irrationaalista ihmisille haluta *enemmän* tai *vähemmän* rahaa käteisvaroikseen.

Tutkitaan tässä kohden käteisvaroja tarkemmin. Miksi ihmiset ylipäätään pitävät käteisvaroja? Oletetaan, että me kaikki voisimme ennustaa tulevaisuuden täydellä varmuudella. Tällöin kenenkään ei tarvitsisi pitää käteisvaroja saatavillaan. Kukin tietäisi tarkalleen, kuinka paljon tulee kuluttamaan ja kuinka paljon tuloja tulee saamaan, kaikkina tulevinä päivinä. Ei olisi tarvetta pitää ollenkaan käteistä rahaa, vaan kaikki kulta lainattaisiin niin, että takaisinmaksut saataisiin tarvituissa määrissä juuri niinä päivinä, kun tulisi omia kuluja. Mutta tietysti elämme väistämättä *epävarmassa* maailmassa. Ihmiset eivät tiedä tarkasti, mitä heille tulee tapahtumaan tai millaiset heidän tulevaisuuden tulonsa tai menonsa tulevat olemaan. Mitä epävarmempia ja pelokkaampia he ovat, sitä enemmän käteisvaroja he haluavat pitää; mitä varmempia, sitä vähemmän käteistä he haluavat pitää saatavillaan. Toinen syy käteisvarojen pitoon johtuu myös elämän epävarmuudesta. Jos ihmiset odottavat rahan hinnan laskevan lähitulevaisuudessa, he tulevat kuluttamaan rahansa vielä kun

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

se on arvokkaampaa, tällä tavoin ”ei-hamstraten” ja vähentäen kysyntäänsä rahalle. Käänteisesti, jos he odottavat rahan hinnan nousevan, he jäävät odottamaan kuluttaakseen rahansa myöhemmin, kun se on arvokkaampaa, ja heidän kysyntänsä käteiselle kasvaa. Ihmisten kysyntä käteisvaroille nousee ja laskee näin ollen hyvin ja järkevin perustein.

Taloustieteilijät erehtyvät, jos he luulevat jonkin olevan pielessä, kun raha ei ole jatkuvassa aktiivisessa ”kierrossa”. On totta, että raha on hyödyllistä ainoastaan vaihtoarvossaan, *mutta se ei ole hyödyllistä vain juuri vaihdon hetkellä*. Tätä totuutta on yleensä ylenkatsottu. Raha on aivan yhtä hyödyllistä myös maassaan ”joutilaana” jonkun käteisvaroissa, jopa kitupiikin ”kätöksessä”.¹¹ Kun rahaa pidetään odottamassa mahdollista tulevaa vaihdantaa, se tarjoaa omistajalleen välittömän hyödyn mahdollistaessaan vaihdannat milloin tahansa – nykyisyydessä tai tulevaisuudessa – hän haluaakin.

Täytyy muistaa, että kaiken kullan on aina oltava jonkun omistuksessa ja että sen vuoksi kaiken kullan täytyy olla ihmisten käteisvarannoissa. Jos yhteiskunnassa on 3000 tonnia kultaa, kaiken 3000 tonnia on oltava, kaikkina hetkinä, yksittäisten ihmisten omistuksessa ja hallussa käteisvarantoina. Käteisvarantojen kokonaissumma on aina yhtä suuri kuin koko rahan tarjonta yhteiskunnassa. Näin ollen, ironisesti, ilman elämän epävarmuutta ei voisi olla koko rahajärjestelmää! Varmassa maailmassa kukaan ei haluaisi pitää käteistä, joten rahan kysyntä yhteiskunnassa laskisi äärettömästi, hinnat nousisivat loputtomasti ja mikä tahansa rahajärjestelmä hajoaisi. Sen sijaan, että käteisvarannot olisivat harmillinen ja huolia aiheuttava seikka rahallista vaihdantaa häiritsemässä, ne ovat ehdottoman välttämättömiä mille tahansa rahataloudelle.

Lisäksi on harhaanjohtavaa sanoa, että raha ”kiertää”. Kuten kaikki muutkin luonnontieteistä lainatut metaforat, se tuo mieleen jonkinlaisen mekaanisen ihmisen tahdosta riippumattoman prosessin, joka etenee tietyllä virtausnopeudella tai ”kiihtyvyydellä”. Itse asiassa raha ei ”kierrä”; sitä *siirretään* aika ajoin jonkun henkilön käteisvarannosta toiselle. Rahan olemassaolo, jälleen kerran, riippuu

¹¹ Missä menee raja, jossa henkilön käteisvarat muuttuvat huonomaineiseksi ”hamstraukseksi” tai varovainen henkilö saituriksi? On mahdotonta määritellä mitään kiinteää kriteeriä: yleensä syytös ”hamstrauksesta” tarkoittaa, että A pitää enemmän käteistä kuin B katsoo olevan soveliaista A:lle.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

ihmisten halukkuudesta pitää käteisvarantoja.

Tämän osion alussa näimme, että ”hamstras” ei koskaan tuo tappiota yhteiskunnalle. Nyt näemme, että rahan kysynnän muutoksien aiheuttama liike rahan hinnassa tuottaa positiivisen sosiaalisen hyödyn – yhtä positiivisen kuin minkä tavaroiden ja palveluiden lisääntynyt tarjonta antaa. Olemme nähneet, että yhteiskunnan käteisvarantojen kokonaissumma on samanarvoinen ja identtinen rahan kokonaistarjonnan kanssa. Olettakaamme tarjonnan pysyvän vakiona, sanotaan 3000 tonnissa. Oletetaan sitten, että mistä tahansa syystä – ehkä kasvavasta huolesta – ihmisten kysyntä käteisvaroille kasvaa. Tämän kysynnän tyydyttäminen on varmasti positiivinen yhteiskunnallinen hyöty. Mutta kuinka se voidaan tyydyttää, kun käteisen kokonaismäärän on pysyttävä ennallaan? Yksinkertaisesti seuraavasti: ihmisten arvostaessa käteisvaroja korkeammalle rahan kysyntä kasvaa ja hinnat tippuvat. Tämän seurauksena sama kokonaiskäteisvaranto antaa korkeamman ”todellisen” varannon, toisin sanoen se on korkeampi suhteessa tavaroiden hintoihin – työhön, jota rahan tulee tehdä. Lyhyesti sanottuna, kansan vaikuttavat käteisvarannot ovat kasvaneet. Käänteisesti, rahan kysynnän lasku aiheuttaa kasvavan kulutuksen ja nousevat hinnat. Yleisön halu alempiin vaikuttaviin käteisvarantoihin tyydytetään tietyn käteisen kokonaismäärän tarpeella tehdä enemmän työtä.

Tästä syystä, vaikka tarjonnan muutoksista juontuva rahan hinnan muutos ainoastaan muuttaa rahayksikön vaikuttavuutta eikä anna yhteiskunnallista hyötyä, hinnan lasku tai kasvu, jonka muutos käteisvarantojen *kysynnässä* aiheuttaa, *tuottaa* sosiaalisen hyödyn – sillä se tyydyttää yleisön halun joko suhteellisesti korkeampiin tai alempiin käteisvarantoihin käteisen tekemään työhön. Toisaalta, lisääntynyt rahan *tarjonta ehkäisee* julkista kysyntää *vaikuttavammalle* rahan kokonaismäärälle (vaikuttavammalle ostovoiman kannalta).

Ihmiset tulevat lähes aina kysyttäessä kertomaan haluavansa niin paljon rahaa kuin he vain voivat saada! Mutta mitä he todellisuudessa haluavat ei ole lisää yksiköitä rahaa – lisää unseja kultaa tai ”dollareita” – vaan *vaikuttavampia* rahayksiköitä, toisin sanoen saada enemmän rahalla ostettavia tavaroita ja tuotteita. Olemme nähneet, että yhteiskunta ei voi tyydyttää tarvettaan lisärahalle rahan tarjontaa lisäämällä – sillä kasvanut tarjonta ainoastaan *laimentaa* jokaisen unssin vaikuttavuutta, ja raha ei ole

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

oikeasti sen runsaampaa kuin aiemminkaan. Ihmisten elintaso (lukuun ottamatta kullan ei-rahallisia käyttötapoja) ei voi nousta kaivamalla lisää kultaa. Jos ihmiset haluavat vaikuttavampia kultaunseja käteisvarantoihinsa, he voivat saada niitä ainoastaan hintojen laskusta ja jokaisen unssin vaikuttavuuden kasvusta.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

10. Hintatason vakauttaminen?

Jotkut teoretikot väittävät, että vapaa rahajärjestelmä olisi epäviisas, koska se ei ”vakauttisi hintatasoa”, toisin sanoen rahayksikön hintaa. Rahan tulisi heidän mukaansa olla kiinteä mittatikku, joka ei koskaan muutu. Tämän vuoksi sen arvo, tai ostovoima, tulisi pitää vakaana. Koska rahan hinta eittämättä tulisi vaihtelemaan vapailla markkinoilla, vakauden turvaamiseksi vapaus on kumottava valtion hallinnalla.¹² Vakaus turvaisi oikeudenmukaisuuden esimerkiksi velallisille ja luotonantajille, jotka voisivat olla varmoja että maksaisivat takaisin dollareita tai kultaunseja samalla ostovoimalla kuin millä he lainasivatkin.

Kuitenkin, jos luottotajat ja velalliset haluavat suojata itsensä tulevilta ostovoiman muutoksilta, he voivat tehdä sen helposti vapailla markkinoillakin. Kun he tekevät sopimuksiaan, he voivat sopia, että takaisinmaksu tehdään rahasummalla, joka on *korjattu* jollain sovitulla rahan arvon muutoksen indeksillä. Vakauttajat ovat pitkään puoltaneet tällaisia toimenpiteitä, mutta niin erikoista kuin se onkin, nimenomaan luotonantajat ja lainaajat, joiden pitäisi kaikkein eniten hyötyä vakaudesta, ovat harvoin hyödyntäneet tätä mahdollisuutta. Täytyykö valtion siis *pakottaa* tietyt ”hyödyt” ihmisille, jotka ovat vapaasta tahdostaan hylänneet ne? Ilmeisesti liikemiehet mieluummin luottavat omiin kykyihinsä arvioida markkinoiden olosuhteita tässä parantumattoman epävarmassa maailmassa. Loppujen lopuksi rahan hinta ei eroa mistään muusta vapaasta hinnasta markkinoilla. Ne voivat muuttua vastauksena yksilöiden kysynnän muutoksiin; miksei rahan hinta?

Keinotekoinen vakauttaminen itse asiassa häiritsisi ja vaikeuttaisi vakavasti markkinoiden toimintaa. Kuten olemme osoittaneet, ihmiset tulisivat väistämättä turhautuneiksi halussaan muuttaa käteisvarantojensa todellista suhdetta; tällöin ei olisi mahdollista muuttaa käteisvarantoja suhteessa hintoihin. Kaiken lisäksi elintason parannukset tulevat kansalle tuotantoinvestointien hedelmistä. Lisääntynyt tuottavuus pyrkii laskemaan hintoja (ja kuluja) ja näin ollen jakamaan vapaan yrittäjyyden hedelmät kaikelle kansalle nostoen kaikkien kuluttajien elintasoja. Hintatason tukeminen väkisin estää tämän korkeamman elintason leviämisen.

¹² Kuinka valtio tämän toteuttaisi ei ole olennaista tässä kohtaa. Lähtökohtaisesti se tarkoittaisi valtiollisesti hallittuja muutoksia rahan tarjonnassa.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

Lyhyesti sanottuna raha ei ole ”kiinteä mittatikku”. Se on hyödyke, joka palvelee vaihdon välineenä. Sen arvon joustavuus vastauksena kuluttajien kysynnälle on yhtä tärkeää ja yhtä hyödyllistä kuin mikä tahansa muu vapaa hinnoittelu markkinoilla.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

11. Yhtäaikaiset rahat

Tähän mennessä olemme saaneet seuraavan kuvan rahasta täysin vapaassa taloudessa: kullan tai hopean tulo vaihdon välineeksi; kilpailevien yksityisten yritysten kolikoiksi lyömä kulta liikkeellä painon perusteella; hintojen vapaa vaihtelu markkinoilla vasteena kulutuskysyntään ja tuottavien resurssien tarjontaan. Hintojen vapaus tarkoittaa välttämättä rahayksikön ostovoiman vapaata liikkumista; olisi mahdotonta käyttää voimakeinoja ja puuttua rahan arvon liikkeisiin ilman, ettei samanaikaisesti rampautettaisi kaikkien tuotteiden hintavapautta. Seurauksena oleva vapaa talous *ei* ole kaotoinen. Päinvastoin, talous liikkuisi sujuvasti ja tehokkaasti tyydyttääkseen kuluttajien tarpeet. Myös rahamarkkinat voivat olla vapaat.

Tähän saakka olemme yksinkertaistaneet ongelmaa olettamalla vain yhden rahametallin – kullan. Oletetaan, että *kaksi* tai useampi raha kiertäisi maailmanmarkkinoilla – sanotaan kulta ja hopea. Ehkä kulta olisi rahana yhdellä alueella ja hopea toisella tai molemmat olisivat kierrossa rinnatusten. Esimerkiksi kultaa, se kun on markkinoilla unssikohtaisesti kalliimpaa kuin hopea, saatettaisiin käyttää suuremmissa liiketoimissa ja hopeaa pienemmissä. Eikö kaksi rahaa olisi mahdottoman kaotoinen? Eikö valtion tulisi astua väliin ja määrätä kiinteä suhde näiden kahden välille (”kaksimetallikanta”) tai jollain tavoin poistaa jompikumpi metalli (asettaa ”yksisstandardi”)?

On hyvin mahdollista, että vapaat kädet saadessaan markkinat saattaisivat lopulta vakiinnuttaa vain yhden metallin rahaksi. Mutta viime vuosisatoina hopea pysyi itsepäisesti haastamassa kultaa. Valtion ei kuitenkaan ole tarpeellista astua väliin ja pelastaa markkinoita kahden rahan ylläpitämisen hullutukselta. Hopea pysyi kierrossa nimenomaan siksi, että se oli käytännöllinen (esimerkiksi pieniin vaihtoihin). Hopea ja kulta pystyisivät helposti kiertämään rinnakkain ja niin ovat tehneetkin menneisyydessä. Molempien metallien suhteelliset tarjonnat ja kysynät määrittävät niiden välisen vaihtokurssin, ja tämä kurssi, *kuten mikä tahansa hinta*, tulee jatkuvasti vaihtelevaan vastauksena näihin muuttuviin voimiin. Hopea ja kulta saattavat esimerkiksi yhtenä hetkenä vaihtua suhteessa 16:1, toisena hetkenä suhteessa 15:1 jne. Kumpi metalli tulee palvelemaan laskentayksikkönä riippuu markkinoiden

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

konkreettisista olosuhteista. Jos kultaa käytetään rahayksikkönä laskennassa, suurin osa maksutapahtumista tullaan ilmaisemaan kultauksissa ja hopeaunssit tullaan vaihtamaan vapaasti kelluvalla hinnalla suhteessa kultaan.

Tulisi olla selvää, että näiden kahden metalliyksikön vaihtokurssi ja ostovoima pyrkivät aina olemaan verrannolliset. Jos tuotteiden hinnat ovat viisitoista kertaa suuremmat hopeassa kuin kullassa, vaihtokurssi pyrkii asettumaan 15:1:een. Jos ei, kannattaa vaihtaa yhdestä toiseen kunnes tasakurssi saavutetaan. Niinpä, jos hinnat ovat viisitoista kertaa yhtä korkeat hopeassa kuin kullassa, vaikka hopea/kulta-suhde on 20:1, ihmiset ryntäävät myymään tuotteensa kullassa, ostamaan hopeaa ja sitten ostamaan tuotteet takaisin hopealla keräten näin hyvät voitot. Tämä palauttaa nopeasti vaihtokurssin ”ostovoimapariteetin”; kun kulta tulee halvemmaksi suhteessa hopeaan, tuotteiden hopeahinnat nousevat ja tuotteiden hinnat kullassa laskevat.

Lyhyesti sanottuna vapaat markkinat ovat erittäin *järjestäytyneet* eivätkä vain silloin, kun raha on vapaa, vaan jopa myös silloin, kun liikkeellä on enemmän kuin yksi raha.

Millaisen ”standardin” vapaa raha tarjoaa? Tärkeää on, että standardia ei pakoteta valtion määräyksellä. Jos markkinat jätetään itsekseen, ne saattavat vakiinnuttaa kullan ainoaksi rahaksi (”kultakanta”), hopean ainoaksi rahaksi (”hopeakanta”) tai, ehkä kaikkein todennäköisimmin, molemmat rahoiksi vapaasti kelluvilla vaihtokursseilla (”rinnakkaistandardi”).¹³

---

¹³ Historiallisista esimerkeistä rinnakkaistandardeista, ks. W. Stanley Jevons, *Money and the Mechanism of Exchange* (London: Kegan Paul, 1905) s. 88-96, ja Robert S. Lopez, "Back to Gold, 1252", *The Economic History Review* (December 1956) : 224. Kultakolikot esiteltiin nykyaikaiseen Eurooppaan lähes samanaikaisesti Genovassa ja Firenzessä. Firenze perusti kaksimetallikannan, kun taas ”Genova päinvastoin, sopusoinnussa periaatteensa kanssa rajoittaa valtion väliintuloa mahdollisimman paljon, ei yrittänyt pakottaa kiinteätä suhdetta eri metallikolikoiden välille”, *ibid.* Rinnakkaistandardien teoriasta, ks. Mises, *Theory of Money and Credit*, s. 179f. U.S Assay Officeen viranomaisen ehdotuksesta Yhdysvaltain siirtymisestä rinnakkaisstandardiin, ks. J.W. Sylvester, *Bullion Certificates as Currency* (New York, 1882).

12. Rahavarastot

Oletetaan, että vapaat markkinat ovat vakiinnuttaneet kullan rahakseen (unohtaen jälleen hopean yksinkertaisuuden vuoksi). Jopa kolikoiden kätevässä muodossa kultaa on usein vaivalloista ja hankalaa kantaa ja käyttää suoraan vaihdannassa. Suurempia maksutapahtumia varten on epäkäytännöllistä ja kallista kuljettaa useaa kymmentä tai sataa kiloa kultaa. Mutta vapaat markkinat, aina valmiina tyydyttämään yhteiskunnallisia tarpeita, tulevat avuksi. Kulta täytyy ensinnäkin säilyttää jossain, ja aivan kuten erikoistuminen on tehokkainta muillakin liiketoiminnan alueilla, se on tehokkainta myös varastointiliiketoiminnassakin. Tietyt yritykset tulevat silloin menestymään markkinoilla tarjoamalla varastointipalveluita. Jotkut tulevat olemaan kultavarastoja ja varastoimaan kultaa lukuisille asiakkailleen. Kuten kaikkien varastojen tapauksessa, omistajan oikeus varastoituun tavarahan todennetaan *varastokuitilla*, jonka hän saa vastineena varastoimilleen tavaroille. Kuitti oikeuttaa omistajansa hakemaan tavaransa takaisin milloin tahansa halutessaan. Tämä varasto ansaitsee voittonsa kuten kaikki muutkin – toisin sanoen veloittamalla hinnan varastointipalveluistaan.

On kaikki syyt olettaa, että kultavarastot, tai rahavarastot, kukoistavat vapailla markkinoilla niin kuin muutkin varastot menestyvät. Itse asiassa varastoinnilla on rahan tapauksessa vielä tärkeämpi rooli. Kaikki muut tuotteet siirtyvät kulutukseen ja näin ollen poistuvat varastosta jonkin ajan kuluttua joko tuotanto- tai kulutuskäyttöön. Mutta rahaa, kuten olemme nähneet, ei pääosin ”käytetä” fyysisessä mielessä; sen sijaan sitä käytetään vaihdannassa muihin tavaroihin ja säilötään odottamaan vastaavia vaihdantoja tulevaisuudessa. Lyhyesti sanottuna rahaa ei niinkään ”käytetä” vaan yksinkertaisesti siirretään henkilöltä toiselle.

Tällaisessa tilanteessa käytännöllisyys väistämättä johtaa *varastokuitin siirtämiseen fyysisen kullan sijaan*. Oletetaan esimerkiksi, että Smith ja Jones säilövät kultansa samassa varastossa. Jones myy Smithille autonsa sadalla kultaunssilla. He voisivat käydä läpi kalliin prosessin, jossa Smith lunastaisi kuittinsa ja siirtäisi kullan Jonesin toimistoon, josta Jones siirtäisi ja tallettaisi sen välittömästi takaisin samaan varastoon. Mutta epäilemättä he valitsevat paljon helpomman tavan: Smith

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

yksinkertaisesti antaa Jonesille varastokuitin sadalle kultaunssille.

Tällä tavoin rahan varastokuitit tulevat enenevässä määrin toimimaan *rahan korvikkeina*. Yhä harvemmat maksutapahtumat liikuttavat oikeaa kultaa; useimmissa tapauksissa käytetään sen sijaan paperioikeuksia kultaan. Markkinoiden kehittyessä tämän korvikeprosessin edistymiselle tulee olemaan kolme rajoitusta. *Ensimmäinen* on laajuus, jolla ihmiset käyttävät näitä – *pankeiksi* kutsuttuja – rahavarastoja käteisen sijaan. Selvästikin, jos Jones jostain syystä ei haluaisi käyttää pankkia, Smithin tulisi kuljettaa varsinainen kulta. *Toinen* rajoitus on *kunkin pankin* asiakaskunnan laajuus. Toisin sanottuna, mitä enemmän maksutapahtumia tehdään *eri* pankkien välisten asiakkaiden välillä, sitä enemmän kultaa täytyy kuljettaa. Mitä enemmän vaihtoja tehdään saman pankin asiakkaiden välillä, sen vähemmän kultakuljetuksia tarvitaan. Jos Jones and Smith olisivat eri varastojen asiakkaita, Smithin pankin (tai Smithin itse) täytyisi kuljettaa kulta Jonesin pankkiin. *Kolmanneksi* asiakkailla täytyy olla varmuus pankkiensa luotettavuudesta. Jos he esimerkiksi yllättäen saavat selville, että pankin toimihenkilöillä on rikosrekisterit, pankki todennäköisesti menettäisi liiketoimintansa pikapuolin. Tässä suhteessa kaikki varastot – ja kaikki luottamukseen perustuvat liiketoiminnat – ovat samankaltaisia.

Kun pankit kasvavat ja luottamus niihin kehittyy, niiden asiakkaat saattavat pitää useissa tapauksissa kätevämpänä luopua oikeuksistaan – *seteleiksi* kutsuttuihin – paperikuitteihin *ja pitää niiden sijaan omistuksensa avoimilla tileillä*. Rahamaailmassa näitä on kutsuttu *pankkitalletuksiksi*. Paperikuittien siirtämisen sijaan asiakkaalla on saatava pankissa; hän tekee vaihdantoja kirjoittamalla vaatimuksen varastolleen siirtääkseen osan tilistään jollekin toiselle. Esimerkissämme Smith käskisi pankin siirtämään hänen sadan kultaunssin omistusoikeutensa Jonesille. Tätä kirjallista vaatimusta kutsutaan *sekiksi*.

Tulisi olla selvää, että taloustieteellisesti ei ole mitään eroa pankkisetelin ja pankkitalletuksen välillä. Molemmat ovat vaateita varastoidun kullan omistajuuteen; molempia siirretään yhtä lailla rahan korvikkeina, ja molemmilla on samat kolme rajoitetta käyttönsä laajuuteen. Asiakas voi päättää, mukavuussyiden perusteella, haluaako hän pitää omistusoikeutensa seteli- vai talletusmuodossa.¹⁴

¹⁴ Pientä vaihtorahaa varten tarkoitettut poletit ovat rahan kolmas korvikemuoto. Ne ovat itse asiassa verrannollisia

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

Entä mitä on tapahtunut rahan tarjonnalle näiden kaikkien toimenpiteiden seurauksena? Jos pankkiseteleitä tai -talletuksia käytetään ”rahan korvikkeina”, tarkoittaako tämä, että talouden vaikuttava rahan tarjonta on kasvanut, vaikka kultavaranto on pysynyt ennallaan? Ei missään nimessä. Rahakorvikkeet ovat pelkästään varastokuitteja oikeasti talletettuun kultaan. Jos Jones tallettaa sata unssia kultaa varastoonsa ja saa siitä kuitin, tätä kuittia voidaan käyttää markkinoilla rahana, mutta ainoastaan käteväenä kullan *sijaisena*, ei sen lisänä. Holvissa oleva kulta ei ole enää osa vaikuttavaa rahan tarjontaa vaan sitä pidetään *reservinä* kuitille, joka on omistajansa lunastettavissa milloin tahansa. Korvikkeiden käytön lisääntyminen tai vähentyminen ei siten aiheuta muutoksia rahan tarjontaan. Ainoastaan tarjonnan *muoto* muuttuu, ei sen kokonaismäärä. Näin ollen yhteisön rahan tarjonta voi alkaa kymmenellä miljoonalla kultaunssilla. Tämän jälkeen kuusi miljoonaa talletetaan pankkiin korvaukseksi kultaseteleistä, jolloin vaikuttava tarjonta on: neljä miljoonaa unssia kultaa, kuusi miljoonaa unssia kultavaateita paperiseteleinä. Rahan kokonaistarjonta on pysynyt samana.

Monet ovat argumentoineet omituisesti, että pankkien olisi mahdotonta tehdä rahaa, jos ne joutuisivat toimimaan tällä ”sadan prosentin reservikannalla” (kulta aina kuittinsa edustamana). Kuitenkaan ei ole olemassa mitään todellista ongelmaa, yhtään sen enempää kuin muillakaan varastoilla. Lähes kaikki varastot säilyttävät kaikki tavarat omistajilleen (sadan prosentin reservi) luonnostaan – itse asiassa muilla tavoin toimimista pidettäisiin petoksena tai varkautena. Ne ansaitsevat voittonsa palvelumaksuina asiakkailta. Pankit voivat veloittaa palveluistaan samaan tapaan. Jos tätä vastustetaan sanomalla, etteivät asiakkaat maksa korkeita palvelumaksuja, se tarkoittaa, että pankkien palvelut eivät ole kovin suuresti kysytyjä ja pankkipalveluiden käyttö laskee tasolle, jonka kuluttajat katsovat hyödylliseksi.

Lähestymme nyt rahataloustieteilijän ehkä kaikkein pisteliäintä ongelmaa: ”osittaiskassavarantovelvoitteisen pankkitoiminnan” arviointia. Meidän tulee kysyä: olisiko osittaiseen kassavarantovelvoitteeseen perustuva pankkitoiminta sallittua vapailta markkinoilla vai olisiko se kiellettyä petoksena? Tiedetään hyvin, että pankit ovat harvoin pysyneet ”sadan prosentin” perustassa kovin kauaa. Koska rahat

---

pankkiseteleihin mutta ”painetut” perusmetalliin paperin sijaan.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

saattavat pysyä pitkiä aikoja varastossa, pankilla on houkutus käyttää osaa rahoista omaan lukuunsa – se on houkuttelevaa myös, koska ihmiset eivät yleensä välitä siitä, ovatko heidän takaisin saamansa kultakolikot täsmälleen samoja kuin heidän tallettamansa. Tästä syystä pankilla on houkutus käyttää muiden ihmisten rahoja tienatakseen voittoja itselleen.

Jos pankki nyt lainaa kullan suoraan ulos, kuitit on osittain mitätöity. Joillekin kuiteille ei ole enää kultatakausta; lyhyesti ilmaistuna, pankki on käytännössä maksukyvytön, koska se ei voi millään vastata kaikista velvoitteistaan, jos sitä niin vaaditaan tekemään. Se ei pysty luovuttamaan asiakkaidensa omaisuutta, jos he kaikki niin haluavat.

Yleensä pankit, sen sijaan että ottaisivat kullan suoraan, painavat katteettomia tai ”epäaitoja” varastokuitteja, toisin sanoen varastokuitteja kultaan, jota ei ole eikä voikaan olla varastossa. Nämä kuitit pankit lainaavat voitolla. Taloudellinen vaikutus on selvästi sama. Varastokuitteja painetaan enemmän kuin kultaa on holveissa. Pankki on laskenut liikkeelle kultavarantokuitteja, jotka eivät edusta mitään, vaikka niiden tulisi edustaa sataa prosenttia nimellisarvostaan kultaa. Valekuitit virtaavat luottavaisille markkinoille samalla tavoin kuin oikeatkin kuitit ja lisäävät siten maan vaikuttavaa rahan tarjontaa. Yllä olevassa esimerkissä, jos pankit laskevat liikkeelle kaksi miljoonaa unssia väärinä kuitteja, ilman kultaa niitä takaamassa, maan rahan tarjonta nousee kymmenestä kahteentoista miljoonan kultaunssiin – ainakin siihen saakka, kunnes taikatemppu tulee ilmi ja tilanne korjataan. Liikkeellä on nyt, neljän miljoonan kultaunssin lisäksi, kahdeksan miljoonaa unssia rahan korvikkeita, joista vain kuusi miljoonaa on katettu kullalla.

Valekuittien liikkeelle laskeminen, kuten kolikoiden väärentäminen, on esimerkki *inflaatiosta*, jota tutkitaan lisää myöhemmin. *Inflaatio* voidaan määrittää *miksi tahansa lisäykseksi talouden rahatarjonnassa mikä ei perustu lisäykseen rahametallivarannossa*. Osittaiskassavarantovelvoitteiset pankit ovat siten luonnostaan inflatorisia instituutiota.

Pankkien puolustajat vastaavat seuraavasti: pankit toimivat pelkästään kuten muutkin yritykset – ne ottavat riskejä. Kieltämättä, jos kaikki tallettajat esittäisivät vaateensa,

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

pankit olisivat vararikossa, koska liikkeelle lasketut kuitit ylittävät holvissa olevan kullan. Mutta pankit yksinkertaisesti ottavat riskin – yleensä perustellun – etteivät kaikki vaadi kultaansa. Kuitenkin suuri ero ”osittaiskassavarantovelvoitteisen” pankin ja kaikkien muiden yritysten välillä on tämä: muut yrittäjät käyttävät omaa tai lainattua pääomaa hankkeissaan, ja jos he lainaavat luottoa, he lupaavat maksaa sen takaisin tiettyinä päivinä tulevaisuudessa ja pitävät huolta siitä, että heillä on tuona päivänä tarpeeksi rahaa saatavilla velvoitteistaan vastatakseen. Jos Smith lainaa sata kultaunssia vuodeksi, hän järjestää saatavilleen sata kultaunssia takaisinmaksupäiväksi. Mutta pankki ei lainaa tallettajiltaan; se ei vakuuta maksavansa takaisin tiettyinä päivinä tulevaisuudessa. Sen sijaan se vakuuttaa maksavansa kuitin kultana milloin tahansa niin vaadittaessa. Lyhyesti sanottuna pankkiseteli tai -talletus ei ole velkakirja tai velka; se on varastokuitti toisten ihmisten omaisuudesta. Lisäksi, kun liikemies lainaa tai antaa luottoa, hän ei lisää rahan tarjontaa. Lainatut varat ovat *säästettyjä* varoja, osa olemassa olevaa rahan tarjontaa, joka siirretään säästäjältä lainaajalle. Sen sijaan pankkisetelit lisäävät keinotekoisesti rahan tarjontaa, koska valekuitit injektoidaan markkinoille.

Pankki ei siten ota tavallista liiketoimintariskiä. Se ei, toisin kuin kaikki liikemiehet, sovita varojensa aikajärjestystä suhteellisesti velkojensa aikajärjestykseen, toisin sanoen pidä huolta siitä, että sillä on eräpäivinä riittävästi rahaa maksaakseen laskunsa. Sen sijaan suurin osa sen veloista on välittömiä, mutta sen varat eivät ole.

Pankki tekee uutta rahaa tyhjästä, ja sen ei, toisin kuin kaikkien muiden, täydy hankkia rahaa tuottamalla ja myymällä palveluksiaan. Lyhyesti sanottuna, pankki on *valmiiksi* ja kaikkina aikoina vararikossa; mutta sen vararikko vain *paljastuu*, kun asiakkaat tulevat epäluuloisiksi ja käynnistävät ”talletuspaon”. Mikään muu liiketoiminta ei koe vastaavaa ”pako”. Mitään muuta yritystä ei voida syöstä yhdessä yössä vararikkoon pelkästään siksi, että sen asiakkaat päättävät ottaa takaisin haltuunsa oman omaisuutensa. Mikään muu liiketoiminta ei luo fiktiivistä uutta rahaa, joka haihtuu ilmaan sitä tarkemmin arvioitaessa.

Osittaiskassavarantovelvoitteisen pankin rahan äärimmäisiä taloudellisia vaikutuksia tullaan tutkimaan seuraavassa luvussa. Tässä toteamme, että moraalisesti tällaisella pankilla ei olisi täysin vapaille markkinoilla sen kummempaa oikeutusta

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

olemassaololleen kuin millään muullakaan epäsuoran varkauden muodolla. On totta, ettei seteli tai talletus tosiasiaissa mainitse ehtoissaan, että varasto takaa pitäytymisen täydessä kultavakuudessa kaikkina aikoina. Mutta pankki lupaa lunastaa vaadittaessa, ja niin, kun se laskee liikkeelle väärä kuitteja, se jo suorittaa petoksen, sillä pankin käy välittömästi täysin mahdottomaksi pitää lupauksensa ja lunastaa kaikki setelinsä ja talletuksensa.¹⁵ Näin ollen petos tehdään heti, kun valekuittien liikkeelle laskeminen tapahtuu. *Mitkä* nimenomaiset kuitit ovat väärennetyjä voidaan selvittää vasta *jälkikäteen* talletuspaon tapahduttua (koska kaikki kuitit näyttävät samoilta), ja viimeksi tulleet hakijat jäävät tyhjin käsin.¹⁶

Jos petoksen on tarkoitus olla kiellettyä vapaassa yhteiskunnassa, osittaiseen kassavarantovelvoitteeseen perustuvan pankkitoiminnan täytyisi kohdata sama kohtalo.¹⁷ Oletetaan kuitenkin, että petos ja osittaiskassavarantovelvoitteinen pankkitoiminta sallitaan, pankkien ainoastaan edellytetään vaadittaessa täyttävän velvoitteensa lunastaa kullassa. Epäonnistuminen tämän velvoitteen täyttämisessä tarkoittaisi välitöntä vararikkoa. Tällainen järjestelmä on tullut tunnetuksi ”vapaana pankkitoimintana”. Laskettaisiinko silloin petollisesti liikkeelle runsaasti rahankorvikkeita keinotekoisien uuden rahan luomisen seurauksin? Monet ovat olettaneet näin ja uskoneet ”villin pankkitoiminnan” siten ainoastaan inflatoivan rahan tarjontaa tähtitieteellisesti. Mutta päin vastoin, ”vapaa pankkitoiminta” johtaisi paljon ”kovempaan” rahajärjestelmään kuin mikä meillä on nykyään.

Pankkeja hillitsisivät samat kolme yllä mainittua rajoitusta ja erittäin perusteellisesti hillitsisivätkin. Ensinnäkin kunkin pankin laajentumista rajoittaa kullan menetys toiseen pankkiin. Pankki voi laajentaa rahaa ainoastaan *oman* asiakaskuntansa rajoissa. Oletetaan esimerkiksi, että pankki *A*, jolla on 10 000 unssia kultaa talletuksina, laskee liikkeelle 2 000 unssin verran väärä varastokuitteja kultaan ja

¹⁵ Ks. Amasa Walker, *The Science of Wealth*, 3. p. (Boston: Little, Brown, and Co., 1867) s. 139-41; ja s. 126-232 erinomaisena keskusteluna osittaiskassavarantorahan ongelmista.

¹⁶ Ehkäpä libertariaaninen järjestelmä harkitsisi ”yleisiä vakuustalletuksia” (jotka sallivat varaston palauttaa minkä tahansa homogeenisen tuotteen tallettajalle) ”erityisinä vakuustalletuksina”, jotka kuten konossementit, panttikuitit, siirtokelpoiset varastotodistukset yms. luovat omistussuhteen tiettyyn korvamerkittyyn kohteeseen. Yleisen vakuustalletuksen tapauksessa varastolla on houkutus käsitellä tavaroita *ominaan* eikä asiakkaidensa omaisuutena. Tämä on juuri se, mitä pankit ovat tehneet. Ks. Jevons, *Money and the Medium of Exchange*, s. 207-12.

¹⁷ Petos on *epäsuora* varkaus, koska se tarkoittaa ettei sopimusta ole täytetty arvon vastaanottamisen jälkeen. Lyhyesti, jos *A* myy *B*:lle laatikon tekstillä ”aamiaismuroja” ja sen sisältä paljastuukin mehupilli, niin *A*:n petos on oikeasti *B*:n omaisuuden varastamista. Yhtäläillä oikeata muistuttavien varastokuittien liikkeelle laskeminen olemattomiin tavarihin on petos niitä kohtaan, joilla on vaateet olemattomaan omaisuuteen.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

lainaa ne erinäisille yrityksille tai sijoittaa ne arvopapereihin. Lainaaja, tai arvopaperien aikaisempi omistaja, kuluttavat uuden rahan erinäisiin tavaroihin ja palveluihin. Lopulta kierrossa oleva raha saavuttaa omistajan, joka on *toisen* pankin, *B:n*, asiakas.

Tässä kohdassa pankki *B* soittaa pankki *A*:lle lunastaakseen kuittinsa kultana, jotta kulta voidaan siirtää pankki *B:n* holveihin. On selvää, että mitä laajempi kunkin pankin asiakaskunta on ja mitä enemmän sen asiakkaat käyvät kauppaa keskenään, sitä enemmän pelivaraa kullakin pankilla on laajentaa luotto- ja rahatarjontaansa. Sillä, jos pankin asiakaskunta on suppea, silloin pian sen laskettua liikkeelle luotua rahaa sitä vaaditaan lunastamaan – ja, kuten olemme nähneet, sillä ei ole edellytyksiä lunastaa enempää kuin osa velvoitteistaan. Välttääkseen vararikon uhan tältä taholta, mitä kapeampi asiakaskunta pankilla on, sitä suurempi osa kultaa sen on pidettävä reservinä, ja sitä vähemmän se voi laajentaa. Jos kussakin maassa on ainoastaan yksi pankki, laajentamiselle on huomattavasti enemmän tilaa kuin jos jokaista kahta yhteisön jäsentä kohden on yksi pankki. Muiden asioiden pysyessä vakiona, mitä enemmän pankkeja on olemassa, ja mitä pienempi niiden koko, sitä ”vaikeampi” – ja parempi – rahan tarjonta tulee olemaan. Samalla tavoin pankin asiakaskuntaa rajoittavat myös ne, jotka eivät käytä ollenkaan pankkeja. Mitä useampi ihminen käyttää varsinaista kultaa pankkirahan sijaan, sitä vähemmän tilaa on pankki-inflaatiolle.

Oletetaan kuitenkin, että pankit muodostavat kartellin ja suostuvat maksamaan toistensa kuitit ja pidättäytymään kullan lunastamisesta. Oletetaan vielä lisäksi, että pankkiraha on yleismaailmallisesti käytössä. Onko jäljelle jäänyt mitään rajoitteita pankkilaajentumiselle? Kyllä, jäljelle jää rajoitteeksi asiakkaiden luottamus pankkeihin. Pankkiluoton ja rahatarjonnan laajentuessa yhä enemmän ja enemmän yhä useammat asiakkaat huolestuvat kassavarantosuhteen alentumisesta. Ja täysin vapaassa yhteiskunnassa ne, jotka tietävät totuuden pankkijärjestelmän maksukyvyttömyydestä, voivat muodostaa pankkien vastaisia liittoja kannustamaan asiakkaita nostamaan rahansa pois ennen kuin on liian myöhäistä. Lyhyesti sanottuna talletuspakoon kannustavat liitot tai tällaisten muodostamisen uhka voivat pysäyttää ja peruuttaa rahalaajentumisen.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

Mitään tästä keskustelusta ei ole tarkoitettu kyseenalaistamaan yleistä *luotonantotoimintaa*, jolla on merkittävä ja elintärkeä rooli vapailla markkinoilla. Luotonantotoiminnassa rahan (hyödyllinen tuote nykyhetkessä) haltija vaihtaa sen tulevaisuudessa erääntyvään velkakirjaan (velkakirjan ollessa ”tulevaisuuden tuote”) ja koronmaksu heijastaa nykyisen tuotteen korkeampaa arvostusta suhteessa tuleviin tuotteisiin markkinoilla. Mutta pankkisetelit tai -talletukset eivät ole *luottoa*; ne ovat varastokuitteja, välittömiä vaateita käteiseen (esim. kultaan) pankkien holveista. Velallinen huolehtii siitä, että hän maksaa velkansa maksun erääntyessä; osittaiskassavarantovelvoitteinen pankkiiri ei voi koskaan maksaa muuta kuin pienen osan velvoitteistaan.

Käymme seuraavassa luvussa tutkimaan erilaisia valtiollisia tapoja sekaantua rahajärjestelmään – pääosa niistä suunniteltuna, ei hillitsemään petollisia liikkeellelaskuja vaan päinvastoin poistamaan nämä ja muut luonnolliset rajoitteet inflaatiolle.

II. RAHA VAPAASSA YHTEISKUNNASSA

13. Yhteenveto

Mitä olemme oppineet rahasta vapaassa yhteiskunnassa? Olemme oppineet, että *kaikki* raha on saanut alkunsa, ja sen täytyy saada alkunsa, vapaiden markkinoiden vaihdon välineeksi valitsemasta tarpeellisesta hyödykkeestä. Rahayksikkö on yksinkertaisesti rahahyödykkeen painoyksikkö – yleensä metallin kuten kullan tai hopean. Vapailla markkinoilla rahaksi valitut hyödykkeet, niiden muoto ja rakenne, jätetään vapaiden yksilöiden vapaasti päätettäviksi. Yksityinen rahanlyönti on näin ollen yhtä laillista ja hyödyllistä kuin mikä tahansa muukin liiketoiminta. Rahan ”hinta” on sen ostovoima suhteessa kaikkiin tuotteisiin markkinoilla, ja tämän määrää rahan tarjonta ja jokaisen yksilön kysyntä rahalle. Kaikki valtion yritelmät rahan hinnan kiinnittämiseksi tulevat häiritsemään ihmisten rahan kysynnän tyydyttymistä. Jos ihmiset pitävät käytännöllisempänä käyttää useampaa kuin yhtä metallia rahana, niiden välinen vaihtokurssi markkinoilla määräytyy suhteellisten kysyntöjen ja tarjontojen perusteella ja pyrkii olemaan yhtenevä niiden vastaavien ostovoimien suhteiden kanssa. Kun metallitarjonta riittää markkinoille rahaksi, mikään tarjonnan lisäys ei voi parantaa sen rahallista tehtävää. Rahatarjonnan lisäys tulee tämän jälkeen vain laimentamaan jokaisen rahaunssin vaikuttavuutta ilman taloutta tukevaa vaikutusta. Kasvanut kulta- tai hopeavaranto täyttää kuitenkin useampia metallin ei-rahallisia tarpeita (koriste-esineet, teollinen käyttö jne.) ja on näin ollen yhteiskunnallisesti hyödyllistä. Inflaatio (metallivarannon kasvulla kattamaton rahakorvikkeiden lisääntyminen) ei ole koskaan yhteiskunnallisesti hyödyllistä vaan ainoastaan hyödyttää joitain ihmisiä muiden kustannuksella. Inflaatio petollisena omaisuuden loukkauksena ei olisi mahdollista vapailla markkinoilla.

Yhteenvetona, vapaus voi hoitaa rahajärjestelmää yhtä suurenmoisesti kuin se hoitaa muutakin taloutta. Vastoin monia kirjoittajia, rahassa ei ole mitään erityistä, joka vaatii laajaa valtion sääntelypolitiikkaa. Tässäkin asiassa vapaat ihmiset täyttävät parhaiten ja kaikkein joustavimmin kaikki taloudelliset tarpeensa. Rahalle, kuten kaikille muillekin ihmisen toimille, ”vapaus on järjestyksen äiti, ei tytär”.

III. Valtion sekaantuminen rahaan

1. Valtion tulonlähteet

Valtiot, toisin kuin kaikki muut organisaatiot, eivät hanki tulojaan maksuina palveluksistaan. Näin ollen valtion taloudellinen ongelma on erilainen kuin kenenkään muun. Yksityisten henkilöiden, jotka haluavat hankkia lisää tuotteita ja palveluita muilta, on tuotettava ja myytävä lisää sitä mitä muut haluavat. Valtioiden täytyy ainoastaan löytää jokin keino pakkolunastaa lisää hyödykkeitä ilman omistajan suostumusta.

Vaihtokauppataloudessa valtion viranomaiset voivat pakkolunastaa resursseja vain yhdellä tavalla: takavarikoimalla hyödykkeitä *luontoissuorituksena*. Rahataloudessa he huomaavat helpommaksi takavarikoida *rahallista* varallisuutta ja sen jälkeen käyttää rahat tavaroiden ja palveluiden hankkimiseksi valtiolle tai sitten maksaa rahat tukiaisina suosimilleen ryhmille. Tällaista takavarikointia kutsutaan *verotukseksi*.¹

Verotus on kuitenkin yleensä epäsuosittua, ja vähemmän maltillisina päivinä se sai aikaan yhtenäisen vallankumouksia. Rahan ilmaantuminen, huolimatta sen siunauksellisuudesta ihmiskunnalle, avasi myös hienovaraisemman reitin valtiolliselle resurssien pakkolunastamiselle. Vapailta markkinoilla rahaa voidaan hankkia tuottamalla ja myymällä tuotteita ja palveluita, joita ihmiset haluavat, tai kaivostoiminnalla (joka ei ole liiketoimintana ajan mittaan yhtään sen tuottoisampaa kuin mikään muukaan). Mutta jos valtio keksii keinoja osallistua *väärentämiseen* – uuden rahan luomiseen tyhjästä – se kykenee nopeasti valmistamaan omat rahansa ilman palveluiden myymisen tai kunnan kaivamisen aiheuttamaan vaivaa. Silloin se voi anastaa resursseja salakavalasti ja lähes huomaamatta ilman verotuksen aikaansaaman vihamielisyyden heräämistä. Itse asiassa väärentäminen voi saada uhreissaan aikaan autuaan illuusion vauraudesta vailla vertaa.

Väärentäminen on selvästi vain toinen nimi inflaatiolle – molemmat luovat uutta

---

¹ Tavaroiden suora takavarikoiminen ei ole tämän vuoksi nykyään yhtä kattavaa kuin rahallinen pakkolunastaminen. Edelleen ajankohtaisia esimerkkejä edellisestä ovat merkittävän maa-alueen takavarikointi ”oikeuden päätöksellä”, joukkojen majoittaminen miehityssä valtiossa, ja erityisesti pakollinen työsuoritteiden takavarikointi (esimerkiksi asepalvelus, pakollinen valamiehistöpalvelus, ja yritysten pakottaminen pitämään verokirjanpitoa sekä keräämään palkkaveroja).

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

”rahaa”, joka ei ole standardia kultaa tai hopeaa, ja molemmat toimivat samoin. Nyt näemme, miksi valtiot ovat luonnostaan inflatorisia: koska valtiolle inflaatio on voimakas ja hienovarainen keino yhteisön resurssien hankkimiseksi, kivuton ja sitäkin vaarallisempi verotuksen muoto.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

2. Inflaation taloudelliset vaikutukset

Arvioidaksemme inflaation taloudellisia vaikutuksia selvittäkäämme mitä tapahtuu, kun ryhmä väärentäjiä ryhtyy työhön. Oletetaan, että taloudessa on 10 000 kultaunssin tarjonta ja väärentäjät, niin ovelasti etteivät he jää kiinni, pumppeavat 2 000 ”unssia” lisää. Millaiset ovat seuraamukset? Ensinnäkin väärentäjät hyötyvät ilmiselvästi. He ottavat vastaluodun rahan ja käyttävän sen ostaakseen tavaroita ja palveluita. *New Yorkerin* kuuluisassa sarjakuvassa ryhmä väärentäjiä toteaa vakavana katsellessaan kättensä töitä: ”Vähittäiskaupan kulutus on juuri saamassa tarvitsemansa piristysruiskeen.” Tismalleen. Paikallinen kulutus nimenomaan saa piristysruiskeen. Uusi raha käy askel askeleelta läpi koko talousjärjestelmän. Kun uusi raha leviää, se nostaa hintoja – kuten olemme nähneet, uusi raha kykenee ainoastaan laimentamaan jokaisen dollarin vaikuttavuutta. Mutta tämä laimentuminen vie aikaa ja on siksi epätasapainoista; samaan aikaan jotkut ihmiset hyötyvät ja toiset häviävät. Lyhyesti sanottuna, väärentäjät ja heidän lähikauppiaansa ovat huomanneet tulojensa kasvaneen ennen heidän ostamiensa tuotteiden hinnan nousemista. Toisaalta talouden syrjäisemmällä alueilla ihmiset, jotka eivät ole vielä vastaanottaneet uutta rahaa, huomaavat ostohintojensa nousevan ennen omien tulojensa kasvua. Esimerkiksi vähittäiskauppiat maan toisella puolella tulevat kärsimään tappioita. Uuden rahan ensimmäiset vastaanottajat hyötyvät eniten ja viimeisten vastaanottajien kustannuksella.

Inflaatio ei siten anna yleistä yhteiskunnallista hyötyä; sen sijaan se jakaa uudelleen varallisuuden kisaan ensiksi tulleiden eduksi peränpitäjien kustannuksella. Ja inflaatio oikeastaan on kilpailu – kuka pystyy ensimmäiseksi saamaan uuden rahan haltuunsa. Viimeiseksi tulleita – häviäjiä tappioiden kanssa – kutsutaan usein ”kiinteän toimeentulon ryhmiksi”. Papit, opettajat ja palkkatyöläiset jäävät tunnetusti muiden ryhmien jälkeen uuden rahan hankinnassa. Erityisesti kärsivät kiinteistä rahasopimuksista riippuvaiset – ennen inflatorista hintojen nousua solmituilla sopimuksilla. Henkivakuutusten ja elinkorkojen saajat, eläkeläiset, vuokranantajat pitkällä sopimuksilla, velkakirjojen haltijat ja muut luotonantajat sekä käteissästäjät tulevat kaikki kantamaan inflaation haittavaikutukset. He tulevat olemaan niitä joita ”verotetaan”.²

² On tullut muodikkaaksi pilkata ”konservatiivien” julki tuomaa huolta ”leskistä ja orvoista”, jotka kärsivät

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

Inflaatiolla on myös muita turmiollisia vaikutuksia. Se vääristää taloutemme kivijalkaa: liiketoiminnan laskentaa. Koska kaikki hinnat eivät muutu yhtäläisesti ja samalla vauhdilla, yrityksille käy erittäin vaikeaksi erottaa pysyvä siirtymävaiheesta ja arvioida oikein asiakkaiden kysynnät tai liiketoimintojensa kustannukset. Esimerkiksi kirjanpidossa merkitään omaisuuden ”kuluksi” hinta, jolla yritys on sen ostanut. Mutta jos inflaatio tulee väliin, kyseisen omaisuuden korvaamisen kustannukset loppuun kulumisen jälkeen tulevat olemaan paljon suuremmat kuin kirjanpitoon on merkitty. Seurauksena liikekirjanpito tulee selvästi liioittelemaan voittoja inflaation aikana – ja ehkä jopa kuluttamaan pääomaa lisätessään sijoituksia.³ Vastaavasti osakkeiden ja kiinteistöjen omistajat saavat inflaation aikana pääomatuottoja, jotka eivät ole oikeastaan ”tuottoja” laisinkaan. Mutta he saattavat kuluttaa osan näistä voitoista huomaamatta, että he ovat syömässä alkuperäistä pääomaansa.

Luomalla kuviteltuja voittoja ja vääristämällä talouslaskentaa inflaatio estää vapaita markkinoita rankaisemasta tehottomia ja palkitsevista tehokkaita yrityksiä. Lähes kaikki yritykset näyttävät kukoistavan. Yleinen ”myyjien markkinoiden” ilmapiiri johtaa kulutustuotteiden ja palveluiden laadun laskuun, koska kuluttajat yleensä vastustavat hintojen nousua vähemmän, kun se ilmenee laadun heikentymisenä.⁴ Työn laatu laskee inflaatiossa salakavalammasta syystä: ihmiset ihastuvat ”rikastu nopeasti” -kuvioihin, jotka vaikuttavat olevan heidän ulottuvillaan jatkuvasti nousevien hintojen aikana ja halveksivat usein kovaa työtä. Inflaatio rankaisee myös säästäväisyydestä ja rohkaisee velanottoon, sillä mikä tahansa lainasumma maksetaan takaisin ostovoimaltaan vähäisemmällä dollareilla kuin mitä alkujaan vastaanotettiin. On siis kannustavampaa lainata ja maksaa takaisin myöhemmin kuin säästää ja antaa lainaa. Näin ollen inflaatio laskee yleistä elintasoja juuri luodessaan pintakiiltoisen ”vaurauden” ilmapiiriin.

---

inflaatiosta. Ja silti juuri tämä on yksi pääongelmista, joka on kohdattava. Onko todella ”edistyksellistä” ryöstää leskiä ja orpoja ja käyttää saatu hyöty maanviljelijöiden ja aseteollisuuden työntekijöiden tukemiseen?

³ Tämä virhe on suurin niissä yrityksissä, joilla on vanhin laitteisto, ja jotka toimivat kaikkein pääomaintensiivisimmillä teollisuudenaloilla. Kohtuuton määrä yrityksiä valuu näille teollisuudenaloille inflaation aikana. Lisäkeskusteluksi kirjanpidon kustannusvirheestä ks. W.T. Baxter, "The Accountant's Contribution to the Trade Cycle", *Economica* (May, 1955), s. 99-112.

⁴ Näinä haltioituneina ”elinkustannusindeksien” (mm. palkkojen indeksikorotussopimukset) saaman huomion aikoina on vahva kannuste hintojen nostamiseksi tavalla, joka ei tuo muutoksia esiin indeksissä.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

Onneksi inflaatio ei voi jatkua loputtomiin. Lopulta ihmiset heräävät tähän verotuksen muotoon; he heräävät jatkuvaan dollarin ostovoiman heikkenemiseen.

Aluksi, kun hinnat nousevat, ihmiset sanovat: ”No, tämä on epänormaalia, jonkun hätätapauksen aikaansaamaa. Viivästyttän hankintojani ja odotan hintojen laskua.” Tämä on tyypillinen asenne inflaation ensimmäisessä vaiheessa. Tämä uskomus sinänsä hillitsee hintojen nousua, ja salaa inflaatiota lisää, koska siten rahan kysyntä lisääntyy. Mutta inflaation jatkuessa ihmiset alkavat oivaltaa, että hinnat nousevat jatkuvasti jatkuvan inflaation seurauksena. Nyt ihmiset sanovat: ”Ostan nyt, vaikka hinnat ovatkin ’korkeat’, sillä jos odotan, hinnat nousevat yhä korkeammalle.” Seurauksena rahan kysyntä laskee ja hinnat nousevat suhteellisesti *enemmän* kuin lisäys rahan määrään. Tässä kohdin valtio usein kutsutaan ”helpottamaan rahapulaa”, jonka kiihtynyt hintojen nousu on saanut aikaan, ja se vain kiihdyttää inflaatiota. Pian maa saavuttaa ”romahtavan nousukauden” vaiheen, jolloin ihmiset sanovat: ”Minun on nyt ostettava mitä tahansa – mitä tahansa päästäkseni eroon käsiin heikkenevästä rahasta.” Rahan tarjonta kasvaa räjähdysmäisesti, kysyntä romahtaa, ja hinnat nousevat tähtitieteellisesti. Tuotanto putoaa jyrkästi, kun ihmiset käyttävät enenevässä määrin aikaansa löytääkseen keinoja päästä eroon rahoistaan. Rahajärjestelmä on itse asiassa hajonnut täydellisesti ja talous vaihtaa muihin rahoihin, jos niitä on saatavilla – toiseen metalliin, ulkomaisiin valuuttoihin, jos inflaatio koskee vain yhtä maata, tai jopa takaisin vaihtokaupan olosuhteisiin. Rahajärjestelmä on hajonnut inflaation vaikutuksen seurauksena.

Tämä *hyperinflaatio* on historiallisesti tuttu Ranskan vallankumouksen assignaateista, Yhdysvaltain vapaussodan continentaaleista ja erityisesti Saksan vuoden 1923 kriisistä sekä Kiinan ja muiden valuutoista toisen maailmansodan jälkeen.⁵

Viimeinen syyte inflaatiolle on, että, milloin vasta liikkeelle laskettu raha lainataan ensimmäisenä yrityksille, inflaatio aiheuttaa pelätyn ”suhdannevaihtelun”. Tämä hiljainen – sukupolvia huomaamaton – mutta tappava prosessi toimii seuraavasti: Pankkijärjestelmä laskee liikkeelle uutta rahaa valtion suojeleuksessa ja lainaa sen liiketoimintaan. Liikemiehille uudet varat näyttävät todellisilta sijoituksilta, mutta

---

⁵ Saksan esimerkistä, ks. Costantino Bresciani-Turroni, *The Economics of Inflation* (London: George Allen and Unwin, Ltd., 1937).

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

nämä varat eivät, toisin kuin sijoitukset vapailla markkinoilla, saa alkuaan vapaaehtoisista säästöistä. Uusi raha sijoitetaan erilaisiin hankkeisiin liikemiesten toimesta ja maksetaan työntekijöille ja muille tuotannontekijöille korkeampina palkkoina ja hintoina. Uuden rahan suodattuessa läpi koko talouden ihmisillä on taipumus vakiinnuttaa uudelleen aiemmat vapaaehtoiset kulutus-/säästämissuhteensa. Lyhyesti sanottuna, jos ihmiset haluavat säästää ja sijoittaa 20 prosenttia tuloistaan ja kuluttaa loput, pankkien liiketoimiin lainaama uusi raha saa aluksi säästämissuhteen näyttämään korkeammalta. Kun uusi raha vuotaa yhteisöön, se palauttaa vanhan 20/80-suhteensa ja monet sijoitukset paljastuvat tämän jälkeen turhiksi. Inflatorisen nousukauden turhien sijoitusten likvidointi muodostaa suhdannevaihtelun *laskukausi-*vaiheen.⁶

---

⁶ Lisää aiheesta, ks. Murray N. Rothbard, *America's Great Depression* (Princeton: D. Van Nostrand Co., 1963), Part I.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

3. *Rahapajan pakollinen monopoli*

Käyttäkseen väärentämistä tulojensa lisäämiseksi valtion täytyy ottaa pitkiä askelia pois vapailta markkinoilta. Valtio ei voinut yksinkertaisesti vallata toimivia vapaita markkinoita ja painaa omia paperilappujaan. Niin äkillisesti tehtynä harva hyväksyisi valtion rahan. Jopa nykyaikana monet ihmiset ”takaperoisissa maissa” ovat yksinkertaisesti kieltäytyneet hyväksymästä paperirahaa ja vaativat kaupankäyntiä ainoastaan kullalla. Näin ollen valtiollisen tunkeutumisen täytyy olla paljon hienovaraisempaa ja asteittaista.

Ennen muutamaa viime vuosisataa ei ollut pankkeja, ja sen takia valtio ei voinut käyttää pankkikoneistoa massiiviseen inflaatioon niin kuin se nykyään voi. Mitä se saattoi tehdä, kun vain kultaa ja hopeaa oli kierrossa?

Ensimmäinen askel, jonka jokainen suurehko valtio otti varmin askelin, oli kaapata ehdoton yksinoikeus *rahan lyömiseen*. Tämä oli välttämätön keino kolikkotarjonnan haltuun ottamiseksi. Kuninkaan tai lordin kuva lyötiin kolikoihin ja levitettiin myyttiä, että kolikoiden lyöminen on kuninkaallisen tai paronillisen ”suvereenisuuden” välttämätön etuoikeus. Rahapajamonopoli salli valtion toimittaa kolikoita millä vain nimellisarvoilla se itse eikä yhteisö halusi. Seurauksena kolikoiden valikoima markkinoilla vähentyi väkisin. Lisäksi rahapaja pystyi nyt veloittamaan korkean hinnan, suuremman kuin kustannukset (”seigniorage-tulon”), vain kulut kattavan hinnan (”brassage”) tai toimittamaan kolikot ilman kustannuksia. Seigniorage oli monopolihinta, ja se asetti erityisen taakan harkkojen muuntamiselle kolikoiksi; vastikkeeton rahanlyönti toisaalta kannusti liikaa kolikoiden valmistamista harkoista ja pakotti veronmaksajat maksamaan muiden käyttämistä rahapajan palveluista.

Hankittuaan rahapajamonopolin valtiot edistivät rahayksikön *nimen* käyttöä tehden parhaansa erottaakseen nimen todellisesta perustastaan kolikon painossa. Tämä oli myös erittäin tärkeä askel, koska se vapautti jokaisen valtion maailmanmarkkinoiden yhteisessä rahassa pitäytymisen pakosta. Graanien tai grammojen käyttämisen sijasta jokainen valtio edisti omaa kansallista nimeään muka rahallisen isänmaallisuuden

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

nimissä: dollarit, markat, frangit ja vastaavat. Tämä muutos teki mahdolliseksi erinomaisen keinon kolkoiden valtiolliseen väärentämiseen: metallipitoisuuden alentamisen.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

4. Metallipitoisuuden alentaminen

Kolikoiden jalometallipitoisuuden alentaminen oli valtion keino väärentää juuri niitä kolikoita, joita se oli kieltänyt yksityisiä yrityksiä valmistamasta rahastandardin tiukan suojelemisen nimissä. Toisinaan valtio suoritti yksinkertaisen petoksen laimentamalla kultaa salaa perusmetallilla tehden alipainoisia kolikoita. Tyypillisemmin rahapaja sulatti ja löi uudelleen valtakunnan kaikki kolikot antaen alamaisille takaisin saman määrän ”puntia” tai ”markkoja” mutta kevennetyllä painolla. Ylijääneet kulta- tai hopeaunssit kuningas laittoi omaan taskuunsa ja käytti omiin kuluihinsa. Tällä tavoin valtio jatkuvasti petkutti ja määritteli uudelleen juuri sitä standardia, jota se oli luvannut suojella. Laimentamisen tuotot hallitsijat lunastivat itselleen ylimielisesti ”seignioragina”.

Nopea ja ankara jalometallipitoisuuden alentaminen oli keskiajan tunnusmerkki lähes jokaisessa Euroopan maassa. 1200-luvulla ranskalainen *livre tournois* määriteltiin 98 grammaksi hienoa hopeaa; 1600-luvulla se merkitsi ainoastaan 11 grammaa. Hätkähdyttävä esimerkki on *dinaari*, Espanjan saraseenien kolikko. *Dinaari* koostui alunperin 65 kultagraanista ilmestyessään ensimmäistä kertaa 600-luvun lopulla. Saraseenit olivat huomattavan järkeviä raha-asioissa, ja 1100-luvun puolivälissä *dinaari* oli vielä 60 graania. Siihen aikaan kristilliset kuninkaat valloittivat Espanjan, ja 1200-luvun alussa *dinaari* (uudella nimellään *maravedi*) oli alentunut 14 graaniin. Pian kultakolikko oli liian kevyt kiertoon ja se muunnettiin 26 graania painavaksi *hopeakolikoksi*. Tämä myös alennettiin, ja 1400-luvun puolivälissä *maravedi* oli ainoastaan 1,5 hopeagraania ja taas liian kevyt kiertoon.⁷

---

⁷ Metallipitoisuuden alentamisesta, ks. Elgin Groseclose, *Money and Man* (New York: Frederick Ungar, 1961), s. 57-76.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

5. Greshamin laki ja kolikot

A. Kaksimetallikanta

Valtio määrää hintakontrolleja pääosin kääntääkseen kansan huomion valtiollisesta inflaatiosta vapaiden markkinoiden väitettyihin paheisiin. Kuten olemme nähneet, ”Greshamin laki” – keinotekoisesti yliarvostettu raha pyrkii ajamaan keinotekoisesti aliarvostetun rahan pois kierrosta – on esimerkki hintasäätelyn yleisistä seurauksista. Valtio asettaa itse asiassa maksimihinnan yhden tyyppiselle rahalle toisen avulla. Maksimihinta aiheuttaa vajauksen – katoamisen hamstraukseen tai vientiin – hintakatosta kärsivästä valuutasta (keinotekoisesti aliarvostetusta) ja johtaa sen korvautumiseen kierrossa ylihinnoitellulla rahalla.

Olemme nähneet miten tämä toimii uusien ja kuluneiden kolikoiden tapauksessa, yhdessä ensimmäisistä Greshamin lain esimerkeistä. Muuttaen rahan merkityksen painosta pelkäsi tarinaksi ja standardisoiden nimellisarvot omaksi eikä kansansa eduksi, valtiot kutsuivat uusia ja kuluneita kolikoita samalla nimellä, vaikka ne olivat eri painoisia. Tämän seurauksena ihmiset hamstrasivat tai veivät ulkomaille täysipainoiset uudet kolikot, ja siirsivät kuluneet kolikot kiertoon, valtion kirotessa ”spekuloijia”, ulkomaalaisia tai vapaita markkinoita ylipäättään olosuhteista, jotka se itse sai aikaan.

Erityisen tärkeä tapaus Greshamin laista oli pitkäaikainen ”standardin” ongelma. Näimme, että vapaat markkinat vakiinnuttivat ”rinnakkaisstandardit” kullasta ja hopeasta, kummankin vaihdellessa vapaasti suhteessa toiseen markkinoiden kysyntöjen ja tarjontojen mukaan. Mutta valtiot päättivät, että ne auttaisivat markkinoita astumalla mukaan ”yksinkertaistamaan” asioita. Kuinka paljon selkeämpiä asiat olisivatkaan, niistä tuntui, jos kulta ja hopea olisivat kiinnitetyt tietyllä suhteella, sanotaanko, kaksikymmentä unssia hopeaa yhteen unssiin kultaa! Tällöin molemmat rahat voisivat aina kiertää kiinteällä suhteella – ja, mikä tärkeämpää, valtio voisi lopultakin päästä eroon taakasta kohdella rahaa painona eikä tarinana. Kuvitellaan yksikkö, ”rur”, jonka ruritaniaiset ovat määrittäneet 1/20 unssiksi kultaa. Olemme nähneet, kuinka keskeistä valtiolle on houkutella kansalaiset pitämään ”ruria” itsessään abstraktina, ainoastaan löyhästi kultaan sidoksissa olevana

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

yksikkönä. Mikä parempi tapa toteuttaa tämä kuin kiinnittää kulta/hopea-suhde? Siten ”rurista” tulee ei vain 1/20 unssia kultaa *vaan myös* yksi unssi hopeaa. Sanan ”rur” tarkka merkitys – nimi kultapainolle – on hävinnyt, ja ihmiset alkavat ajatella ”ruria” jonakin itsessään käsin kosketeltavana, jotenkin valtion asettamana hyviä ja tehokkaita tarkoitusperiä varten, yhtäläiseksi tiettyjen painojen kanssa sekä kultaa että hopeaa.

Nyt näemme syyn pidättäytyä isänmaallisista tai kansallisista nimistä kultaunseille tai graaneille. Kun tällaiset nimet korvaavat maailmalla tunnetut painoyksiköt, valtioille käy paljon helpommaksi manipuloida rahayksikköä ja antaa sille oma näennäinen elämänsä. *Kaksimetallicantana* tunnettu kiinteä kulta/hopea-suhde suoriutui tästä tehtävästä erittäin näppärästi. Se *ei* kuitenkaan täyttänyt toista tehtäväänsä yksinkertaistaa maan valuutta. Sillä jälleen kerran Greshamin laki näytti voimansa. Valtio yleensä asetti kaksimetallicantan suhteen (sanotaan 20:1) alunperin vapailla markkinoilla käypään kurssiin. Mutta markkinasuhte, kuten kaikki markkinahinnat, väistämättä muuttuu ajan mittaan, kun kysynnän ja tarjonnan olosuhteet muuttuvat. Kun muutokset tapahtuvat, kiinteä kaksimetallicantasuhde käy väistämättä vanhentuneeksi. Muutos tekee joko kullan tai hopean yliarvostetuksi. Kulta häviää tämän jälkeen käteisvarantoihin, pimeille markkinoille tai vientiin, kun hopea virtaa maahan ulkomailta ja siirtyy käteisvarannoista Ruritanian ainoaksi liikkeellä olevaksi metallivaluutaksi. Vuosisatojen ajan kaikki valtiot kamppailivat metallivaluuttojen äkillisten vaihteluiden tuhoisien vaikutusten kanssa. Aluksi hopeaa virtasi sisään ja kulta hävisi; sen jälkeen, kun suhteelliset markkinaosuudet muuttuivat, kultaa virtasi sisään ja hopea hävisi.⁸

Lopulta, uuvuttavien kaksimetallicantan häiriöiden vuosisatojen jälkeen, valtiot valitsivat standardikseen yhden metallin, yleensä kullan. Hopea siirrettiin ”polettikolikon” asemaan, pieniin nimellisarvoihin muttei täydellä painolla. (Valtiot monopolisoivat myös polettikolikoiden lyömisen, ja, koska näitä ei taattu sataprosenttisesti kullalla, se oli tapa kasvattaa rahan tarjontaa.) Hopean hävittäminen rahan asemasta varmasti vahingoitti monia ihmisiä, jotka suosivat hopeaa erilaisissa maksutapahtumissa. Kaksimetallicantan kannattajien sotahuudossa oli totta, että

⁸ Itse asiassa monet metallipitoisuuden alentamiset tapahtuivat salassa valtioiden väittäessä, että he olivat ainoastaan saattamassa virallisen kulta/hopea-suhteen lähemmäksi markkinoiden suuntaa.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

”rikos hopeaa vastaan” oli toteutettu; mutta rikos oli oikeastaan kaksimetallikannan määrääminen alun perin rinnakkaisstandardien sijaan. Kaksimetallikanta loi mahdottoman vaikean tilanteen, jonka valtio pystyi ainoastaan kohtaamaan joko siirtymällä takaisin täyteen rahalliseen vapauteen (rinnakkaisiin standardeihin) tai valitsemalla jomman kumman metalleista rahaksi (kulta- tai hopeakanta). Täyttä rahallista vapautta kaiken tämän jälkeen pidettiin absurdina ja haihatteluna; ja niin kultakanta otettiin yleisesti käyttöön.

B. Laillinen maksuväline

Kuinka valtio pystyi pakottamaan hintakontrollinsa rahallisiin vaihtokursseihin? Keinolla nimeltään *lailliset maksuvälinelait*. Rahaa käytetään menneiden velkojen maksamiseen yhtä lailla kuin nykyhetken ”käteismaksutapahtumiinkin”. Valtion valuutan nimen vallitessa kirjanpidossa sen todellisen painon sijaan sopimukset alkoivat luvata maksamista tietyissä määrissä ”rahaa”. Lait *laillisista maksuvälineistä* määräsivät, mikä tämä ”raha” voi olla. Kun vain alkuperäinen kulta tai hopea määrättiin ”lailliseksi maksuvälineeksi”, ihmiset pitivät sitä harmittomana, mutta heidän olisi pitänyt ymmärtää, että vaarallinen ennakkotapaus oli asetettu valtion rahakontrollille. Jos valtio pysyy alkuperäisessä rahassa, sen laki laillisista maksuvälineistä on turha ja tarpeeton.⁹ Toisaalta, valtio saattaa julistaa vähempilaatuisen valuutan lailliseksi maksuvälineeksi alkuperäisen rinnalle. Näin ollen valtio voi asettaa kuluneet kolikot uusia vastaaviksi velkojen maksussa tai hopean ja kullan tasavertaisiksi kiinteällä vaihtosuhteella. Lait laillisista maksuvälineistä tuovat siten Greshamin lain voimaan.

Kun lait laillisista maksuvälineistä suojelevat yliarvostettua rahaa, niillä on toinenkin vaikutus: ne suosivat velallisia luotonantajien kustannuksella. Tällöin velallisten sallitaan maksaa velkansa takaisin paljon kehnommassa rahassa kuin missä he olivat lainanneet, ja luotonantajilta huijataan heidän ansaitsemansa rahat. Tämä luotonantajien omaisuuden takavarikointi kuitenkin hyödyttää ainoastaan

⁹ Lord Farrer, *Studies in Currency* 1898 (London: Macmillan and Co, 1898), s. 43. ”Perinteinen sopimuslaki tekee kaiken tarvittavan ilman mitään muuta lakia antamassa erityistehtäviä tietyille valuutan muodoille. Olemme omaksuneet kultakolikon yksiköksemme... Jos lupaan maksaa 100 kultakolikkoa, ei ole tarvetta millekään erityiselle valuuttalaille laillisista maksuvälineistä sanomaan, että minä olen velvollinen maksamaan 100 kultakolikkoa, ja että, jos minua vaaditaan maksamaan sata kultakolikkoa, en voi lopettaa velvoitettani maksamalla jollain muulla.” Laeista laillisista maksuvälineistä, ks. myös Mises, *Human Action*, (New Haven: Yale University Press, 1949), s. 432n. ja 444.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

perimättömiä velallisia; *tulevat* velalliset kärsivät luottojen vähäisyydestä muistona valtion aikaansaamasta luotonantajien ryöstämisestä.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

6. Yhteenveto: valtio ja kolikot

Pakollinen rahapajamonopoli ja lainsäädäntö laillisista maksuvälineistä olivat peruskiviä valtioiden pyrkimyksessä ottaa hallintaansa maidensa raha. Näitä toimenpiteitä pönkittääkseen jokainen valtio poistatti käytöstä kaikki kilpailevien valtioiden lyömät kolikot.¹⁰ Jokaisessa maassa voitiin enää käyttää vain sen omaa suvereenia kolikkoja; maiden välisessä vaihdannassa käytettiin leimaamattomia kulta- ja hopeaharkkoja. Tämä heikensi entisestään maailmanmarkkinoiden eri osien välisiä siteitä, erotti entisestään valtioita toisistaan ja häiritsi kansainvälistä työnjakoa. Siltikään pelkkä kova raha ei jättänyt paljoakaan tilaa valtiolliselle inflaatiolle. Valtioiden järjestämille jalometallipitoisuuden alentamisille oli rajansa, ja se, että kaikki maat käyttivät kultaa ja hopeaa, asetti selviä rajoituksia kunkin valtion määräysvallalle omalla alueellaan. Kansainvälisen metallirahan itsekuri piti vallanpitäjät yhä kurissa.

Valtion rahallinen kontrolli saattoi tulla absoluuttiseksi, ja sen väärentäminen haastamattomaksi, kun rahan korvikkeet tulivat merkittäviksi viime vuosisatoina. Paperirahan ja pankkitalletusten saapuminen, taloudellinen lahja kullalla tai hopealla täysin taattuina, tarjosi valtiolle helpon pääsyn rahan ja siten koko talousjärjestelmän hallintaan.

---

¹⁰ Ulkomaisten kolikoiden käyttö oli yleistä keskiajalla ja Yhdysvalloissa aina 1800-luvun puoliväliin saakka.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

7. Pankeille sallitaan kieltäytyä maksamasta

Nykyaikainen talous, laajalle levinneen pankkien ja rahan korvikkeiden käytön kanssa, tarjoaa valtiolle kultaisen mahdollisuuden kiristää kontrolliaan rahan tarjonnasta ja mahdollistaa inflaatio kaikessa hienovaraisuudessaan. Olemme nähneet osiossa 12, että on olemassa kolme merkittävää rajoitetta pankin vallalle inflatoita ”vapaapankkijärjestelmässä”: (1) kunkin pankin asiakaskunnan laajuus; (2) koko pankkijärjestelmän asiakaskunnan laajuus, toisin sanoen laajuus, jossa ihmiset käyttävät rahan korvikkeita; ja (3) asiakkaiden luottamus pankkeihinsa. Mitä kapeampi asiakaskunta kullakin pankilla, pankkijärjestelmällä kokonaisuudessaan, tai mitä horjuvampi luottamuksen tila on, sitä tiukemmat ovat rajoitteet inflaatiolle taloudessa. Valtion antamat etuoikeudet ja pankkijärjestelmän kontrollointi ovat toimineet näiden rajoitteiden poistamiseksi.

Kaikki nämä rajoitteet nojaavat tietystikin yhteen keskeiseen velvollisuuteen: pankkien tehtävään lunastaa lupaamansa velvoitteet pyydettyä. Olemme nähneet, ettei yksikään osittaiseen kassavarantovelvoitteeseen perustuva pankki pysty lunastamaan kaikkia velvoitteitaan; ja olemme myös nähneet, että tämä on uhkapeli, johon kaikki pankit osallistuvat. Mutta tietysti on olennaista mille tahansa yksityiselle omistukselle perustuvalla järjestelmällä, että sopimusvelvoitteet täytetään. Valtion kaunistelemattomin keino inflaation edistämiseksi on siis myöntää pankeille erityinen etuoikeus kieltäytyä velvoitteidensa maksamisesta ja yhä jatkaa toimintaansa. Vaikka kaikkien muiden täytyy maksaa velkansa tai mennä vararikkoon, pankkien sallitaan kieltäytyä lunastamasta kuittejaan ja samaan aikaan pakottaa omat velallisensa maksamaan, kun heidän velkansa erääntyvät. Yleisesti käytetty termi tälle on ”pidättäytyminen rahan maksusta”. Paljon tarkempi nimitys olisi ”lupa varastaa”; miksi muuksi voimme kutsua valtion antamaa lupaa jatkaa liiketoimintaa omia sopimusvelvoitteitaan täyttämättä?

Yhdysvalloissa massiiviset pidättäytymiset rahan maksuista pankkiongelmien aikoina tulivat lähes perinteeksi. Ne alkoivat vuoden 1812 sodan aikana. Suurin osa maan pankeista sijaitsi Uudessa-Englannissa, Amerikan sotaan liittymisen torjuvassa osassa maata. Nämä pankit kieltäytyivät lainaamasta sotatarkoituksiin, ja niin valtio lainasi

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

uusilta pankeilta muissa osavaltioissa. Nämä pankit laskivat liikkeelle uutta paperirahaa myöntääkseen lainat. Inflaatio oli niin valtavaa, että lunastuspyynnöt tulvivat sisään uusiin pankkeihin erityisesti laajentumattomista konservatiivisista Uuden-Englannin pankeista, joissa valtio kulutti pääosan rahoistaan sotatarvikkeisiin. Seurauksena oli laajamittainen ”pidättäytyminen” vuonna 1814, mitä kesti yli kaksi vuotta (reilusti sodan päättymisen jälkeenkin); tänä aikana syntyi solkenaan pankkeja laskemaan liikkeelle seteleitä ilman tarvetta lunastaa kultana tai hopeana.

Tämä pidättäytyminen asetti ennakkotapauksen tuleville talouskriiseille: 1819, 1837, 1857 ja niin edelleen. Tämän perinteen seurauksena pankit huomasivat, ettei niiden tarvinnut pelätä vararikkoa inflaation jälkeen, mikä tietysti kannusti inflaatiota ja ”villiä pankkitoimintaa”. Kirjoittajat, jotka viittaavat 1800-luvun Amerikkaan kauhuesimerkkinä ”vapaasta pankkitoiminnasta”, eivät ymmärrä tämän ilmiselvän velvollisuuksien laiminlyönnin merkitystä jokaisessa finanssikriisissä.

Valtiot ja pankit vakuuttivat yleisöä toimiensa oikeudenmukaisuudesta. Itse asiassa jokaista, joka yritti saada rahansa takaisin kriisin aikana, pidettiin ”epäisänmaallisena” ja muiden kansalaisten riistäjänä, kun taas pankkeja usein ylistettiin isänmaallisesta yhteisön pelastamisesta vaikeina aikoina. Kuitenkin monet ihmiset olivat katkeria koko toimintatavasta, ja tästä tuntemuksesta kasvoi kuuluisa jacksonilainen ”kovan rahan” liike, joka kukoisti ennen sisällissotaa.¹¹

Huolimatta käytöstään Yhdysvalloissa, tällainen ajoittainen etuoikeus pankeille ei muodostunut yleiseksi toimintatavaksi nykyaikaisessa maailmassa. Se oli raaka väline, liian satunnainen (se ei voinut olla pysyvä, sillä harva asioisi pankeissa, jotka *eivät koskaan* maksaisi velvoitteitaan) – ja lisäksi se ei tarjonnut valtiolle keinoja pankkijärjestelmän hallitsemiseksi. Mitä valtiot loppujen lopuksi haluavat, ei ole vain inflaatiota vaan niiden täydellisesti hallitsemaa ja ohjaamaa inflaatiota. Ei saisi olla mitään vaaraa, että pankit hallitsisivat toimintaa. Ja näin, paljon hienovaraisempi, sujuvampi ja pysyvämpi menetelmä laadittiin ja myytiin kansalle itse sivilisaation tunnusmerkkinä – keskitettynä pankkitoimintana¹².

¹¹ Ks. Horace White, *Money and Banking* (4. p., Boston: Ginn and Co., 1911), s. 322-327.

¹² Suom. huom. Rothbard käyttää tässä ja seuraavissa osiossa pääosin isoa alkukirjainta viitattaessaan tähän toimintaan sekä sen toteuttajaan, keskuspankkiin.

8. Keskitetty pankkitoiminta: inflaation rajoitteiden poistaminen

Nykyään keskitetty pankkitoiminta luetaan samaan joukkoon nykyaikaisen viemäroinnin ja hyvien teiden kanssa: mitä tahansa taloutta ilman sitä kutsutaan ”takaperoiseksi”, ”primitiiviseksi” tai toivottomasti kaikesta syrjäytyneeksi. Amerikan Federal Reserve Systemin – meidän keskuspankkimme – käyttöön ottaminen vuonna 1913 otettiin vastaan Yhdysvaltojen astumisena lopultakin ”edistyneiden” maiden joukkoon.

Keskuspankit ovat usein muodollisesti yksityisten henkilöiden omistamia, tai yksityisten pankkien yhteisomistuksessa kuten Yhdysvalloissa, mutta ne ovat aina valtion nimittämien viranomaisten ohjaamia ja toimivat valtion tukena. Missä ne ovat yksityisessä omistuksessa, kuten alkuperäinen Englannin Pankki tai Yhdysvaltain Toinen Pankki, niiden tulevat voitot lisäävät valtion tavanomaista kaipuuta inflaatioon.

Keskuspankki saa hallitsevan asemansa valtion myöntämästä *rahan liikkeelle laskemisen monopolista*. Tämä on usein tunnustusta vaille jäänyt avain sen valtaan. Yksityisiä pankkeja on poikkeuksetta kielletty laskemasta seteleitä liikkeelle, ja tämä etuoikeus on varattu keskuspankille. Yksityiset pankit voivat ainoastaan myöntää talletuksia. Näin ollen, jos heidän asiakkaansa haluavat siirtyä talletuksista seteleihin, pankkien täytyy mennä keskuspankkiin hakemaan ne. Tästä tulee keskuspankin ylevä asema ”pankkiirien pankkina”. Se on pankkiirien pankki, koska pankkiirit pakotetaan liiketoimintaan sen kanssa. Tämän seurauksena pankkitalletukset tulivat lunastettaviksi ei pelkästään kullassa vaan myös keskuspankin seteleissä. Ja nämä uudet setelit eivät olleet pelkkiä tavallisia seteleitä. Ne olivat maksuvelvoitteita keskuspankille, jolle oli instituutiona suotu itsensä valtion koko majesteettisuuden hohto. Loppujen lopuksi valtio nimittää keskuspankin viranomaiset ja järjestee sen toimintaa valtion muiden linjauksien kanssa. Se vastaanottaa setelit veroina ja julistaa niiden olevan laillinen maksuväline.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

Näiden toimien seurauksena maan kaikista pankeista tuli keskuspankin asiakkaita.¹³ Kulta valui keskuspankkiin yksityisistä pankeista, ja vaihdossa yleisö sai keskuspankin seteleitä ja kultakolikot pois käytöstä. ”Virallinen” mielipide pilkkasi kultakolikoita kömpelöiksi, vanhanaikaisiksi, tehottomiksi – muinaisiksi ”fetisseiksi”, ehkä hyödyllisiksi lasten joulusukissa muttei muualla. Kuinka paljon turvallisempaa, kätevää ja tehokkaampaa kulta on maassaan harkkoina keskuspankin mahtavissa holveissa! Tämän propagandan kylvettämänä, ja valtion takaamien seteleiden käytännöllisyydestä vaikuttuneina, kansa yhä enenevässä määrin lopetti käyttämästä kultakolikoita päivittäisessä elämässään. Väijäämättömästi kulta virtasi keskuspankkiin, missä se enemmän ”keskitettyinä” mahdollisesti paljon suuremman määrän rahakorvikkeiden inflaatiota.

Yhdysvalloissa Federal Reserve -asetus pakottaa pankit pitämään vähimmäissuhteen reservejä pankkitalletuksille, ja vuodesta 1917 lähtien nämä reservit ovat voineet koostua ainoastaan talletuksista keskuspankkiin. Kulta ei voinut enää olla osa pankin laillisia reservejä; se täytyi tallettaa keskuspankkiin.

Koko prosessi riisui kansan kultatottumuksesta ja saattoi ihmisten kullaan valtion vähemmän hellävaraiseen hoivaan – josta se voitaisiin lähes kivuttomasti takavarikoida. Kansainväliset kauppiat käyttivät yhä kultaharkkoja suurissa maksutapahtumissaan, mutta he olivat merkityksetön osa äänestävästä väestöstä.

Yksi syistä siihen, että kansa voitiin houkutella kullasta pankkiseteleihin, oli kaikkien suuri *luottamus* keskuspankkiin. Ei kai keskuspankki, joka pitää hallussaan lähes kaikkea kultaakin koko maassa, valtion mahdin ja arvovallan tukemana, voisi epäonnistua ja mennä vararikkoon! Ja on tosiaan totta, ettei yksikään keskuspankki tallennetussa historiassa ole koskaan epäonnistunut. Mutta miksi ei? Sen toisinaan kirjoittamattoman mutta erittäin selkeän säännön vuoksi, ettei sen *sallittaisi* mennä nurin! Jos valtiot toisinaan hyväksyvät yksityisten pankkien pidättäytyä maksuistaan, kuinka paljon halukkaammin ne antaisivat keskuspankin – sen oman elimen – pidättäytyä tukalassa tilanteessa! Ennakkotapaus keskitetyn pankkitoiminnan historiassa asetettiin, kun Englanti antoi Englannin pankin pidättäytyä 1700-luvun

¹³ Yhdysvalloissa pankit pakotettiin lain voimalla liittymään Federal Reserve Systemiin, ja pitämään tilinsä Federal Reserve Bankeissa. (”Osavaltion pankit”, jotka eivät ole Federal Reserve Systemin jäseniä, pitävät reservinsä jäsenpankeissa.)

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

lopussa ja salli tämän pidättäytymisen yli kahdeksikymmeneksi vuodeksi.

Keskuspankki tuli näin ollen varustetuksi lähes rajattomalla yleisön luottamuksella. Tähän aikaan yleisö ei kyennyt näkemään, että keskuspankin sallittiin väärentää mielensä mukaisesti ja silti pysyä immuunina kaikille vaateille, jos sen vilpittömyys kyseenalaistettaisiin. Kansa oppi näkemään keskuspankissa yksinkertaisesti mahtavan kansallisen pankin julkista palvelutehtävää suorittamassa ja epäonnistumiselta suojatun valtion osan.

Keskuspankki ryhtyi panostamaan yksityisiä pankkeja yleisön luottamuksella. Tämä oli vaikeampi tehtävä. Keskuspankki antoi ymmärtää, että se toimisi aina ”viimekäden rahoittajana” pankeille – toisin sanoen että keskuspankki olisi valmis lainaamaan rahaa mille tahansa hädässä olevalle pankille, erityisesti milloin monia pankkeja vaaditaan maksamaan velvoitteensa.

Valtiot jatkoivat myös pankkien tukemista lannistamalla ”talletuspakojia” (toisin sanoen tilanteita, joissa useat asiakkaat epäilevät epärehellisyyttä ja pyytävät saada omaisuutensa takaisin). Toisinaan ne sallivat pankkien pidättäytyä maksuista, kuten vuoden 1933 pakollisina ”pankkivapaapäivinä”. Lakeja säädettiin kieltämään julkinen ”talletuspakoihin” rohkaiseminen ja, kuten Amerikan laman aikaan 1929, valtio kampanjoi ”itsekkäitä” ja ”epäisänmaallisia kullan hamstraajia” vastaan. Amerikka lopulta ”ratkaisi” ärsyttävän pankkien epäonnistumisen ongelman, kun se hyväksyi Liittovaltion talletusvakuutuksen 1933. Federal Deposit Insurance Corporationilla on ”takaus” vain mitättömälle osalle ”vakuuttamistaan” pankkitalletuksista. Mutta kansalle on annettu mielikuva (joka saattaa hyvin olla oikeakin), että liittovaltion hallitus olisi valmis painamaan riittävästi uutta rahaa kaikkien vakuutettujen talletusten lunastamiseksi. Seurauksena valtio on onnistunut siirtämään valtavan julkisen luottamuksensa koko pankkijärjestelmään kuten myös keskuspankkiin.

Olemme nähneet, että perustamalla keskuspankin valtiot ovat suuresti laajentaneet, elleivät jopa poistaneet, kahta kolmesta päärajoitteesta pankkiluoton inflaatiolle. Entäpä kolmas rajoite – kunkin pankin oman asiakaskunnan kapeus? Tämän rajoitteen poistaminen on yksi pääsyistä keskuspankin olemassaololle. Vapaassa pankkitoimintajärjestelmässä minkä tahansa pankin inflaatio johtaisi pian

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

lunastusvaatimukseen muilta pankeilta, sillä minkä tahansa yksittäisen pankin asiakaskunta on kovin rajoittunut. Mutta keskuspankki, pumppaamalla reservejä kaikkiin pankkeihin, voi pitää huolen siitä, että kaikki pankit voivat laajentua yhdessä ja yhdenmukaisella nopeudella. Jos kaikki pankit laajentuvat, ei ole lunastusongelmaa yhdeltä pankilta toiselle ja jokainen pankki huomaa asiakaskuntansa olevan todellisuudessa koko maan. Lyhyesti sanottuna, pankkilaajentumisen rajat ovat mittaamattomasti levinneet kunkin pankin asiakaskunnasta koko pankkijärjestelmän laajuiseksi. Tietysti tämä tarkoittaa, että yksikään pankki ei voi laajentua pidemmälle kuin keskuspankki haluaa. Näin ollen valtio on lopulta saavuttanut vallan hallita ja ohjata pankkijärjestelmän inflaatiota.

Inflaation rajoitteiden poistamisen lisäksi keskuspankin perustamistoimella on suora inflatorinen vaikutus. Ennen keskuspankin käynnistämistä pankit pitivät reservinsä kultana; nyt kulta virtaa keskuspankkiin vaihdossa talletuksiin, jotka ovat nyt liikepankkien reservejä. Mutta itse keskuspankki pitää ainoastaan osittaisen kultavarannon omiin velvoitteisiinsa! Tämän vuoksi keskuspankin perustamistoimi moninkertaistaa maan inflatorisen potentiaalin.¹⁴

---

¹⁴ Federal Reservin perustaminen tällä tavoin kolminkertaisti Yhdysvaltain pankkijärjestelmän laajentumisvoiman. Federal Reserve System vähensi myös kaikkien pankkien laillisia reservivaatimuksia noin 21 prosentista vuonna 1913 10 prosenttiin vuoteen 1917 mennessä, näin ollen vielä tuplaten sen inflatorisen potentiaalin – yhdistetyn inflaatiopotentiaalin kuusinkertaistuessa. Ks. Chester A. Phillips, T.F. McManus, and R.W. Nelson, *Banking and the Business Cycle* (New York: The MacMillan Co., 1937), s. 23 ff.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

9. Keskitetty pankkitoiminta: inflaation ohjaaminen

Kuinka keskuspankki tarkalleen hoitaa tehtävänsä säädellä yksityisiä pankkeja? Hallitsemalla pankkien "reservejä" – niiden talletustilejä keskuspankissa. Pankit pitävät tietyn suhteellisen osuuden reservejä suhteessa niiden kokonaistalletusvastuusiin, ja Yhdysvalloissa valtionkontrolli on tehty helpommaksi säätämällä laillinen minimisuhde pankeille. Keskuspankki pystyy kiihdyttämään inflaatiota kaatamalla reservejä sisään pankkijärjestelmään ja myös alentamalla reservisuhdetta mahdollistaen näin maanlaajuisen pankkiluottolaajentumisen. Jos pankit pitävät 1:10 varanto/talletus-suhteen, tällöin kymmenen miljoonan dollarin "ylimääräiset reservit" (yli vaaditun suhteen) sallivat ja rohkaisevat maanlaajuiseen sadan miljoonan pankki-inflaatioon. Koska pankit saavat voittoja luottolaajentumisesta, ja koska valtio on tehnyt niiden epäonnistumisesta lähes mahdotonta, ne pyrkivät yleensä aina pysymään "täysin lainattuina" sallittuun rajaansa saakka.

Keskuspankki lisää pankkireservien määrää ostamalla omaisuutta markkinoilta. Mitä tapahtuu, jos keskuspankki esimerkiksi ostaa (minkä tahansa) omaisuuserän Jonesilta arvoltaan 1 000 dollaria? Keskuspankki kirjoittaa 1 000 dollarin sekkin Jonesille maksuna omaisuuserästä. Keskuspankilla ei ole tilejä yksityishenkilöille, joten Jones ottaa sekkin ja tallettaa sen omaan pankkiinsa. Jonesin pankki hyvittää hänelle 1 000 dollaria talletuksina ja esittää sekkin keskuspankille, jonka täytyy hyvittää pankille 1 000 dollarin lisäys sen reserveihin. Tämä 1 000 dollaria reserveissä mahdollistaa moninkertaisen pankkiluottolaajentumisen erityisesti, jos lisätyt reservit vuodatetaan tällä tavoin useisiin pankkeihin kautta maan. Jos keskuspankki ostaa omaisuuserän suoraan pankilta, tulos on vielä selvempi: pankki kasvattaa reservejään, ja perusta moninkertaiselle luottolaajentumiselle on luotu.

Epäilemättä keskuspankin ostoissaan suosimaa omaisuutta ovat olleet valtion arvopaperit. Tällä tavoin valtio varmistaa markkinat omille arvopapereilleen. Valtio pystyy helposti inflatoimaan rahan tarjontaa laskemalla liikkeelle uusia joukkovelkakirjalainoja ja määräämällä sitten keskuspankkinsa ostamaan ne. Usein keskuspankki sitoutuu tukemaan valtion arvopapereiden markkinahintaa tiettyyn

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

tasoon saaden siten aikaan arvopaperien virran keskuspankkiin ja siitä seuraavan jatkuvan inflaation.

Omaisuserien oston lisäksi keskuspankki pystyy luomaan uusia pankkireservejä toisella tavalla: lainaamalla niitä. Korko, jota keskuspankki tästä palvelusta pankkeja veloittaa, on ”diskonttokorko”. Selvästikään lainatut reservit eivät ole pankeille yhtä tyydyttäviä kuin niiden täysin omat reservit, koska nyt niillä on painetta maksaa takaisin. Diskonttokoron muutokset saavat paljon julkisuutta, mutta ovat selvästi vähempimerkityksisiä verrattuna liikkeisiin pankkireservien määrissä ja reservisuhteissa.

Kun keskuspankki myy omaisuuseriä pankeille tai yleisölle, se alentaa pankkireservejä ja aiheuttaa paineen luottokutistumiseen ja deflaatioon – alentumiseen – rahan tarjonnassa. Olemme kuitenkin nähneet, että valtiot ovat luonnostaan inflatorisia; historiallisesti valtion deflatorinen toiminta on ollut vähäpätöistä ja ohimenevää. Eräs asia usein unohdetaan: deflaatio voi tapahtua ainoastaan aikaisemman inflaation jälkeen; vain epäaidot kuitit, ei kultakolikoita, voidaan vetää takaisin ja likvidoida.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

10. Siirtyminen pois kultakannasta

Keskuspankin perustaminen poistaa rajoitteet pankkiluottolaajentumiselta ja laittaa inflatorisen moottorin käyntiin. Se ei tosin poista kaikkia rajoitteita. Jäljelle jää edelleen keskuspankin itsensä ongelma. Kansalaiset voivat mahdollisesti tehdä talletuspaon keskuspankista, mutta tämä on erittäin epätodennäköistä. Varteenotettavampi uhka on kullan menetys ulkomaille. Aivan kuten yksi laajeneva pankki menettää kultaa toisten laajentumattomien pankkien asiakkaille, samoin rahallinen laajentuminen yhdessä maassa aiheuttaa kullan häviämistä muiden maiden kansalaisille. Nopeammin laajentavat maat ovat vaarassa menettää kultaansa ja saada pankkijärjestelmäänsä pyyntöjä kullan lunastamiseksi. Tämä oli klassinen syklinen kuvio 1800-luvulla: valtion keskuspankki loi pankkiluottolaajentumista, hinnat nousivat ja kun raha levisi kotimaisilta asiakkailta ulkomaisille, ulkomaiset pyrkivät enenevässä määrin lunastamaan valuutan kullassa. Lopulta keskuspankki joutui viheltämään pelin poikki ja toimeenpanemaan luottojen kutistamisen pelastaakseen rahastandardinsa.

On olemassa yksi tapa, jolla ulkomainen lunastus voidaan välttää: keskuspankkien välinen yhteistyö. Jos kaikki keskuspankit suostuvat inflatoimaan suurin piirtein samaa vauhtia, silloin yksikään maa ei menettäisi kultaa toiselle, ja koko maailma pystyisi yhdessä inflatoimaan lähes ilman mitään rajoituksia. Jokaisen valtion ollessa omasta vallastaan mustasukkainen ja herkkä erilaisille painostuksille, tällainen hanhenloikkayhteistyö on kuitenkin tähän mennessä osoittautunut lähes mahdottomaksi. Yksi lähimmistä menettelytavoista oli American Federal Reserve -sopimus kotimaisen inflaation edistämiseksi 1920-luvulla Iso-Britannian auttamiseksi, jotta se ei menettäisi kultaa Yhdysvalloille.

1900-luvulla valtiot, mieluummin kuin ovat deflatoineet tai rajoittaneet omaa inflaatiotaan, ovat yksinkertaisesti ”siirtyneet pois kultakannasta” kohdatessaan kovaa kysyntää kultaan. Tämä tietysti takaa sen, ettei keskuspankki voi epäonnistua, sillä sen seteleistä tulee nyt virallinen raha. Lyhyesti sanottuna, valtio on lopulta kieltäytynyt maksamasta velkojaan ja käytännössä armahtanut pankkijärjestelmän tältä rasittavalta velvollisuudelta. Epäaidot kultakuitit laskettiin aluksi liikkeelle ilman

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

takauksia, ja, kun tilinteon päivä läheni, vararikko viimeisteltiin häpeilemättömästi yksinkertaisesti poistamalla kullassa lunastaminen. Erinäisten kansallisten valuuttanimien (dollari, punta, markka) eriyttäminen kullasta ja hopeasta on nyt saatettu loppuun.

Aluksi valtiot kieltäytyivät myöntämästä, että tämä oli pysyvä toimenpide. Ne viittasivat ”pidättäytymiseen rahan maksusta”, ja aina luultiin että lopulta, sodan tai muun ”hätätilanteen” päätyttyä, valtio lunastaisi jälleen velvoitteensa. Kun Englannin pankki siirtyi pois kullasta 1700-luvun lopulla, se jatkoi tässä tilassa kaksikymmentä vuotta, mutta aina siinä ymmärryksessä, että kultamaksut alkaisivat uudelleen Ranskan sodan päätyttyä.

Tilapäiset ”pidättymiset” ovat kuitenkin ensiaskelia täydelliseen kieltäytymiseen. Kultakanta ei ole loppujen lopuksi hana, joka voidaan kääntää päälle ja pois valtion mielenoikkujen sanelemana. Joko kultakuitti on lunastettavissa tai se ei ole; kun kerran lunastaminen on keskeytetty, kultakannasta tulee pilkan aihe.

Toinen askel kultarahan hitaassa sukupuutossa oli ”kultaharkkostandardin” perustaminen. Tässä järjestelmässä valuutta ei ole enää lunastettavissa kolikoina; se voidaan lunastaa ainoastaan suurina, arvoltaan korkeina kultaharkkoina. Käytännössä tämä rajoittaa kullan lunastamisen kouralliselle ulkomaankaupan ammattilaisia. Tällöin ei ole enää todellista kultakantaa, vaikka valtio voikin yhä julistaa uskollisuuttaan kullalle. Eurooppalaiset 1920-luvun ”kultakannat” olivat tämän tyyllisiä valestandardeja.¹⁵

Lopulta valtiot siirtyivät ”pois kullasta” virallisesti ja täydellisesti ulkomaalaisia ja ”epäisänmaallisia kullan hamstraajia” vastaan suunnattujen herjojen saatelemana. Valtion paperista tulee näin *fiat*-rahastandardi. Toisinaan valtionvarainministeriön eikä keskuspankin paperi on ollut fiat-rahaa, erityisesti ennen keskuspankkijärjestelmän kehittymistä. Amerikan kontinentaalit, greenbackit, sisällissodan aikaiset Konfederaation setelit ja ranskalaiset assignaatit olivat kaikki valtionvarainministeriön liikkeelle laskemia fiat-valuuttoja. Olipa kyse valtionvarainministeriöstä tai keskuspankista fiat-rahan vaikutukset ovat samat:

¹⁵ Ks. Melchior Palyi, "The Meaning of the Gold Standard", *The Journal of Business* (July 1941) s. 299-304.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

rahastandardi on nyt valtion armoilla, ja pankkitalletukset ovat lunastettavissa ainoastaan valtion paperissa.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

11. Fiat-raha ja kultaongelma

Kun valtio siirtyy pois kultakannasta fiat-standardiin, se lisää olemassa olevien ”rahojen” kokonaismäärää. Hyödykerahojen kuten kullan ja hopean lisäksi nyt kukoistavat itsenäiset rahat, joita kukin valtio ohjaa määräämillään fiat-säännöillä. Ja aivan kuten kullalla ja hopealla on vaihtokurssi vapailla markkinoilla, markkinat luovat vaihtokurssit kaikille erilaisille rahoille. Fiat-rahojen maailmassa jokainen valuutta, jos sen sallitaan, tulee kellumaan vapaasti suhteessa kaikkiin muihin valuuttoihin. Olemme nähneet, että minkä tahansa kahden rahan vaihtokurssi asettuu linjaan niiden suhteellisten ostovoimapariteettien kanssa, ja nämä puolestaan määrittävät valuuttojen vastaavien kysyntöjen ja tarjontojen perusteella. Kun valuutta muuttaa olemustaan kultakuitista fiat-paperiksi, usko sen vakauteen ja laatuun horjuu ja sen kysyntä laskee. Lisäksi, nyt kun se on irrotettu kullasta, valuutan paljon suurempi määrä suhteessa aikaisempaan kultatakaukseen käy ilmeiseksi. Kultaa suuremmalla tarjonnalla ja alhaisemmalla kysynnällä sen ostovoima, ja näin ollen sen vaihtokurssi, laskee nopeasti suhteessa kultaan. Ja koska valtio on luonnostaan inflatorinen, se tulee jatkamaan heikkenemistään ajan kuluessa.

Tällainen arvon aleneminen on erittäin kiusallista valtiolle – ja vahingoittaa kansalaisia, jotka yrittävät tuoda maahan tavaroita ulkomailta. Kullan olemassaolo taloudessa on jatkuva muistutus valtion paperin heikosta laadusta ja se muodostaa ainaisen uhan korvamaan paperin maan rahana. Huolimatta valtion kaiken arvoavallan, ja sen virallisten maksuvälinelakien fiat-paperille antamasta takauksesta kultakolikot kansan käsissä ovat aina pysyvä moite ja uhka valtion vallalle maan rahaan.

Amerikan ensimmäisessä lamassa 1819-1821 neljä läntistä osavaltiota (Tennessee, Kentucky, Illinois, and Missouri) perustivat osavaltio-omisteiset pankit laskemaan liikkeelle fiat-paperia. Ne taattiin säännöksillä osavaltion laillisista maksuvälineistä ja toisinaan lakisääteisillä kielloilla alentaa seteleiden arvoa. Ja silti kaikki nämä täynnä toivoa syntyneet kokeilut kariutuivat nopeasti, kun uusien papereiden arvo alentui hetkessä mitättömäksi. Projektit oli pakko hylätä pikaisesti. Myöhemmin greenbackit olivat kierrossa fiat-paperina pohjoisessa sisällissodan aikana ja sen jälkeen. Silti Kaliforniassa ihmiset kieltäytyivät hyväksymästä greenbackejä ja jatkoivat kullan

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

käyttämistä rahanaan. Kuten eräs merkittävä taloustieteilijä mainitsi:

”Kaliforniassa, kuten muissakin osavaltiossa, paperi oli laillinen maksuväline ja se kelpasi julkisiin maksuihin; eikä liittovaltiota kohtaan ollut mitään epäluottamusta tai vihamielisyyttä. Mutta oli olemassa vahva tunne ... kullan puolesta paperia vastaan ... Jokaisella velallisella oli laillinen oikeus maksaa velkansa pois alentuneella paperilla. Mutta jos hän sen teki, hän oli merkitty mies (luotonantaja todennäköisesti julkaisisi hänen nimensä sanomalehdessä), ja hän oli käytännössä boikotissa. Läpi tämän aikakauden paperia ei käytetty Kaliforniassa. Osavaltion ihmiset suorittivat liiketoimensa kullassa, kun loput Yhdysvalloista käyttivät vaihdettavaa paperia.”¹⁶

Valtioille kävi selväksi, ettei niillä ollut varaa antaa ihmisten omistaa ja pitää kultaansa. Valtio ei pystyisi koskaan lyömään lukkoon valtaansa kansakunnan valuuttaan, jos ihmiset tarpeen vaatiessa voisivat hylätä fiat-paperin ja siirtyä kultaan rahanaan. Siksi valtiot ovat tehneet kullan hallussa pitämisen laittomaksi kansalaisilleen. Kulta, lukuun ottamatta teollisuus- ja koristelutarkoituksiin sallittua merkityksetöntä määrää, on pääosin kansallistettu. Kansalta takavarikoidun omaisuuden pyytämistä takaisin pidetään nykyään takaperoisena ja vanhanaikaisena.¹⁷

---

¹⁶ Frank W. Taussig, *Principles of Economics*, 2. p. (New York: The MacMillan Company, 1916) I, 312. Ks. myös J.K. Upton, *Money in Politics*, 2. p. (Boston: Lothrop Publishing Company, 1895) s. 69 ff.

¹⁷ Terävään analyysiin vaiheista, joilla Amerikan hallitus takavarikoi kansan kulta ja siirtyi pois kultakannasta vuonna 1933, ks. Gareth Garrett, *The People's Pottage* (Caldwell, Idaho: The Caxton Printers, 1953) s. 15-41.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

12. Fiat-raha ja Greshamin laki

Fiat-rahamen perustamisen ja kullin kieltämisen myötä reitti täysimittaiselle valtiotavotteelle inflaatiolle on selvä. Ainoastaan yksi erittäin ilmeinen rajoite säilyy: perimmäinen hyperinflaation uhka, valuutan romahtaminen. Hyperinflaatio tapahtuu, kun kansa oivaltaa valtion mieltymyksen inflaatioon, ja päättää kiittää varallisuutensa inflaatioverotuksen kuluttamalla rahaa mahdollisimman nopeasti, kun sillä on vielä jotain arvoa. Hyperinflaation käynnistymiseen saakka valtio kykenee kuitenkin hoitamaan valuutta ja inflaatiota häiritsemättä. Uusia vaikeuksia seuraa kuitenkin. Kuten aina, valtion väliintulo yhden ongelman parantamiseksi nostaa esiin uusia, odottamattomia ongelmia. Fiat-rahojen maailmassa joka maalla on oma rahansa. Kansainväliseen valuuttaan perustunut kansainvälinen työnjako on rikottu, ja valtiot tapaavat jakaantua omiksi omavaraisiksi yksiköikseen. Rahallisen varmuuden puuttuminen häiritsee kauppaa lisää. Niinpä elintaso laskee jokaisessa maassa. Jokaisella maalla on vapaasti kelluvat vaihtokurssit kaikkien muiden valuttojen kanssa. Muita enemmän inflatoiva maa ei enää pelkää kullin menetystä, mutta se kohtaa muita epämiellyttäviä seurauksia. Sen valuutan vaihtokurssi laskee suhteessa ulkomaisiin valuttoihin. Tämä ei ole ainoastaan noloa vaan jopa häiritsevää kansalaisista, jotka pelkäävät seuraavaa arvon alennusta. Se nostaa myös merkittävästi tuontitavaroiden hintoja ja tällä on suuri merkitys maille, joiden ulkomaankaupan osuus on suhteellisesti korkea.

Siksi valtiot ovat viime vuosina ryhtyneet toimenpiteisiin lakkauttaakseen vapaasti kelluvat vaihtokurssit. Niiden sijasta valtiot löivät lukkoon mielivaltaiset vaihtokurssit muiden valuttojen kanssa. Greshamin laki kertoo meille tarkalleen tällaisen mielivaltaisen hintakontrollin lopputuloksen. Mikä tahansa asetettu kurssi ei ole vapaa markkinakurssi, sillä se voidaan ratkaista ainoastaan päivittäin markkinoilla. Näin ollen yksi valuutta tulee aina olemaan keinotekoisesti yliarvostettu ja toinen aliarvostettu. Yleensä valtiot ovat tarkoituksella yliarvostaneet valuttojansa – arvovaltasysteemiä, ja myös seuraavista seurauksista. Kun valuutta on yliarvostettu määrällisellä, ihmiset ryntäävät vaihtamaan sitä aliarvostettuun valuuttaan edullisella hinnalla; tämä aiheuttaa yllätyksen yliarvostetusta ja pulan aliarvostetusta valuutasta. Vaihtokurssia suoraan sanoen estetään selvittämästä valuttamarkkinoita.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

Nykymaailmassa ulkomaiset valuutat ovat yleensä olleet yliarvostettuja suhteessa dollariin. Seurauksena on ollut kuuluisa ”dollaripula-ilmiö” – vielä yksi todiste Greshamin lain toiminnasta.

”Dollaripulasta” elämöineet ulkomaalaiset valtiot saivat sen siis itse aikaiseksi omilla toimillaan. On mahdollista, että nämä valtiot oikeastaan toivottivat tämän asiantilan tervetulleeksi, sillä (a) se antoi niille tekosyyntä vaatia äänekkäästi dollariapua ”vapaan maailman dollaripulan lopettamiseksi” ja (b) se antoi niille tekosyyntä säännöstellä tuontia Amerikasta. Dollarin aliarvostus tekee amerikkalaisista tuontitavaroista keinotekoisia edullisia ja vientitavaroista Amerikkaan keinotekoisia kalliita. Lopputulos: kauppavaje ja huoli dollarivuodosta.¹⁸ Tämän jälkeen ulkomainen valtio puuttui asioihin ilmoittaakseen kansalaisilleen surullisesti, että sen on valitettavasti pakko säännöstellä tuontia: myöntää lisenssejä maahantuojille ja päättää ”tarpeen mukaan” mitä tuodaan. Tuontia säännöstelläkseen monet valtiot takavarikoivat kansalaistensa ulkomaanvaluutan ja tukevat kotimaisen valuutan keinotekoisia korkeita arvoituksia pakottamalla kansalaiset hyväksymään paljon vähemmän kansallista valuuttaa kuin mitä he olisivat voineet saada vapailla markkinoilla. Näin valuutanvaihto yhtä lailla kuten kultakin on kansallistettu ja viejiä rangaistu. Maissa, joissa ulkomaankauppa on elintärkeää, tämä valtion ”valuuttakontrolli” merkitsee talouden tosiasiallisen sosialisointia. Keinotekoinen valuuttakurssi antaa maille tekosyyntä vaatia ulkomaanapua ja asettaa sosialistisia kontroleja kaupalle.¹⁹

Nykymaailma on sotkeutunut valuuttakontrollien, valuuttablokkien, valuutan vaihdon rajoitteiden ja moninaisten vaihtokurssijärjestelmien kaoottiseen verkkoon. Joissain maissa valuuttakaupan ”pimeitä markkinoita” kannustetaan laillisesti todellisen vaihtokurssin löytämiseksi, ja lukuisia syrjiviä vaihtosuhteita kiinnitetään erityyppisiin maksutapahtumiin. Lähes kaikki maat ovat fiat-standardissa, mutta niillä ei ole ollut rohkeutta tunnustaa tätä suoraan, ja näin ne julistavat sellaisia kuvitelmia kuten ”rajoitettu kultaharkko standardi”. Itse asiassa kultaa ei käytetä todellisena valuuttojen määrittäjänä vaan valtioiden mukavuudenhalusta: sillä (a) kiinnittämällä valuutan kurssi kultaan on helppoa laskea minkä tahansa valuutan vaihto suhteessa

¹⁸ Viime vuosina dollari on ollut yliarvostettu suhteessa muihin valuuttoihin, ja näin ollen dollarit vuotavat pois Yhdysvalloista.

¹⁹ Erinomaiseen keskusteluun valuuttakurssista ja -kontrolleista, ks. George Winder, *The Free Convertibility of Sterling* (London: The Batchworth Press, 1955).

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

mihin tahansa toiseen valuuttaan; ja (b) eri valtiot käyttävät yhä kultaa. Koska vaihtokurssit ovat kiinteät, *jonkin* täytyy liikkua jokaisen maan maksujen tasapainottamiseksi, ja kulta on ideaalinen kandidaatti. Lyhyesti sanottuna kulta ei ole enää maailman raha; se on *valtioiden* raha niiden välisissä maksuissa.

Inflationistin unelma on epäilemättä jonkintapainen maailman hallituksen ja keskuspankin manipuloima maailman paperiraha inflatoitumassa kaikkialla yhteistä tahtia. Tämä unelma siintää kuitenkin vielä hamassa tulevaisuudessa; olemme yhä kaukana maailman hallituksesta, ja kansalliset valuuttaongelmat ovat tähän mennessä olleet liian moninaisia ja ristiriitaisia mahdollistaakseen sulautumisen yhteen yksikköön. Vaikkakin maailma on liikkunut vakaasti tähän suuntaan. Esimerkiksi Kansainvälinen valuuttarahasto on perusteiltaan instituutio, joka on suunniteltu pönkittämään kansallisia valuuttakontrolleja yleisesti ja dollarin ulkomaista aliarvostusta erityisesti. Rahasto vaatii jokaista jäsenmaataan kiinnittämään vaihtokurssinsa ja sitten laittamaan yhteiseen rahastoon kultaa ja dollareita lainattavaksi valtioille, jotka huomaavat olevansa kovan valuutan puutteessa.

III. VALTION SEKAANTUMINEN RAHAAN

13. Valtio ja raha

Monet ihmiset uskovat, että vapaat markkinat, huolimatta joistain tunnustetuista eduista, ovat epäjärjestyksen ja kaaoksen tila. Mitään ei ”suunnitella”, kaikki on riskialtista. Valtion käskyvalta toisaalta vaikuttaa yksinkertaiselta ja järjestelmälliseltä; määräyksiä annetaan ja niitä totellaan. Millään muulla talouden osa-alueella tämä myytti ei ole yhtä vallitseva kuin rahan osalla. Ilmeisesti vähintäänkin rahan täytyy olla valtion tiukassa kontrollissa. Mutta raha on talouden elinehto; se on kaikkien maksutapahtumien välikappale. Jos valtiolla on käskyvalta rahaan, se on saavuttanut jo merkittävän komentopaikan talouden hallitsemiseksi, ja turvannut ponnauslautan täyteen sosialismiin. Olemme nähneet, että vapaat rahamarkkinat vastoin yleisiä uskomuksia eivät olisi kaoottiset; että itse asiassa ne olisivat esikuvallisen järjestäytyneet ja tehokkaat.

Mitä olemme sitten oppineet valtiosta ja rahasta? Olemme nähneet, että vuosisatojen saatossa valtio on askel askeleelta tunkeutunut vapaille markkinoille ja ottanut rahajärjestelmän täydellisesti hallintaansa. Olemme nähneet, että jokainen määräys, joskus ulkoisesti viattomalta näyttävä, on synnyttänyt uusia ja pidemmälle meneviä määräyksiä. Olemme nähneet, että valtiot ovat luontaisesti inflatorisia, koska inflaatio on houkutteleva keino hankkia tuloja valtiolle ja sen suosimille ryhmille. Hidasta mutta varmaa rahaohjaksien haltuunottoa on näin ollen käytetty (a) inflatoimaan taloutta valtion päättämää tahtia ja (b) tuomaan sosialistinen suunta koko taloudelle.

Lisäksi valtion sekaantuminen rahaan ei ole pelkästään tuonut suunnatonta tyranniaa maailmaan; se on myös tuonut kaaosta eikä järjestystä. Se on pirstonut rauhalliset, tuottavat maailmanmarkkinat ja hajottanut ne tuhansiin palasiin, missä kaupankäyntiä ja sijoittamista vaikeutetaan ja häiritään lukemattomilla määrillä rajoituksia, kontrolleja, keinotekoisia vaihtosuhteita, valuuttojen romahduksia ja niin edelleen. Se on edesauttanut synnyttämään sotia muuntamalla rauhallisen kanssakäymisen maailman sotivien valuuttablokkien viidakoksi. Lyhyesti sanottuna huomaamme, että pakottaminen, niin rahassa kuten muissakin asioissa, ei tuo järjestystä vaan konflikteja ja kaaosta.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

IV. Lännen rahallinen romahdus

Tämän kirjan ensipainoksen jälkeen rahallisen väliintulon kannattajat ovat niittäneet sitä mitä ovat kylväneetkin. Maailman rahakriisi helmi-maaliskuussa 1973, ja sitä heinäkuussa seurannut dollarin sukellus, oli ainoastaan tuorein kiihtyvässä sarjassa kriisejä, jotka tarjoavat varsinaisen oppikirjakuvauksen analyysistamme valtion väliintulon väistämättömistä seurauksista rahajärjestelmässä. Sen jälkeen, kun kukin kriisi on tilapäisesti tynnytetty ”laastariratkaisulla”, länsivaltiot äänekkäästi ilmoittavat, että maailman rahajärjestelmä on nyt saatu vahvalle pohjalle ja että kaikki rahakriisit on ratkaistu. Presidentti Nixon meni jopa niin pitkälle että kutsui vuoden 1971 joulukuun 18:n päivän Smithsonian sopimusta ”suurimmaksi rahasopimukseksi maailman historiassa” vain nähdäkseen tämän suurimman sopimuksen romahtavan vähän yli vuodessa. Jokainen ”ratkaisu” on murentunut nopeammin kuin sen edeltäjä.

Nykyisen rahallisen kaaoksen ymmärtämiseksi on tarpeellista selvittää lyhyesti kansainväliset rahalliset kehitysvaiheet 1900-luvulla ja käsittää, kuinka jokainen sarja hataria inflaationaarisia väliintuloja on romahtanut sisäisiin ongelmiinsa, ainoastaan valmistakseen tien uudelle kierrokselle väliintuloja. Maailman rahajärjestyksen historia 1900-luvulla voidaan jakaa yhdeksään vaiheeseen. Tutkikaamme jokaista vuorollaan.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

1. *Vaihe I: Klassinen kultakanta, 1815–1914*

Voimme muistella ”klassista” kultakantaa, läntistä maailmaa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa, kirjaimellisesti ja kuvainnollisesti kultaisena aikakautena. Lukuun ottamatta vaikeaa hopean ongelmaa maailma oli kultakannassa, mikä tarkoitti, että jokainen kansallinen valuutta (dollari, punta, frangi jne.) oli ainoastaan *nimi* tietylle *painolle* kultaa. Esimerkiksi ”dollari” oli määritetty 1/20 kultaunssiksi, punta hiukan alle 1/4 kultaunssiksi ja niin edelleen. Tämä tarkoitti, että ”vaihtokurssit” lukuisten kansallisten valuuttojen välillä olivat kiinteät; ei siksi että ne olivat keinotekoisesti valtioiden sääntelemiä, vaan samalla tavoin kuin yhden paunan paino on määritelty yhtä suureksi kuin 16 unssia.

Kansainvälinen kultakanta tarkoitti, että yhden rahavälineen käytön edut ylettyivät kautta maailman. Eräs syy Yhdysvaltain kasvulle ja vauraudelle on ollut se, että olemme nauttineet *yhdestä* rahasta kautta koko laajan maan. Meillä on ollut kulta- tai ainakin dollarikanta koko maassa, ja meidän ei ole tarvinnut kärsiä kaaoksesta jokaisen kaupungin ja piirikunnan laskiessa liikkeelle oman rahansa, joka sitten kelluisi suhteessa kaikkien muiden kaupunkien ja piirikuntien rahoihin. 1800-luku näki hyödyt yhdestä rahasta kautta koko sivistyneen maailman. Yksi raha edesauttoi kaupan vapautta, sijoittamista ja matkailua kautta koko kauppa- ja raha-alueen, siitä seurannutta erikoistumisen kasvua ja kansainvälistä työnjakoa.

On painotettava, että valtiot eivät mielivaltaisesti valinneet kultaa rahastandardiksi. Kulta oli kehittynyt useita vuosisatoja vapailla markkinoilla parhaana rahana, vakaimman ja halutuimman rahallisen välineen mahdollistavana hyödykkeenä. Ennen kaikkea, kullan tarjonta ja hankinta olivat riippuvaisia vain markkinavoimista eikä valtion painokoneen mielivallasta.

Kansainvälinen kultakanta tarjosi automaattisen markkinamekanismin rajoittamaan valtion inflatorista potentiaalia. Se tarjosi myös automaattisen mekanismin pitämään jokaisen maan maksutaseen tasapainossa. Kuten filosofi ja taloustieteilijä David Hume toi esiin 1700-luvun puolivälissä, jos yksi maa, sanotaanko Ranska, inflatoi paperifrangeinsa tarjontaa, sen hinnat nousevat; kasvaneet tulot paperifrangeissa

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

piristävät tuontia ulkomailta, mitä kannustaa myös se seikka, että tuontitavaroiden hinnat ovat nyt suhteellisesti edullisempia kuin hinnat kotona. Samaan aikaan korkeammat hinnat kotona rajoittavat vientiä ulkomaille; seurauksena on maksutaseen vaje, joka frangeja kultana lunastavien ulkomaiden täytyy maksaa. Kullan ulosvirtaus tarkoittaa, että Ranskan täytyy lopulta supistaa inflatoimaansa paperifrangia välttääkseen kaiken kultansa menetyksen. Jos inflaatio on ottanut pankkitalletusten muodon, tällöin Ranskan pankkien täytyy supistaa lainojaan ja talletuksiaan välttääkseen vararikon, kun ulkomaalaiset vaativat ranskalaisia pankkeja lunastamaan talletuksensa kultana. Supistaminen laskee hintoja kotona ja saa aikaan vientiylijäämän sillä tavoin kääntäen kullan ulosvirtauksen, kunnes hintatasot Ranskassa ja muissa maissa tasapainottuvat.

On totta, että valtioiden väliintulot ennen 1800-lukua hidastivat tämän markkinamekanismin nopeutta ja tekivät mahdolliseksi inflaation ja taantuman suhdannevaihtelut tässä kultakannan viitekehysessäkin. Nämä väliintulot olivat erityisesti: valtioiden monopolisoimat rahapajat, lait laillisista maksuvälineistä, paperirahan luominen ja jokaisen valtion ajama inflatorisen pankkitoiminnan kehittäminen. Vaikka väliintulot hidastivat markkinoiden sopeutumismekanismia, nämä korjausliikkeet kuitenkin pohjimmiltaan hallitsivat tilannetta. Joten, vaikka 1800-luvun klassinen kultakanta ei ollutkaan täydellinen ja salli suhteellisen vähäiset nousu- ja laskukaudet, se tarjosi silti ehdottomasti parhaan rahajärjestyksen, jonka maailma on koskaan tuntenut; toimivan järjestyksen, joka esti suhdannevaihteluja lähtemästä käsistä ja joka mahdollisti vapaan kansainvälisen kaupan, valuutanvaihdon ja sijoitustoiminnan kehityksen.¹

---

¹ Viimeaikaisesta klassisen kultakannan tutkimuksesta ja sen romahduksen varhaisvaiheiden historiasta 1900-luvulla, ks. Melchior Palyi, *The Twilight of Gold, 1914-1936* (Chicago: Henry Regnery, 1972).

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

2. *Vaihe II: Ensimmäinen maailmansota ja sen jälkeen*

Jos klassinen kultakanta toimi niin hyvin, miksi se sitten hajosi? Se mureni, koska valtioiden luotettiin pitävän omat rahalliset lupauksensa ja valvovan, että punnat, dollarit, frangit jne. olisivat aina lunastettavissa kullassa, kuten valtiot ja niiden hallitsema pankkijärjestelmä olivat vakuuttaneet. Vika ei ollut kullassa; se oli hullutuksessa uskoa valtion pitävän omat lupauksensa. Käydäkseen katastrofista ensimmäistä maailmansotaa jokaisen valtion täytyi inflatoida paperi- ja pankkivaluuttansa tarjonta. Tämä inflaatio oli niin kovaa, että sotivien valtioiden oli mahdotonta pitää lupauksensa, ja niin ne ”siirtyivät pois kultakannasta”, toisin sanoen julistivat oman vararikkonsa, hyvin pian sotaan liittymisensä jälkeen. Kaikki paitsi Yhdysvallat, joka liittyi sotaan myöhään eikä inflatoinut dollarin tarjontaa riittävästi vaarantaakseen lunastusoikeuden. Mutta, lukuun ottamatta Yhdysvaltoja, maailma kärsi joidenkin taloustieteilijöiden nykyään ylistämästä vapaasti kelluvien valuuttakurssien nirvanasta (”hallitusta kellunnasta”), kilpailevista devalvaatioista, sotivista valuuttablokeista, valuuttakontrolleista, tariffeista ja kiintiöistä, sekä kansainvälisen kaupan ja sijoitusten hajoamisesta. Inflatoituneet punnat, frangit, markat ja niin edelleen devalvoituivat suhteessa kultaan ja dollariin; rahallinen kaaos oli valloillaan kautta maailman.

Noina päivinä oli onneksi vain muutamia taloustieteilijöitä, jotka ylistivät tätä tilannetta rahalliseksi ihannetilaksi. Yleisesti tunnustettiin, että Vaihe II oli kynnyks kansainväliselle katastrofille, ja poliitikot ja taloustieteilijät etsivät keinoja palauttaa klassisen kultakannan vakaus ja vapaus.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

3. *Vaihe III: Kultavaruuskanta (Britannia ja Yhdysvallat), 1926–1931*

Kuinka palata kultaiseen aikakauteen? Järkevää olisi ollut tunnustaa todellisuuden realiteetit, arvoltaan alentuneet punta, frangi, markka jne., ja palata kultakantaan uudella kurssilla, joka olisi huomionoinut olemassa olevan rahan tarjonnan ja hintatason. Esimerkiksi Englannin punta oli perinteisesti määritetty painoksi, joka teki siitä samanarvoisen kuin 4,86 dollaria. Mutta ensimmäisen maailmansodan lopussa Britannian inflaatio oli tuonut punnan alas suunnilleen 3,50 dollariin vapailla valuuttamarkkinoilla. Muut valuutat olivat menettäneet arvoaan vastaavasti. Järkevä menettelytapa Britannialle olisi ollut palata kultaan noin 3,50 dollarilla ja muiden inflatoituneiden valtioiden tehdä samoin. Vaihe I olisi palautettu jouhevasti ja pikaisesti. Sen sijaan britit tekivät kohtalokkaan päätöksen palata kultaan vanhalla 4,86 dollarin nimellisarvolla.² He tekivät niin brittiläisen kansallisen ”arvovallan” tähden ja turhassa toivossa luoda Lontoosta uudelleen ”kovan rahan” finanssimaailman keskus. Menestyäkseen tässä sankarillisessa hullutuksessa Britannian olisi täytynyt deflatoida ankarasti rahan tarjontaansa ja hintatasoaan, sillä 4,86 dollaria vastaavalla punnalla brittiläiset vientihinnat olivat aivan liian korkeat ollakseen kilpailukykyisiä maailmanmarkkinoilla. Mutta deflaatio ei tullut poliittisesti kysymykseen, sillä ammattiyhdistysliikkeiden kasvu kansallisen työttömyysvakuutuksen tukemana oli tehnyt palkkatasoista alaspäin jäykkiä; deflatoidakseen brittihallituksen olisi täytynyt kääntää hyvinvointivaltionsa kasvun suunta. Itse asiassa, britit halusivat jatkaa rahan ja hintojen inflatoimista. Seurauksena yhdistetystä inflaatiosta ja paluusta yliarvostettuun vaihtokurssiin brittiläinen vienti oli lamassa koko 1920-luvun, ja työttömyys oli ankaraa koko tämän ajanjakson, jolloin lähes koko muu maailma koki taloudellisen nousukauden.

Kuinka britit saattoivat yrittää kurottautua kahteen suuntaan samaan aikaan? Perustamalla uuden kansainvälisen rahajärjestyksen, joka yllyttäisi tai pakottaisi *muut* valtiot inflatoimaan *omia* valuutoitaan tai palauttamaan ne takaisin kultakantaan yliarvostetuilla nimelliskursseilla ja näin lamaannuttamaan oman vientinsä ja tukemaan tuontia Britanniaasta. Britannia teki juuri tällä tavalla, kun se vuoden 1922

---

² Kriittisestä brittiläisestä virheestä ja sen vuoden 1929 lamaan johtaneista seurauksista, ks. Lionel Robbins, *The Great Depression* (New York: MacMillan, 1934).

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

Genovan Konferenssissa näytti tietä kultavaruuskannan, uuden kansainvälisen rahajärjestyksen luomisessa.

Kultavaruuskanta toimi seuraavasti: Yhdysvallat pysyi klassisessa kultakannassa, lunastamassa dollareita kullassa. Britannia ja muut länsimaat kuitenkin palasivat epäaitoon kultakantaan, Britannia vuonna 1926 ja muut maat suurin piirtein samoihin aikoihin. Englannin punta ja muut valuutat eivät olleet maksettavissa kultakolikoissa vaan ainoastaan kansainvälisiin maksutapahtumiin sopivissa suurikokoisissa kultaharkoissa. Tämä esti Britannian ja muiden Euroopan maiden tavallisia kansalaisia käyttämästä kultaa päivittäisessä elämässään ja näin mahdollisti laajemman paperi- ja pankki-inflaation. Lisäksi Britannia ei lunastanut puntia pelkästään kullassa vaan myös dollareissa; kun taas muut maat lunastivat omaa valuuttaansa ei kullassa vaan punnissa. Suurimman osan näistä valtioista Britannia houkutteli palaamaan takaisin kultaan yliarvostetuilla kursseilla. Lopputuloksena oli pyramidirakennelma Yhdysvaltain kullasta, Englannin punnista dollareiden päällä ja muiden Euroopan maiden valuutoista puntien päällä – ”kultavaruuskanta” kahtena ”avainvaluuttanaan” dollari ja punta.

Nyt, Britannian inflatoissa ja kokiessa maksutaseessaan vajeen, kultakannan mekanismi ei toiminut nopeasti rajoittaakseen brittiläistä inflaatiota. Sillä sen sijaan, että muut maat olisivat lunastaneet puntansa kultana, ne pitivät punnat ja inflatoivat lisää niiden päälle. Näin Britannian ja Euroopan sallittiin inflatoita rajoituksetta, ja Britannian alijäämä saattoi kumuloitua kultakannan markkinarajoituksista piittaamatta. Mitä tulee Yhdysvaltoihin, Britannia kykeni houkuttelemaan Yhdysvallat inflatoimaan dollaria niin, ettei se menettänyt paljoakaan dollarireservejä tai kultaa Yhdysvalloille.

Kultavaruuskannassa on se seikka, ettei se voi kestää; juhlat on lopulta maksettava, mutta vain tuhoisana vastareaktionä pitkähköön inflaationaarisen nousukauteen. Kun puntatase kasaantui Ranskassa, Yhdysvalloissa ja muualla, vähäinen luottamuksen menetys yhä huterampaan ja heikosti kyhätympään inflaationaariseen rakenteeseen oli vääjäämättä johtava yleiseen romahdukseen. Juuri näin tapahtui 1931; inflatoituneiden pankkien kaatuminen läpi Euroopan ja ”kovan rahan” Ranskan yritys lunastaa puntasaatavansa kultana johtivat Britannian kokonaan pois kultakannasta.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

Muut Euroopan maat seurasivat pian perässä.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

4. *Vaihe IV: Kelluvat fiat-valuutat, 1931–1945*

Maailma palasi takaisin ensimmäisen maailmansodan rahalliseen kaaokseen, paitsi että nyt näytti olevan hyvin vähän toivoa kullan palauttamisesta. Kansainvälinen taloudellinen järjestys oli pirstoutunut vapaasti ja hallitusti kelluvien vaihtokurssien, kilpailevien devalvointien, valuuttakontrollien ja kaupan esteiden kaaokseen; kansainvälinen taloudellinen ja rahallinen sodankäynti raivosi valuuttojen ja valuuttablokkien välillä. Kansainvälinen kaupankäynti ja sijoitustoiminta käytännössä pysähtyivät, ja kaupankäynti hoidettiin kilpailevien ja keskenään ristiriitaisten valtioiden välisillä vaihtokauppasopimuksilla. Ulkoministeri Cordell Hull toi toistuvasti esille, että nämä 1930-luvun rahalliset ja taloudelliset konfliktit olivat pääsyy toiseen maailmansotaan.³

Yhdysvallat pysyi kultakannassa kaksi vuotta ja sitten, 1933-34, se siirtyi pois klassisesta kultakannasta toivottomassa yrityksessään päästä pois lamasta. Amerikan kansalaiset eivät voineet enää lunastaa dollareita kullassa ja heitä oli jopa kielletty omistamasta yhtään kultaa, kotona tai ulkomailla. Mutta Yhdysvallat pysyi vuoden 1934 jälkeen erikoisessa kultakannan uudessa muodossa, jossa dollarit, nyt määritettynä 1/35 kultaunssiksi, olivat ulkomaisten valtioiden ja keskuspankkien lunastettavissa kullassa. Kauan kestänyt side kultaan säilyi. Lisäksi Euroopan rahallinen kaaos johti kullan liikkumiseen ainoaan suhteellisen turvalliseen paikkaan, Yhdysvaltoihin.

1930-luvun kaoottisuus ja hillitön taloudellinen sodankäynti korostavat yhtä tärkeätä opetusta: vaikeaa *poliittista* vikaa (talousongelmien lisäksi) Milton Friedmanin ja Chicagon koulukunnan mallissa vapaasti kelluvista fiat-valuutoista. Friedmanilaiset – *vapaiden markkinoiden nimissä* – leikkaisivat kaikki siteet kultaan täydellisesti, jättäisivät kunkin kansallisen valuutan täydellisen hallinnan fiat-paperia laillisena maksuvälineenä liikkeelle laskevan keskushallituksen käsiin – *ja tämän jälkeen* neuvoisivat kutakin valtiota antamaan valuuttansa kellua vapaasti suhteessa kaikkiin muihin fiat-valuuttoihin ja pidättäytymään valuuttaansa liian pöyristyttävästä

---

³ Cordell Hull, *Memoirs* (New York, 1948) I, 81. Ks. myös Richard N. Gardner, *Sterling-Dollar Conspiracy* (Oxford: Clarendon Press, 1956) s. 141.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

inflatoimisesta. On raskas poliittinen virhe ojentaa täydellinen rahan tarjonnan hallinta kansallisvaltiolle ja sen jälkeen toivoa ja odottaa, että valtio pidättäytyy käyttämästä tätä valtaa. Ja koska valtaa yleensä tavataan käyttää, mukaan lukien valtaa väärentää laillisesti, tämän tyylisen ohjelman naiiviuden ja valtiojohtoisen luonteen tulisi olla tuskallisen ilmeistä.

Ja niin, katastrofaalinen kokemus Vaiheesta IV, 1930-luvun fiat-paperin ja taloudellisen sodankäynnin maailmasta, johti Yhdysvaltain viranomaiset ottamaan toisen maailmansodan pääasialliseksi taloudelliseksi päämääräkseen toimintakelpoisen kansainvälisen rahajärjestyksen palauttamisen, mille maailmankaupan uusi tuleminen ja kansainvälisen työnjaon hedelmät voitaisiin rakentaa.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

5. *Vaihe V: Bretton Woods ja uusi kultavaluuttakanta (Yhdysvalloissa), 1945–1968*

Uusi kansainvälinen rahajärjestys laitettiin alulle ja ajettiin läpi Yhdysvaltojen toimesta kansainvälisessä rahakonferenssissa Bretton Woodsissa, New Hampshiressä, vuoden 1944 puolivälissä, ja kongressi vahvisti sen kesäkuussa 1945. Vaikka Bretton Woods -järjestelmä toimi paljon paremmin kuin 1930-luvun katastrofi, se toimi ainoastaan toisena inflatorisena uusintana 1920-luvun kultavaluuttakannasta ja – kuten 1920-luvulla – järjestelmä eli koko ajan laina-aikaa.

Uusi järjestelmä oli pohjimmiltaan 1920-luvun kultavaluuttakanta, mutta dollari syrjäytti tyyneästi Britannian punnan ”avainvaluutoissa”. Nyt dollari 1/35 kultaunssin arvolla oli *ainoa* avainvaluutta. Toinen ero 1920-lukuun oli, että Amerikan kansalaiset eivät enää voineet lunastaa dollareita kullassa; sen sijaan, 1930-luvun järjestelmää jatkettiin, ja dollari oli *ainoastaan* ulkomaisten valtioiden ja niiden keskuspankkien lunastettavissa kullassa. Yksityishenkilöiden sijaan ainoastaan valtioille tuli sallia etuoikeus lunastaa dollareita maailman kultavaluutassa. Bretton Woods -järjestelmässä Yhdysvallat kasasi pyramidiksi dollareita (paperirahana ja pankkitalletuksina) kullaa päälle, jona ulkomaiset valtiot pystyivät dollareita lunastamaan; samaan aikaan kaikki muut valtiot pitivät dollaria perusreservinään ja rakensivat oman valuuttapyramidinsa dollarien päälle. Koska Yhdysvallat aloitti sodanjälkeisen aikakauden valtavalla kultavarannolla (noin 25 miljardia dollaria), sillä oli paljon liikkumavaraa kasatessaan dollarisaatavia sen päälle. Lisäksi järjestelmä pystyi ”toimimaan” hetken, koska kaikki maailman valuutat palasivat uuteen järjestelmään toista maailmansotaa edeltäneillä nimellisarvoillaan, joista useimmat olivat korkeasti yliarvostettuja suhteessa inflatoituihin ja devalvoituneisiin valuuttoihin. Esimerkiksi inflatoitu punta palasi 4,86 dollarin arvolla, vaikka se oli arvoltaan paljon tuota vähemmän ostovoimassaan markkinoilla. Koska dollari oli keinoitekoisesti aliarvostettu ja suurin osa muista valuutoista yliarvostettu vuonna 1945, dollarista tehtiin harvinainen, ja maailma kärsi niin sanotusta dollaripulasta, jonka Amerikan veronmaksajien oli tarkoitus kokea velvollisuudekseen hyvittää ulkomaanavulla. Lyhyesti sanottuna, aliarvostetun Amerikan dollarin nauttiman viennin ylijäämän oli tarkoitus jäädä osittain kovaonnisten Amerikan veronmaksajien rahoitettavaksi ulkomaanavun muodossa.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

Kun inflaatiolle oli runsaasti tilaa ennen tilinteon hetkeä, Yhdysvaltain hallitus aloitti sodanjälkeisen jatkuvan rahainflaation politiikkansa, jota se on harjoittanut iloisesti siitä lähtien. 1950-luvun alkuun tultaessa Amerikan jatkuva inflaatio alkoi kääntää kansainvälisen kaupan suuntaa. Sillä aikaa, kun Yhdysvallat inflatoi ja laajennutti rahaa ja luottoja, Euroopan tärkeimmät valtiot, useimmat niistä ”itävaltalaisten” rahan-asiantuntijoiden neuvoista, harjoittivat suhteellisen ”kovan rahan” politiikkaa (esimerkiksi Länsi-Saksa, Sveitsi, Ranska ja Italia). Dollarien ulosvirtaus pakotti kohtuuttoman inflationistisen Britannian devalvoimaan punnan realistisimmille tasoille (hetken se oli noin 2,40 dollaria). Kaikki tämä, yhdistettynä Euroopan ja myöhemmin Japanin kasvavaan tuottavuuteen, johti jatkuvaan maksutaseen alijäämään Yhdysvaltain kanssa. 1950- ja 1960-lukujen kuluessa Yhdysvalloista tuli entistä enemmän inflatorinen, niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin Japaniin ja läntiseen Eurooppaan verrattuna. Mutta klassisen kultakannan rajoitus inflaatiolle – erityisesti Amerikan inflaatiolle – oli poissa. Bretton Woods -pelin säännöt edellyttivät, että Länsi-Euroopan maiden täytyi jatkaa reserviensä kasaamista ja jopa käyttää näitä dollareita oman valuuttansa ja luottojensa inflatoinnin perustana.

1950- ja 1960-lukujen edetessä Länsi-Euroopan kovan rahan maat (ja Japani) tulivat levottomiksi pakosta kasata dollareita, jotka olivat nyt yhä enemmän yli- kuin aliarvostettuja. Kun dollarien ostovoima ja näin ollen niiden todellinen arvo laski, niistä tuli yhä vähemmän toivottuja ulkomaisille valtioille. Mutta ne oli lukittu järjestelmään, joka oli yhä painajaismaisempi. Amerikka sivuutti Ranskan ja DeGaullen klassista kultakantaa tukeneen taloustieteellisen pääneuvonantajan Jacques Rueffin johtamien eurooppalaisten valitukset työkeän halveksuvasti. Amerikkalaiset poliitikot ja taloustieteilijät vain julistivat, että Euroopan oli *pakko* käyttää dollaria valuuttanaan, että se ei voinut tehdä mitään kasvaville ongelmilleen, ja sen vuoksi Yhdysvallat voisi jatkaa huoletonta inflatoimistaan ja ”suojean välinpitämätöntä” suhtautumistaan toimiensa kansainvälisiin rahallisiin seurauksiin.

Mutta Euroopalla oli laillinen mahdollisuus lunastaa dollarit kullassa 35 dollarilla unssia kohden. Ja kun dollari kävi kasvavassa määrin yliarvostemmaksi suhteessa kovan rahan valuuttoihin ja kultaan, Euroopan valtiot alkoivat yhä useammin ja useammin käyttää tätä mahdollisuutta. Kultakannan rajoite oli tulossa käyttöön;

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

tämän vuoksi kulta valui jatkuvana virtana ulos Yhdysvalloista kaksi vuosikymmentä 1950-luvun alun jälkeen, kunnes Yhdysvaltojen kultavaranto hupeni tänä aikana yli 20 miljardista 9 miljardiin dollariin. Dollarien jatkaessa inflatoitumistaan hupenevan kultakannan päällä, kuinka Yhdysvallat pystyisi jatkamaan ulkomaisten dollarien lunastamista kullassa – Bretton Wood -järjestelmän ideaa? Nämä ongelmat eivät hidastaneet jatkunutta Yhdysvaltain dollarien ja hintojen inflaatiota, tai Yhdysvaltain ”suopean välinpitämättömyyden” politiikkaa, mistä seurasi 1960-luvun loppuun mennessä kiihtyvä kasaantuminen ei vähemmästä kuin 80 miljardista ei-toivotusta dollarista Euroopassa (eli eurodollareista). Yrittääkseen lopettaa eurooppalaisen dollarien kultalunastamisen Yhdysvallat kohdisti eurooppalaisiin hallituksiin voimakkaan poliittisen paineen, samantapaisen mutta mittakaavaltaan paljon laajemman kuin britit suostutellessaan Ranskaa olemaan lunastamatta raskasta puntatasettaan ennen vuotta 1931. Mutta talouden lainalaisuuksilla on tapana lopulta saada valtiot kiinni ja näin tapahtui inflaatioinnokkaalle Yhdysvaltain hallitukselle 1960-luvun loppuun tultaessa. Bretton Woods -kultavaruuskanta – jota Yhdysvaltain poliittinen ja taloudellinen eliitti ylisti pysyväksi ja horjumattomaksi – alkoi purkautua nopeasti 1968.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

6. *Vaihe VI: Bretton Woodsin purkautuminen, 1968–1971*

Kun dollarit kasaantuivat ulkomailla ja kulta jatkoi virtaustaan ulospäin, Yhdysvaltojen kävi yhä vaikeammaksi pitää kullan hintaa 35 dollarissa unssilta Lontoon ja Zürichin vapailla kultamarkkinoilla. Kolmekymmentäviisi dollaria unssilta oli järjestelmän peruskivi, ja vaikka Amerikan kansalaisia on estetty vuodesta 1934 omistamasta kultaa missään päin maailmaa, muiden maiden kansalaiset ovat nauttineet kultaharkkojen ja -kolikoiden omistamisen vapaudesta. Näin ollen yksi tapa yksityisille eurooppalaisille lunastaa dollarinsa kultana oli myydä dollarit kultaa vastaan 35 dollarin unssihinnalla vapailla kultamarkkinoilla. Kun dollari inflatoitui ja aleni arvoltaan, ja kun Amerikan maksutaseen alijäämät jatkuivat, eurooppalaiset ja muut yksityiset kansalaiset alkoivat kiihdyttää dollariensa myymistä kullaksi. Pitääkseen dollarin 35:ssä unssia kohden Yhdysvaltain hallituksen oli pakko vuotaa ulos kultaa hupenevasta varannostaan tukeakseen 35 dollarin hintatasoa Lontoossa ja Zürichissä.

Luottamuskriisi dollariin vapailla kultamarkkinoilla sai Yhdysvallat toteuttamaan perustavanlaatuisen muutoksen rahajärjestelmässä maaliskuussa 1968. Tarkoituksena oli estää ärsyttäviä vapaita kultamarkkinoita koskaan enää vaarantamasta Bretton Woods -sopimusta. Näin syntyivät ”kaksiportaiset kultamarkkinat”. Ideana oli, että vapaat kultamarkkinat voisivat suksia kuuseen; ne eristettäisiin täysin keskuspankkien ja maailman valtioiden *todellisesta* rahatoiminnasta. Yhdysvallat ei enää pyrkisi pitämään vapaiden markkinoiden kultahintaa 35 dollarissa; se jättäisi vapaat kultamarkkinat huomiotta, ja se ja kaikki muut valtiot sopisivat pitävänsä dollarin arvon 35:ssä unssia kohden ikuisesti tästä eteenpäin. Maailman valtiot ja keskuspankit eivät vastedes ostaisi kultaa ”ulkoisilta” markkinoilta eivätkä enää myisi kultaa näille markkinoille; tästä lähtien kulta liikkuisi yksinkertaisesti pelimerkkeinä yhdeltä keskuspankilta toiselle, ja uusi kultatarjonta, vapaiden markkinoiden kulta tai kullan yksityinen kysyntä tulisivat ottamaan oman kurssinsa täysin erillään maailman rahajärjestelyistä.

Tämän ohella Yhdysvallat ponnisteli ankarasti lanseeratakseen uuden tyyppisen maailman paperireservin, erityisnosto-oikeudet (SDR), joiden se toivoi lopulta

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

korvaavan kullan kokonaan ja toimivan uutena maailman paperivaluuttana tulevan World Reserve Bankin liikkeelle laskemana; jos tällainen järjestelmä koskaan perustettaisiin, Yhdysvallat pystyisi inflatoimaan ikuisesti ilman rajoitteita yhteistyössä maailman muiden valtioiden kanssa (tällöin ainoa rajoite olisi katastrofaalinen maailmanlaajuinen hyperinflaatio ja maailman paperivaluutan hajoaminen). Mutta SDR:t ovat tähän mennessä olleet Länsi-Euroopan ja ”kovan rahan” maiden intensiivisen vastarinnan ansiosta vain pieni lisä amerikkalaisten ja muiden valuuttojen reserveihin.

Kaikki paperia puolustavat taloustieteilijät keynesiläisistä friedmanilaisiin olivat nyt vakuuttuneita, että kulta häviäisi kansainvälisestä rahajärjestelmästä; dollarin ”tuesta” irrotettuna, kaikki nämä taloustieteilijät itsevarmoina ennustivat, että vapaiden markkinoiden kultahinta laskisi pian alle 35 dollariin unssia kohden ja jopa arvioituun ”teolliseen” (ei-rahalliseen) 10 dollarin unssihintaan. Sen sijaan vapaan kullan hinta ei koskaan laskenut alle 35 dollarin vaan on jatkuvasti ollut yli 35 dollarin ja vuoden 1973 alkupuolella se oli kiivennyt 125 dollariin unssilta, mitä yksikään paperia kannattava taloustieteilijä ei olisi osannut kuvitella mahdolliseksi niinkin hiljattain kuin vuotta aikaisemmin.

Kaikkea muuta kuin perustivat pysyvän uuden rahajärjestelmän, kaksiportaiset kultamarkkinat vain ostivat muutaman vuoden aikaa; amerikkalainen inflaatio ja alijäämä jatkuivat. Eurodollarien nopea karttuminen, kullan jatkunut ulosvirtaus ja kullan korkeampi vapaa markkinahinta vain paljastivat dollarin nopeutuneen maailmanluottamuksen häviämisen. Kaksiporrasjärjestelmä liikkui nopeasti kohden kriisiä – ja Bretton Woodsin lopullista hajoamista.⁴

---

⁴ Kaksiportaisesta kultamarkkinasta, ks. Jacques Rueff, *The Monetary Sin of the West* (New York: MacMillan, 1972).

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

7. Vaihe VII: Bretton Woodsin loppu: kelluvat fiat-valuutat, elokuu – joulukuu 1971

Elokuun 15:nä päivänä 1971, samaan aikaan kun presidentti Nixon määräsi hinta-palkkajäädytyksen turhassa yrityksessään rajoittaa kasvavaa inflaatiota, Nixon saattoi myös sodan jälkeisen Bretton Woods -järjestelmän täydelliseen päätökseensä. Kun Euroopan keskuspankit lopultakin uhkasivat lunastaa suurimman osan turvonneista dollarivarannoistaan kullassa, presidentti Nixon siirtyi täysin pois kullasta. Ensimmäisen kerran Amerikan historiassa dollari oli täysin fiat-raha, täysin ilman kultatakausta. Jopa vuodesta 1933 lähtien ylläpidetty hatara yhteys kultaan oli nyt katkaistu. Maailma sukelsi kolmekymmenluvun fiat-järjestelmään – ja pahempaan, sillä nyt edes dollari ei ollut enää yhteydessä kultaan. Edessä hämöttivät valuuttablokkien, kilpailevien devalvaatioiden, taloudellisen sodankäynnin kansainvälisen kaupankäynnin ja sijoitusten luhistumisen kammottavat haamut yhdessä niitä seuraavan maailmanlaajuisen laman kanssa.

Mitä tehdä? Yrittäen palauttaa kansainvälisen rahajärjestyksen ilman yhteyttä kultaan Yhdysvallat johti maailman Smithsonian sopimukseen joulukuun 18:ntena vuonna 1971.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

8. Vaihe VIII: Smithsonian sopimus, joulukuu 1971 – helmikuu 1973

Smithsonian-sopimus, jota presidentti Nixon ylisti ”suurimmaksi rahasopimukseksi maailman historiassa”, oli vielä huterampi ja perusteettomampi kuin 1920-luvun kultavaruuskanta tai Bretton Woods. Jälleen kerran maailman valtiot lupasivat pitää kiinteät valuuttakurssit, mutta tällä kertaa ilman kullan tai maailman rahan antamaa valuuttatakausta. Lisäksi monet Euroopan valuutat kiinnitettiin aliarvostetuilla tasakursseilla suhteessa dollariin; Yhdysvaltain ainoa myönnytys oli dollarin virallisen kurssin mitätön devalvaatio 38 dollariin unssilta. Vaikka aivan liian vähän ja liian myöhään, tämä devalvaatio oli merkittävä rikkoessaan loputtoman vaiheen Amerikan virallisissa julistuksissa, joissa oli vakuutettu 35 dollarin kurssin pitävän ikuisesti. Nyt viimeinkin oli epäsuorasti tunnustettu, ettei 35 dollarin hinta ollut kiveen kirjoitettu.

Oli väistämätöntä, että kiinteät valuuttakurssit, jopa aiempaa laajemmilla sovituilla vaihteluväleillä mutta ilman kansainvälistä vaihdon välinettä, oli tuomittu häviämään nopeasti. Tämä oli erityisen totta, sillä amerikkalainen rahan ja hintojen inflaatio, dollarin alamäki ja maksutaseen alijäämä jatkuivat rajoituksetta.

Paisunut eurodollarien tarjonta yhdistettynä jatkuvaan inflaatioon ja kultatakauksen poistoon ajoivat vapaiden markkinoiden kultahinnan 215 dollariin unssilta. Ja kun dollarin yliarvostus ja eurooppalaisen ja japanilaisen kovan rahan aliarvostus tulivat yhä ilmeisemmäksi, dollari lopulta hajosi maailman markkinoilla helmi- ja maaliskuun 1973 paniikkikuukausina. Länsi-Saksan, Sveitsin, Ranskan ja muiden kovan rahan maiden kävi mahdottomaksi jatkaa dollarien ostamista tukeakseen dollaria yliarvostetulla kurssilla. Vähän yli vuodessa smithsonianlainen kiinteiden valuuttakurssien järjestelmä ilman kultaa oli pirstoutunut palasiksi taloudellisten realiteettien karikoihin.

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

9. *Vaihe IX: Kelluvat fiat-valuutat, maaliskuu 1973–?*

Dollarin murtuessa maailma siirtyi jälleen kelluvien fiat-valuuttojen järjestelmään. Länsi-Euroopan blokissa valuuttakurssit oli sidottu toisiinsa ja Yhdysvallat devalvoi taas virallista dollarikurssiaan hitusen 42 dollariin unssilta. Dollarin sukeltaessa valuuttamarkkinoilla päivästä toiseen ja Länsi-Saksan markan, Sveitsin frangin, ja Japanin jenin viilettäessä ylöspäin Amerikan viranomaiset, friedmanilaisten taloustieteilijöiden tukemana, alkoivat pitää tilannetta rahallisena ideaalina. On totta, etteivät dollarien ylijäämät tai yllättävät maksutaseen kriisit kiusaa kelluvien valuuttakurssien maailmaa. Lisäksi amerikkalaiset vientifirmat alkoivat nauraa röhöttää, että dollarin laskeva kurssi teki amerikkalaisista vientituotteista halvempia ulkomailla ja näin ollen tuki vientiä. On totta, että valtiot halusivat välttämättä puuttua kelluviin valuuttakursseihin ("hallittu" kellunta "vapaan" sijaan), mutta kokonaisuus vaikutti siltä, että kansainvälisen rahajärjestys oli jakaantunut friedmanilaiseen utopiaan.

Mutta aivan liian pian kävi selväksi ettei kaikki ole hyvin nykyisessä kansainvälisessä rahajärjestelmässä. Pitkän aikavälin ongelma on, että kovan rahan maat eivät loputtomasti katso valuuttojensa kallistumista ja vientinsä kärsimistä amerikkalaisten kilpailijoiden hyväksi. Jos Amerikan inflaatio ja dollarin arvon väheneminen jatkuu, ne siirtyvät pian kilpaileviin devalvaatioihin, valuuttakontrolleihin, valuuttablokkeihin ja 1930-luvun taloudelliseen sodankäyntiin. Mutta välittömämpi ongelma on kolikon toinen puoli: arvoltaan alentuva dollari tarkoittaa, että tuontitavarat Amerikkaan ovat merkittävästi kalliimpia, amerikkalaiset turistit kärsivät ulkomailla ja ulkomaat nappaavat edulliset vientituotteet niin pikaisesti, että vientituotteiden hinnat kotona nousevat (esimerkisi Amerikan vehnän ja lihan hintainflaatio). Niinpä amerikkalaiset viejät saattavat toki hyötyä, mutta ainoastaan inflaation vaivaaman amerikkalaisen kuluttajan kustannuksella. Nopeiden valuuttakurssimuutosten lamaannuttava epävarmuus tuli selväksi amerikkalaisille dollarin sukeltaessa nopeasti valuuttamarkkinoilla heinäkuussa 1973.

Sen jälkeen, kun Yhdysvallat siirtyi kokonaan pois kullasta elokuussa 1971 ja perusti friedmanilaisen kelluvien fiat-valuuttojen järjestelmän maaliskuussa 1973,

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

Yhdysvallat ja maailma ovat kärsineet kaikkein intensiivisimmästä ja pisimpään kestäneestä rauhan ajan inflaatiosta maailman historiassa. Tulisi olla selvää tähän mennessä, että tämä ei ole pelkkää sattumaa. Ennen kuin dollari irrotettiin kullasta keynesiläiset ja friedmanilaiset, kummatkin omilla tavoillaan fiat-paperirahalle omistautuneina, luottavaisesti ennustivat, että fiat-rahamen perustamisen jälkeen kullan markkinahinta romahtaisi pikaisesti sen ei-rahalliselle tasolle, joka silloin arvioitiin noin 8 dollariksi unssilta. Kullan halveksunnassaan molemmat ryhmät pitivät kiinni siitä, että mahtava dollari kannatteli kullan hintaa eikä toisinpäin. Vuoden 1971 jälkeen kullan markkinahinta ei ole kertaakaan ollut vanhan kiinteän 35 dollarin unssihinnan alapuolella ja on lähes aina ollut merkittävästi korkeammalla. Kun 1950- ja 1960-luvuilla taloustieteilijät kuten Jacques Ruff vaativat kultakantaa 70 dollarin unssihinnalla, tätä hintaa pidettiin naurettavan korkeana. Nykyään se on naurettavan alhainen hinta. Paljon korkeampi kullan hinta on osoitus dollarin kohtalokkaasta rappeutumisesta sen jälkeen, kun ”nykyaikaiset” taloustieteilijät saivat tahtonsa läpi ja kaikki kultatakaukset poistettiin.

On nyt enemmän kuin selvää, että maailma on kyllästynyt ennennäkemättömään inflaatioon Yhdysvalloissa ja kautta maailman, jonka vuonna 1973 käynnistynyt kelluvien fiat-valuuttojen aikakausi aloitti. Olemme myös uupuneita äärimmäisen ailahteleviin ja arvaamattomiin valuuttakursseihin. Tämä ailahtelevaisuus on seurausta kansallisesta fiat-rahajärjestelmästä, joka pirstoutti maailman rahan ja lisäsi keinotekoisien poliittisten epävakauden vapaiden markkinoiden hintajärjestelmän luonnolliseen epävarmuuteen. Friedmanilainen unelma kelluvista fiat-rahoista makaa tuhkana, ja on olemassa ymmärrettävä kaipuu palata kansainväliseen rahaan kiinteillä vaihtokursseilla.

Valitettavasti klassinen kultakanta lepää unohdettuna, ja useimpien Amerikan ja maailman johtajien lopullisena tavoitteena on vanha keynesiläinen visio maailman yhteisestä fiat-paperistandardista, uudesta World Reserve Bankin (WRB) liikkeelle laskemasta valuuttayksiköstä. Tulepa uuden valuutan nimeksi ”bancor” (Keynesin ehdotus), ”unita” (toisen maailmansodan aikaisen Yhdysvaltain valtionvarainministeriön virkamiehen Harry Dexter Whiten ehdotus) tai ”phoenix” (*The Economist*-lehden ehdotus) on yhdentekevää. Olennaista on, että tällainen kansainvälinen paperivaluutta, vaikka todellakin vapaa maksutasekriiseistä, koska

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

WBR pystyisi laskemaan liikkeelle niin paljon bancoreja kuin se haluaisi ja toimittamaan ne valitsemalleen valtiolle, tarjoaisi avoimen kanavan rajoittamattomalle maailmanlaajuiselle inflaatiolle ilman maksutasekriisien tai valuuttakurssien alentumisen muodostamia rajoituksia. WBR olisi silloin kaikkivoipa päättäjä maailman rahatarjonnassa ja sen kansallisessa levityksessä. WBR pystyisi ja tulisi altistamaan maailman sille, mitä se pitäisi viisaasti hallittuna inflaationa. Valitettavasti tuolloin ei olisi mitään estämässä käsittämättömän katastrofaalista maailmanlaajuista hallitsemattoman inflaation taloudellista joukkotuhoa, ei mitään, lukuun ottamatta WBR:n kyseenalaista kykyä hienosäätää maailman taloutta.

Vaikka maailmanlaajuinen paperiyksikkö ja keskuspankki pysyvät keynesiläissuuntautuneiden maailman johtajien lopullisena tavoitteena, paljon realistisempi ja läheisempi tavoite on palata takaisin ylistettyyn Bretton Woods -malliin, paitsi tällä kertaa ilman mitään kultatakauksen rajoitteita. Maailman suurimmat keskuspankit pyrkivät jo ”koordinoimaan” raha- ja talouspoliitikoita, harmonisoimaan inflaatioasteita ja kiinnittämään valuuttakursseja. Taistelunhaluinen pyrkimys eurooppalaisen keskuspankin liikkeelle laskemaan eurooppalaiseen paperivaluuttaan näyttää olevan lähellä onnistumista. Tämä päämäärä kaupataan hyväuskoiselle yleisölle virheellisesti väittämällä, että vapaakaupan Euroopan talousyhteisö (EEC) välttämättä vaatii kaikkia koskevan eurooppalaisen byrokratian, verotuksen yhtenäistämisen koko EEC:n alueella, ja erityisesti eurooppalaisen keskuspankin ja paperiyksikön. Kun tämä saavutetaan, lähempi yhteistyö Federal Reserven ja muiden merkittävien keskuspankkien kanssa tulee seuraamaan välittömästi. Ja tämän jälkeen, voiko maailman keskuspankki olla kovinkaan kaukana? Ennen lopullista tavoitetta saatamme kuitenkin pian vajota taas yhteen bretton woodsiiin kaikella siihen liittyvällä maksutasekriisillä ja Greshamin lailla, joka seuraa kiinteistä valuuttakursseista fiat-raham maailmassa.

Kun katsomme tulevaisuuteen, dollarin ja kansainvälisen rajajärjestelmän ennuste on tosiaankin synkkä. Kunnes ja ellemme palaa takaisin klassisen kultakantaan realistisilla kultahinnoilla, kansainvälinen rahajärjestelmä on tuomittu liikkumaan edestakaisin kiinteiden ja vaihtuvien valuuttakurssien välillä, kummankin järjestelmän aiheuttaessa ratkaisemattomia ongelmia, toimiessa huonosti ja lopulta purkautuessa. Ja tätä purkautumista ruokkimassa tulee olemaan jatkuva dollarien tarjonnan ja siten

IV. LÄNNEN RAHALLINEN ROMAHDUS

myös Amerikan hintojen inflaatio, jotka eivät näytä mitään merkkejä vähentymisestä. Tulevaisuuden näkymä on kiihtyvä ja lopulta karkaava inflaatio kotona mukanaan rahallinen romahtaminen ja taloudellinen sodankäynti ulkomailla. Tämä ennuste voidaan muuttaa ainoastaan dramaattisella korjauksella Amerikan ja maailman rahajärjestelmään: palaamalla takaisin vapaiden markkinoiden hyödykerahaan kuten kultaan ja poistamalla valtio täydellisesti rahapiireistä.